XXXI ANUL XXXI

NR. 3—4 MARTIE—APRILIE 1941

REVISTA TEOLOGICĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

COMUNITARISM ȘI COMUNISM

REDACȚIA ADMINISTRAȚIA

SIBIU, ACADEMIA TEOLOGICĂ ANDREIANĂ

REVISTA TEOLOGICA

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ ÎNTEMEIAT ÎN 1907

APARE LUNAR

SUB PATRONAJUL I. P. SF. MITROPOLIT NICOLAE AL ARDEALULUI

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA:

ACADEMIA TEOLOGICĂ „ANDREIANĂ", SIBIU, STR. MITROPOLIEI 24—28

ABONAMENTUL PE UN AN: 260 LEI

Pentru studenţii în Teologie: 200 Lei

ÎNSCRISĂ ÎN REGISTRUL SPECIAL AL TRIBUNALULUI SIBIU SUB NR. 1—1938

ÎN ACEST NUMĂR:

COMUNITARISM ŞI COMUNISM

Ordinea articolelor e determinată numai de necesităţi tehnice

ACTUALITĂȚI IN IMAGINI

CĂRȚI

editate de Arhiepiscopia ortodoxă română din Sibiu, sub păstorirea
Inalt Prea Sfințitului Mitropolit
NICOLAE

ACTUALITĂŢI IN IMAGINI

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN BORSEC

Durat din daniile benevole ale atâtor binecredincioşi creştini şi împodobit cu odoare scumpe de mâinile pioase ale oaspeţilor băilor, sfântul lăcaş de închinăciune din Borsec rezumă fidel silinţele constructive ale stăpânirii româneşti în ţinutul secuizat.

Dar şi tragedia realizărilor spornice ale neamului nostru harnic şi cuminte.

După viscolul din vară, zidurile sale mândre au căzut, odoarele au fost călcate în picioare şi preotul alungat. Ce a mai rămas, a isprăvit focul.

„Am plâns de ne-au săcat ochii" — spune un ţăran de-al nostru, care a văzut ruina, într'o scrisoare adresată preotului pribeag.

Un notar public, face acum formele necesare pentru autentificarea şi înaintarea la locul competent a documentelor cari vorbesc despre această fărădelege.

Noi aşteptăm!... Aşteptăm ceasul în care România va fi iarăş trup rotund cum a mai fost, ca să ridicăm catedrale pe vetrele pustiite ale bisericilor martire de la călcâiul Carpaţilor răsăriteni.

ANUL XXXI Martie—Aprilie 1941 Nr. 3—4

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

REDACTOR: Prof. Dr. GRIGORIE T. MARCU

FII PREOT!

de

Diacon Dr. GRIGORIE T. MARCU

Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Nu scriu pentru gâdilirea vanităţii capetelor pleşuve (pe dinlăuntru) cari au înfipt colţii grosolăniilor — cu o grabă şi o satisfacţie suspectă — în prestigiul cu neputinţă de sfâşiat al clerului nostru. Intărâtarea anticlericală a acestor cenzori improvizaţi, majoritatea naufragiaţi politici supăraţi pe toată lumea şi proprietari de caziere discutabile, e ceva mai veche de cât săptămâna de întristare obştească din a doua jumătate a lunii Ianuarie. Ilariantele răbufniri ale acestor inşi rataţi, atinşi de cumplite invalidităţi morale, departe de a putea direge eventualele scăderi ale unora din membrii clerului, nu isbutesc de cât să aţâţe spiritele şi să stârnească desgust faţă de anumite metode perimate, într'o vreme când avem atâta nevoe — după îndemnul de sus şi după porunca inimilor noastre îndurerate de prea multe lovituri — tocmai de pacificare prin blândeţe şi de îndreptare prin convingere, nu prin constrângere. Cine face altfel, n'a înţeles şi nu onorează precum se cuvine severa lecţie de seriositate politică şi de copleşitoare iubire paternă pe care ne-a dat-o în toată bună vremea marele împuternicit al vrerilor româneşti de astăzi şi de peste veac, Generalul Ion Antonescu.

Ar fi însă o eroare, pe care noi am respinge-o din capul locului şi înaintea tuturor, să-şi închipue cineva că vrem să cocoloşim chestia cu vinovăţia preoţilor amestecaţi în răsmeriţa ştiută. Nu! Nu ne interesează aici aspectul judiciar al acestei regretabile participări la fapte şi mani-

festațiuni pe cari demnitatea preoțească le refuză. Clericii cari se vor dovedi realmente culpabili, atâția câți sunt — și, din fericire, sunt mult mai puțini de cât s'a trâmbițat de răuvoitorii cari bârfesc la răspântiile ulițelor și în cafenele — merită certare părintească din partea Bisericii, iar de la noi urări de grabnică și definitivă îndreptare. Vina lor să fie ultima; să nu mai fie vina nici unui slujitor al harului. Să-și cerceteze adâncurile inimii și să admită cu fruntea sus că au greșit față de sufletul acestui Neam și față de povața pe care le-a dat-o Hristos prin Biserica Sa.

Cuvântul de ordine al Bisericii, îndreptarul atitudinii preoțești față de evenimentele actuale, rostit la vreme și fără echivoc, a fost trecut cu vederea de năpăstuiții preoți purtați astăzi pe la judecăți. Din vina lor. Dar și din vina presei noastre laice, care — ne îngrozim s'o spunem — a făcut mai multă publicitate blestemățiilor periferice de cât înțeleptului Comunicat al Sfântului Sinod din 3 Decemvrie 1940 și chiar de cât învăpăiatului cuvânt pe care l-a adresat preoțimii Conducătorul Statului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mitropolia Ardealului a sesizat și denunțat la vreme tăcerea organizată — unde?... de cine?... — în jurul Comunicatului pomenit. Și a luat măsuri pentru diregerea acestei erori. Chemarea ei către preoțime, așternută cu încredere și înțelepciune în broșura *Mie a viețui este Hristos* (Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1941, p. 42, Prețul Lei 12), este menită să așeze în fiecare conștiință preoțească gând de cerească neprihănire, duh de priveghere statornică și râvnă exemplară întru propovăduirea Evangheliei păcii și'n săvârșirea a tot lucrul bun, pe cari le așteaptă Hristos și soarta Neamului de la noi toți.

Văd în această senină solie un strigăt de dincolo de veac și evanghelia orientării noastre în mijlocul frământărilor de acum. Și a celor cari vor mai veni.

Potrivește-ți umblările după povețele ei, frate preote. *Fii preot al lui Hristos* în toate zilele vieții tale! Numai atât. Și dacă te vor ocărî oamenii, fii mândru că suferi pentru El. Căci El — și nu fiii veacului acestuia — îți va da aici liniștea cugetului împăcat, iar pe tărâmul celălalt — neveștejita cunună a vieții de veci.

COMUNITARISM ȘI COMUNISM

de

Diacon NICOLAE MLADIN

INTRODUCERE

La răscruce de veacuri se sguduie temeliile vieții umane, se prăbușesc criteriile existenții. O lume piere în agonia vremilor; altă lume, curcubeu de veac înnoit, își împletește așezările din aurora visurilor noastre. Crizele acestea, cari deschid noi orizonturi istoriei umane, nu pot fi limitate la economic sau la social; ele pătrund mai adânc, până în negurile de jar ale metafizicului, ale transcendenței. Căci energiile înnoirii nu se zămislesc din puterile de țărână ale trupului, ci se revarsă din tăinuitele isvoare metafizice ale trăirii umane. Crizele istoriei sunt crize de structură lăuntrică, spirituală, cu urmări adânci în toate celelalte domenii. Altfel, dacă n'ar exista acest orizont metafizic, societatea omenească ar fi tot atât de „perfectă", de neschimbată ca orice „societate" de viețuitoare. De aceia, pentru noi, problema socială nu este numai o chestiune de tehnică, ci mai ales o problemă de sens, de duh. Este ceiace au uitat toți utopiștii, toți vizionarii societății „ideale". Ei și-au închipuit imaginea perfectă a unei societăți în care totul e coordonat și totul se organizează în chip firesc după postulatul dreptății absolute. Ca tehnică de organizare, ca viziune de armonie și unitate, ca ierarhizare socială, nimic mai perfect. O singură lacună: oamenii nu sunt nici furnici, nici piese de mașină. Ei sunt pur și simplu oameni. De aceia societatea nu poate fi transformată prin impunerea unui anumit calapod. Transformarea ei aparține duhului, dat fiind că libertatea este unul din atributele esențiale ale omenescului din noi. De aceia o societate, oricât de perfectă ar fi, ca viziune inginerească, nu e totuși idealul uman al societății: e o utopie, nu un ideal. O utopie care naște catastrofele istoriei, rătăcirile

ei abisale, nu un ideal care fecundează realitatea şi o ridică pe culmi de transfigurare.

Destinul omenirii îşi ţese istoria în dogorile duhului, sub zariştile spiritului: el tinde spre o supremă plinire spirituală în Dumnezeu. Tehnica este doar închegarea în forme a duhului, a sguduirilor lăuntrice. Unde nu s'a schimbat duhul, nu s'a schimbat nimic, chiar dacă aparent s'a schimbat ceva. *In duh sunt rădăcinile vieţii umane; de acolo ţâşnesc flăcările istoriei; acolo este taina schimbării la faţă a omenirii.* Este un adevăr pe care-l simţim, îl trăim la această răscruce de veacuri; el nu sufere desminţire: e însăşi evidenţa trăirii umane.

In perspectiva creştină, veacurile îşi scurg istoria prin văile sure ale pământului spre culmile pure ale transfigurării taborice. Iisus Hristos este creasta de lumină spre care năzuesc veacurile. Dar chipul lui de har şi lumină nu se va sălăşlui între oameni prin silnicie, ci prin libertate, prin dragoste: — El e iubirea supremă; de aceia e şi libertatea supremă. Pe cărarea acestei libertăţi în iubire este făgaşul de realizare a societăţii omeneşti ideale. *In acest sens, ca desăvârşită împlinire a libertăţii şi ca supremă realizare a comunităţii sociale, creştinismul este unica forţă revoluţionară a istoriei:* el răvăşeşte energiile spirituale, el fecundează dorurile desăvârşirii, el aşează în zarea veacurilor idealul de lumină, din care se hrănesc toate însetările istoriei după plinire. Drama istoriei este în neputinţa ei de-a se realiza deplin printr'un salt total şi definitiv sub zările veşniciei. Individual au fost posibile trăiri impresionante cari anticipează împlinirea finală, dar socialul şi istoricul obişnuit urcă pe cărarea însângeratelor nostalgii: mai este atâta întunerec pe pământ, mai apasă atât de greu tina împătimirii peste visurile noastre, mai sunt atâtea forţe demonice care răscolesc massele şi pervertesc istoria!

Nu suntem nici prea optimişti, nici pesimişti. De aceia nu înclinăm să credem în fatalitatea vreunui destin de tragedia antică, dar nici nu ne încumetăm a profetiza o evoluţie lentă, aproape mecanică, spre perfecţiune. E la mijloc libertatea umană, căreia îi repugnă orice fatalism şi orice

BCU Cluj / Central University Library Cluj

mecanizare. Ni-e suficient însă să constatăm că libertatea omului se vrea desăvârşită sub zări de transfigurare spirituală şi că numai creştinismul are şi zările şi puterile necesare unei astfel de împliniri. *Să încingem veacul în dogorile acestui crez, în miracolul acestui duh: iată totul.*

Ştim de altfel că transfigurarea deplină nu aparţine istoriei: ea e dincolo de veac; pe când problema socială este o problemă a trăirii în veac. Ar fi fals să punem ca ideal de realizat în veac, ceiace depăşeşte veacul; dar e necesar să infuzăm societatea cu duh din duhul marilor transfigurări, pentru ca, prin aceasta, veacul să devie o schiţă anticipativă a veşniciei. Căci veacul nu poate trăi singur, prin propriile lui puteri, ci numai atârnat de luminile veşniciei. Şi duhul care stăpâneşte dincolo de veac este iubirea. Duhul acesta este şi agentul de transformare reală a societăţii umane. In cadrul acestui duh se profilează în zarea viitorului imaginea societăţii ideale, atât cât e posibil în veac. Sensul ei, liniile ei de lumină, posibilitatea ei de realizare, am dori să le sesizăm într'o fugară prezentare. Nu stăruim cu migala eruditului, nici nu zidim cu conştiinţiozitatea arhitectului, ci aruncăm doar punţi de înţelegere, şoapte de lumină, graniţe de rotunjire. O limpezire de orizonturi. Atât. Nimic mai mult. Dar o limpezire necesară, cu atât mai necesară cu cât sisteme sociale contradictorii îşi revendică paternitatea creştină. E destul să amintim, în acest sens, că s. ex. comunismul anticreştin îşi caută, ca sistem social, rădăcinile în creştinism. O ştie însă toată lumea: comunismul şi creştinismul sunt soluţii opuse în explicarea sensului existenţial şi cadrului evolutiv al omenirii. Pentru comunism, omul se ridică din animalitatea haotică spre animalitatea organizată; pentru creştinism, sbuciumul uman coboară din Dumnezeu ca să ancoreze pe aceleaşi tărâmuri ale veşniciei. Unul nu cunoaşte decât împărăţia pământului, omul teluric, celalt deschide porţile de lumină ale împărăţiei cereşti, ale omului duhovnicesc. Unul vede în istorie o problemă de determinism economic, celalt o valorifică în funcţie de un destin spiritual. E o totală răsturnare de perspective şi o cu totul altă atmosferă. Comunismul respiră în atmosfera sufocantă a indus-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

trialismului modern, care acopere lumina cerului în nori de fum; creştinismul e raza seninătăţilor cereşti care împrăştie întunerecul, purifică atmosfera şi renaşte totul la o viaţă nouă. „Minciuna comunismului este în ateismul său, în tăgăduirea lui Dumnezeu şi a omului, în refuzul său de a recunoaşte libertatea spiritului",[1] realităţi fundamentale pentru creştinism.

Cu tot acest antagonism evident în principii, care se răsfrânge în toate celelalte domenii, n'au lipsit interpretările cari au făcut din creştinism o simplă „revoluţie economică", iar din comunism o înfăptuire a învăţăturii lui Hristos. Meunier, Cabet, Considerant, Proudhon şi alţi socialişti ai veacului trecut, găsesc în evanghelii originea unui comunism consecvent. Iar un comunist francez, F. Villegardelle „a compus un întreg volum de citate din scrierile (patristice) cari dovedesc că proprietatea (privată) trebuie desfiinţată..."[2] Rămâne aşadar din misiunea mântuitoare a lui Iisus numai latura socială, corolarele economice, înţelese şi acestea în sens comunist. Aceasta este şi părerea scriitorilor marxişti mai noi, ca Labriola, Nitti, Brentano, Kautsky, Bebel, Gérard Walter etc. Dacă însă „teoretic, — precizează G. Walter, principiul comunităţii bunurilor şi desfiinţarea oricărei proprietăţi private rămâneau înscrise în loc de cinste în programul societăţii primare; practic, s'a revenit foarte repede la formele economice şi sociale ale societăţii burgheze păgâne din acea epocă..."[3]

Concluzia priveşte şi pe Sfinţii Părinţi din cari autorii citaţi, extrag pasagii disparate spre a dovedi că teoretic ei susţineau ideologia comunistă, deşi, practic, n'au îndrăsnit să ia atitudine clară împotriva proprietăţii private.

E justificată această identificare dintre comunism şi creştinism? Care e adevărul asupra mult desbătutului „comunism" creştin? Cu alte cuvinte se pune problema doctrinei sociale evanghelice şi patristice — şi mai ales a atitu-

---

[1] *N. Berdiaeff:* Marxismul şi Religiunea, Râmnicul-Vâlcea, 1934 p. 51.

[2] *Emile de Laveleye:* Le Socialisme contemporain, Paris 1882 p. 136.

[3] Cf. Pr. *P. Armencea:* Gerard Walther şi originile creştine ale comunismului, „Cron. Rom." I 1940.

dinii pe care o aveau Sfinţii Părinţi faţă de averi, de bunurile pământului, de proprietatea privată şi proprietatea comună. Au susţinut ei comunismul sau au recunoscut valoarea proprietăţii private, sensul social al avuţiilor? Iată toată problema, pusă în granițe destul de strâmte, dar a cărei clarificare deschide orizonturile adevăratei viziuni sociale creştine.

CAP. I: SENSUL COMUNITAR AL PROPRIETĂŢII

Mântuitorul n'a fost un doctrinar economic, nici propoveduitorul unui sistem de organizare terestră. El n'a făurit un program de reforme, nici n'a urmărit anumite misiuni revoluţionare. De aceia creştinismul nu poate fi identificat cu comunismul: toate sistemele economice-sociale se învechesc, sunt depăşite de evoluţia vremilor; creştinismul însă, tocmai pentru că nu e un astfel de sistem, este descoperire pentru toate veacurile, pentru toate neamurile, pentru toate societăţile. El urmăreşte schimbarea la faţă a omenirii prin „renaşterea ei lăuntrică",[1] prin spiritualizare. Problemele sociale apar astfel ca repercursiuni, corolare terestre ale înduhovnicirii, ale infuzării duhului creştin în lume. Tocmai de aceia — fiindcă porneşte din inima vieţii — creştinismul cuprinde în sine adevărata rezolvare a problemelor sociale. Căci formele şi legile, ori cât şi ori cum ar fi schimbate, nu fac de cât să schimbe măştile şi să lase realitatea tot atât de revoltătoare şi nedreaptă. Trebuie schimbat omul. Isvorul tiraniilor şi nedreptăţilor sociale nu e atât în reaua organizare, cât în patimile cari înlănţuesc voinţa, în poftele cari întunecă raţiunea. Păcatul e în inima tuturor nedreptăţilor umane. De aceia Mântuitorul n'a pus problema proprietăţii private şi a proprietăţii comune ca un economist. El n'a condamnat proprietatea privată în sine: nu aici era răul; nici n'a recomandat proprietatea comună ca un panaceu al tuturor fericirilor: nu aici era soluţia. Ci, acceptând ceia ce era firesc stării sociale: proprietatea privată, a biciuit păcatul

---

[1] Cf. *Şerban Ionescu:* Etica materialismului economic, Buc. 1930. *Luca Ion:* Bolşevism şi Creştinism, Buc. 1922 p. 45.

şi a preamărit virtutea. Păcatul, adică mamonismul, rădăcină a tuturor prăbuşirilor; virtutea, adică iubirea. Iubirea de Dumnezeu care naşte detaşarea spirituală de bunurile materiale, încât cel ce are e ca şi când n'ar avea; iubirea de aproapele, care crează duhul comunitar, prin care proprietatea devine instrument de binecuvântări divine. N'a luptat împotriva proprietăţii, ci împotriva robilor ei; n'a cerut comunismul bunurilor, ci încadrarea lor în comunitatea dragostei, întru care se înfrăţesc mila şi dreptatea. Acestea sunt în linii mari, rezumative, perspectivele sociale ale Evangheliei: materialismului, luptei de clasă şi comunismului (bunurilor), le opune spiritualismul, solidarismul social (armonia claselor sociale) şi comunitarismul iubirii (prin iubire ceice n'au posedă prin ceice au, pentru că proprietatea se încarcă cu o funcţiune providenţială şi socială). Sunt cu totul alte perspective de cât cele comuniste. Pe liniile acestea, cari ţâşnesc ca nişte raze de lumină din aprinderile de jar ale iubirii, s'a desvoltat şi doctrina Bisericii, şi concepţia patristică şi viaţa primelor veacuri creştine: ele au accentuat, lămurit şi dovedit faptic forţa revoluţionară a creştinismului, nu în sens comunist, ci în sens duhovnicesc. Creştinismul n'a voit să fie o revoluţie economică, dar fiind cu adevărat o revoluţie spirituală a schimbat şi aspectul social al vieţii umane. *In el sunt energiile de permanentă revoluţionare lăuntrică a omenirii şi deci de autentică şi neîntreruptă revoluţionare socială a aşezărilor umane.* Puterile şi perspectivele lui nu închid zările evoluţiei sociale în marginile strâmte ale unui presupus paradis terestru dincolo de care nu mai e nimic, ci deschid pentru acele zări, braţele necuprinse ale transfigurării. Astfel că este loc de necontenită perfecţionare a societăţii, în duhul dragostei creştine, până va atinge visul de azur al veşniciei, până dincolo de istorie.

1. *Primele veacuri.* — E caracteristic faptul că Biserica a condamnat toate ereziile cari au propoveduit comunismul ca element necesar mântuirii. Astfel, Carpocrat cu fiul său Epifaniu, Eustaţienii, maniheii, donatiştii, pelagienii. Canonul 21 al sinodului din Gangra (340) precizează împotriva eustaţienilor: „Bogăţia cea cu dreptate şi cu facere de bine nu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

o defăimăm". Sinodul din Diospolis (Palestina sec. V) osândeşte învăţătura pelagienilor, cari credeau că bogaţii ce nu renunţă după botez la averea lor nu se vor mântui.[1] Doctrina Bisericii — răsărită din lumina Evangheliilor — este clară: „Dacă bogăţiile vin la cineva în destul după harul lui Dumnezeu, acela trebuie a se folosi de ele nu însă ca un deplin domn al lor, ci ca un administrator şi nu trebuie a le dori cu o nemăsurată însetare, după cuvântul Psalmistului: — Bogăţia de ar curge (părău), nu vă lipiţi inima de ea (Ps. 61 10). Nu se lipsesc de viaţa de veci şi de mântuire aceia cari adunând avere prin un mod just şi legiuit, drept le şi întrebuinţează".[2] Cum să le întrebuinţeze drept? Nu numai pentru sine, ci spre mărirea lui Dumnezeu şi spre folosul aproapelui. Căci *proprietarul e administratorul lui Dumnezeu pe pământ spre folosinţa fraţilor lui.*

In acest duh de iubire şi comuniune morală s'a desfăşurat viaţa Bisericii creştine în primele veacuri. Nu un sistem comunist aplicat comunităţilor creştine, ci păstrând proprietatea privată, o efuziune a iubirii, care a uimit şi a biruit decadenta societate greco-romană. Iubirea şi nu vreo aparentă organizare comunistă era bucuria, mângăierea şi tăria creştinilor. Milostenia, ajutorul reciproc, grija de cei săraci, de cei suferinzi, de cei neputincioşi, a fost una din preocupările principale ale Bisericii primare. Iulian Apostatul, alarmat de această avalanşă a iubirii, scrie preoţilor păgâni următoarele cuvinte, care mărturisesc lămurit că nu prin propoveduirea comunismului s'a răspândit creştinismul, ci prin puterea iubirii: „E ruşinos că Galileenii îşi hrănesc săracii lor şi pe ai noştrii. Ei îşi fac cu aceasta un mijloc de a acredita şi a răspândi periculoasa lor eroare. E ceiace a dat naştere agapelor lor şi meselor lor pentru săraci; prin aceasta au început şi prin aceasta continuă să ducă pe cetăţeni la dispreţul zeilor şi să-i angajeze în impietatea cultului lor".[3] Practica şi doctrina aceasta

---

[1] Cf. *A. Sudre:* Histoire du comunisme, Paris 1856.

[2] Mărturisirea ortodoxă ed. III-a, Buc. 1930 P. II-a într. 31.

[3] Cf. *Sf. Vasile:* Trad. Iosif Mitrop. Primat, Buc. 1898 p. 321.

a răsărit și s'a desvoltat și în epoca patristică. Entuziasmul stârnit de așezămintele sf. Vasile, cari constituiau la marginea Cetății episcopale o adevărată „cetate a iubirii", este reprezentativ pentru atmosfera și concepția acelor vremi. Ea nu merge pe linie comunistă, ci se hrănește din duhul iubirii creștine.

Totuși anumite expresii, efuziuni lirice sau forme oratorice, rupte din text și neîncadrate în concepția integrală, au dat impresia uneori că proprietatea comună era o realitate și un deziderat în societatea creștină. Ele încep cu comunitatea din Ierusalim, asupra căreia vom stărui mai târziu, și se continuă cu Didahia, Așezămintele apostolice, Tertulian, Ciprian, Clement Alexandrinul, sf. Vasile cel Mare, sf. Grigorie de Nazianz, sf. Ioan Hrisostom, sf. Ambrosie, Fer. Augustin etc. Nu vom polemiza cu autorii comuniști: pe noi ne interesează să conturăm din aceleași citate cu aspecte comunizante, adevărata viziune socială a Sfinților Părinți. Vom zăbovi însă puțin — înainte de aceasta — asupra textelor din Didahie și din operele lui Tertulian, spre a demasca un anumit fel de a interpreta textele cu totul unilateral și insuficient —, și a avea o schiță sumară a vieții creștine din primele veacuri.

Didahia (IV) folosește într'un loc un limbaj care poate fi ușor confundat cu cel comunist dacă îl citești neatent: „Nu te întoarce de către cel nevoiaș, ci împarte toate cu fratele tău și nu zice că sunt ale tale, căci dacă sunteți părtași (Κοινωνοί) la cele nemuritoare, cu cât mai mult la cele muritoare!". Citatul însă este precedat de aceste cuvinte: „Nu fii la luat cu mâinile întinse, iar la dat cu ele strânse. Dacă ai dă cu propriile tale mâini răscumpărare pentru păcate. Nu sta la îndoială să dai, nici nu murmura când dai, căci vei cunoaște cine este bunul răsplătitor al milosteniei. Nu te întoarce de către cel nevoiaș..." Și îndemnul milostivirii revine de mai multe ori: „Dacă n'aveți profeți, (dați pârga) săracilor... Iar din bani și din îmbrăcăminte și din toată averea ia ce fel vei găsi cu cale și dă după poruncă" (XIII).[1] Așa dar, nu desființarea pro-

[1] Cf. Scrierile Părinților Apostolici, Trad. Pr. I. Mihălcescu, M. Pâslaru R., Vâlcea 1936 p. 89, 96—97.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

prietăţii private şi înlocuirea ei cu proprietatea comună, ci încadrarea proprietăţii în duhul iubirii: *a)* proprietatea nu e un drept absolut şi exclusiv. De aceia nu-ţi lega inima de ea; *b)* la beneficiile ei fă părtaş şi pe fratele tău, prin milostenie, căci pentru aceasta ţi le-a dat Dumnezeu. Părtăşia aceasta nu se realizează în comunism, ci în comunitarismul iubirii.

A fost citată des, ca o evidentă dovadă a comunismului primar, afirmaţia lui Tertulian, care oglindeşte poziţia societăţii creştine în faţa celei păgâne: „Omnia indiscreta sunt apud nos, praeter uxores.[1] (La noi toate sunt comune, afară de femei). Aceasta e expresia izolată. Sensul ei se lămureşte deabia în context şi în ansamblul scrierilor lui Tertulian: „toate sunt comune" nu prin proprietatea comună, ci prin iubire. E comunitatea morală şi spirituală a iubirii care face ca bunurile materiale să fie „comune", ca din ele să se împărtăşească toţi, ca proprietatea să fie un isvor de binefaceri sociale. Altfel „creştinii sunt oameni cari trăesc laolaltă cu voi, au aceiaş hrană, îmbrăcăminte, acelaş fel de viaţă şi aceleaşi nevoi ale vieţii... Ne silim numai să nu depăşim măsura sau să săvârşim lucruri rele". Va să zică: nimic deosebit faţă de rânduelile sociale existente. Dar „milostenia noastră face mai multe pomeni în stradă de cât credinţa noastră prin temple". Aceasta — şi nu comunismul — diferenţiază pe creştini de păgâni. Pentru aceasta sunt învinuiţi: „Vezi-i, spun păgânii, cum se iubesc unii pe alţii!" (Aici urmează fraza citată la început) „Aşa dar de ce atâta mirare, dacă oameni *legaţi printr'o aşa mare iubire* sufletească au masă comună?... Şi oricât de mult ne-ar costa (aceste mese) ne socotim plătiţi de cheltuiala făcută în numele iubirii deaproapele, dacă prin această mângăiere uşurăm întrucâtva pe cei în lipsă". Exista chiar un „tezaur al iubirii de aproapele": „Fiecare credincios depune o mică cotizaţie la lună odată sau când voeşte şi numai cât voeşte şi numai dacă poate. Căci *nimeni nu este silit, ci dă de bună voie.* Aceste depuneri alcătuesc un fel de tezaur al iubirii dea-

---

[1] Apologeticus cap. 39, 7 Migne P. L. I 535.

proapele. Căci ele slujesc la întreţinerea şi îngroparea celor lipsiţi, la ajutorarea copiilor rămaşi singuri pe lume fără avere şi fără părinţi..."[1] etc. Nu comunism, ci comunitarism. Iubirea crease un climat de comuniune morală cu manifestări şi în domeniul social-economic: mila faţă de cei lipsiţi şi ajutorul reciproc între membrii comunităţii creştine. Proprietatea primeşte o funcţie socială şi spirituală, fără a se dizolva în comunism.

„Aşezămintele apostolice" reamintesc sfatul din Didahia: „Imparte toate cu fratele tău şi nu zice că sunt proprietatea ta, căci împărtăşirea de bunuri a fost pregătită de Dumnezeu deopotrivă pentru toţi oamenii". Sunt cuvinte cari închee un întreg capitol închinat milosteniei. E vorba de aceiaş detaşare afectivă faţă de averi şi de împărtăşirea tuturor din bunurile lui Dumnezeu, prin iubire şi milă, dar nu prin comunism. De aceia creştinilor li se şi porunceşte: „Indeletniciţi-vă cu toată seriozitatea de treburile voastre ca în tot timpul vieţii să fiţi îndestulaţi şi pentru voi şi să aveţi să daţi şi celor săraci" (C. II cap. 63). Din aceste daruri de bunăvoie se ajută văduvele, orfanii, sclavii, prizonierii etc. (C. IV cap. IX; c. III cap. IV).[2]

Concluzia o vedem nu în comunism, ci în similitudinea doua a lui Hermas, care, sub chipul ulmului şi a viei, ne dă imaginea reciprocităţii de servicii dintre bogat şi sărac: unul dă pe cele materiale, celalt dă pe cele spirituale; unul se milostiveşte, celalt se roagă. Nu antagonism, ci armonie; nu ură, ci iubire; nu proprietate comună, ci împărtăşire frăţească. Metoda comunistă îşi demască astfel unilateralitatea: ia texte izolate, nu ţine seamă de context şi nu le încadrează în duhul trăirii creştine. Dar totdeodată ne-am făcut şi o vagă idee despre comunitarismul creştin, temeinicit pe tăriile iubirii. Se desprind deja cele două sensuri ale perspectivei creştine: *a)* detaşare de bunurile pământeşti (să nu le socoţi ca ale tale); *b)* simţământul solidarităţii morale, al părtăşiei celor lipsiţi. Pro-

---

[1] Apologeticus cap. 42, 1 2, 8; cap. 39 7. 14, 10, 5—6.

[2] Aşezămintele apostoleşti. Trad. Pr. I. Mihălcescu, M. Pâslaru, Gh. Niţu. Chişinău 1928, p. 108, 190.

prietatea nu e un bun personal: ea trebue administrată spre folosul societăţii, nu spre satisfacerea capriciilor egoismului individual.

2. *Epoca patristică.* — Epocă de mari contraste sociale, de strigătoare nedreptate: sclavie, mizerie şi sărăcie deoparte, latifundii, lux şi destrăbălare de altă parte. Avariţia, pofta de câştig nedrept, setea nepotolită de acaparare robise sufletele celor avuţi şi-şi căutau victimele printre desmoşteniţii soartei. Bogaţii „adaogă proprietăţi la proprietăţi, întind mereu mai departe latifundii, întind mereu mai departe domenii fără capăt şi fără limite. Ei posedă cu singurul scop de a împiedeca pe alţii să posede...". „Marea îşi cunoaşte limitele, noaptea nu depăşeşte hotarele care îi sunt fixate. Dar avarul nu cunoaşte margini...: ca un incendiu violent, el invadează şi înghite toate lucrurile".[1] Aceasta este imaginea avariţiei. Alături — săracul se vede nevoit, de foame, să-şi vândă propriul lui copil: „Foamea îl ameninţă cu o moarte crudă, dar inima îl reţine şi-l sfătueşte să moară mai bine cu ei (copiii). Adesea ispitit (să-şi vândă un copil spre a salva pe ceilalţi), şi totdeatâtea ori reţinut, el cedează în sfârşit sub presiunea unei implacabile necesităţi... Pe care să-l vândă întâi?... — Dacă îi păstrez pe toţi, îi voiu vedea pe toţi murind de foame. Dacă vând unul, cu ce ochi voi privi pe ceilalţi, eu cel ce i-am trădat? ...Cum mă voi aşeza la o masă a cărei abundenţă s'ar datora unui astfel de motiv? In fine după multe lacrimi, se va hotărî să-şi vândă pe cel mai scump fiu".[2] Dar cumpărătorul, bogat, în loc să se înduioşeze de durerea tatălui, îi adânceşte rana, tocmindu-se cu el ca să-i dea un preţ scăzut. Setea de averi împinge pe aceşti bogaţi latifundiari, ca odinioară pe Ahab, să răpească prin silnicie şi nedreptate şi puţinele bunuri ce le mai posedă cei săraci: „Unde este (azi) omul care să se mulţumească cu ce are? Unde este acela care să nu pri-

---

[1] Sf. Vasile cel Mare: Omilia VII (2—5) προς τους πλουτουντας Migne P. G. T. 31 col 284—293.

[2] Sf. Vasile cel Mare: Om. VI 4 περί πλεονεξίας (de avariţia) Migne P. G. t. 31 col. 268—269.

vească cu ochi răi la avutul aproapelui? Nu. Ahab n'a murit... El iese la iveală în fiecare zi... Abia cade un Ahab și mulți alții îi iau locul și merg degrabă să jefuiască bunuri întocmai ca jefuitorii. Nu numai un Nabot este jertfit astăzi: zilnic este ucis cel sărac... Țăranii își părăsesc în grupuri ogoarele..., săracii fug..., urmează mamele, topite de lacrimi, ca și când s'ar duce la mormântul soților lor... Cât de departe vreți să întindeți lăcomia voastră nebună, bogaților? Voiți oare singuri să locuiți pământul?... Voi credeți, vi se pare chiar o nedreptate dacă săracul mai are vre-un bun neînsemnat, care vi se pare de dorit. Posesiunea streină voi o socotiți ca fiind propria voastră pagubă".[1] „Ce chin meritați voi, când pentru a împodobi pietrele (pardoselei) și pământul caselor voastre sau animalele cele fără rațiune, aruncați în abisul mizeriilor pe fratele vostru, care a participat cu voi la bunurile inefabile și pe care Domnul nostru L-a prețuit atât de mult? Aveți mare grijă de câinele vostru, dar acest om... din pricina câinelui vostru (și a celorlalte obiecte de lux) e expus să moară de foame. Ce nedreptate este mai gravă ca aceasta? Câte fluviuri de foc vor trebui spre a pedepsi suficient un suflet așa de vinovat? Cel ce e făcut după imaginea lui Dumnezeu, este desfigurat din pricina neomeniei voastre, căci capul catârilor ce duc pe femeile voastre strălucesc în aur... Trebuie să fie decorat un scaun?... Se folosește peste tot aur și argint; totuși membrele lui Hristos pentru cari Hristos s'a pogorât din cer, pentru care și-a vărsat scump sângele Său, n'au nici chiar hrana necesară. Și greșala e în avariția voastră".[2] Așa dar: latifundiari și desmoșteniți, avariție și sărăcie, lux și mizerie. Sunt contraste care zugrăvesc în culori violente societatea de atunci.

Dar dacă bogații erau așa cum erau, și sunt așa cum sunt, proprietatea poate fi făcută răspunzătoare de avariția lor? Apare cumva proprietatea comună ca unica soluție a propovedaniei patristice despre bogății? Nu. *Sfinții Părinți, conform doctrinei evanghelice, recunosc va-*

---

[1] *S. Ambrosie:* De Nabuthe Iezraelita I 2 M. P. L. t. 14 col. 766—767.
[2] Sf. *Ioan Hrisostom:* Hom. XIII ep. I Cor. n. 5 M. P. G. t. 61 col. 107—114

labilitatea proprietăţii private şi o respectă. Ei voesc însă să combată abuzurile, dând proprietăţii anumite limite şi încărcându-o cu sensurile iubirii creştine. E o întreagă dialectică, din sbuciumările căreia se încheagă, ca o flacără de azur, imaginea creştină a societăţii perfecte, atât cât e posibil în veac.

Făcând distincţie netă între bogat şi avar, Sfinţii Părinţi condamnă, în biciuirea vehemenţei, nu bogăţia ci avariţia, nu proprietatea ci pe sclavii bunurilor pe cari le au, pe aceia care „îşi posedă mai puţin bogăţiile decât îi posedă ele pe ei". Căci iubirea de arginţi este rădăcina tuturor relelor. Acest „ataşament orb" faţă de averi „ţine credinţa lor (bogaţilor) captivă, inima lor legată, sufletul lor închis". „Cum ar putea să urmeze lui Hristos, când sunt ţinuţi în legăturile avuţiei? Cum poţi tinde spre cer şi urca în înălţimi, când eşti apăsat de o cupiditate de tot terestră? Crezi că posezi şi eşti mai curând posedat. *Eşti sclavul bunurilor tale*".[1]

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă aservirea sufletului faţă de nişte bunuri moarte este condamnabilă, bogăţia în sine nu e de condamnat.

Pentrucă „Dumnezeu n'a creat nimic rău; tot ceea ce a creat El era bun foarte. Bogăţiile sunt deci bune; dar cu condiţia ca ele să nu domine pe posesorii lor şi să servească a pune capăt mizeriei altora". Întrebându-se: de ce sf. Apostol Pavel n'a zis: „Bogaţilor lumii acesteia le poruncesc să nu fie bogaţi, să lapede averile"? — sf. Ioan Hrisostom răspunde: „Apostolul ştia că bogăţiile nu sunt interzise, dacă sunt bine întrebuinţate. Căci, cum spuneam, nu vinul este rău, ci beţia; tot aşa *nu bogăţiile sunt rele, ci rele sunt sgârcenia şi lăcomia* (iubirea de arginţi)". De aceea „eu nu atac pe bogaţi, ci pe cei ce folosesc rău averile. O spun mereu: *nu pe bogaţi îi acuz, ci pe avari.* Altceva e bogăţia, altceva avarul. Fă deosebire între lucruri şi nu amesteca aceea ce nu poate fi unit..."[2]

---

[1] Sf. *Ciprian:* Liber de lapsis XI—XII M. P. L. t. IV col. 488—489.

[2] Sf. *Ioan Hrisostom:* Hom. 2 ad pop. Antioh. N. 5 M. P. G. t. 59 col. 39; cf. t. 49 col. 40; Homil. 2 de capto Eutropio N. 3 P. G. t. 52 col. 399.

E clar: nu bogăţia se cuvine să fie osândită, ci avariţia; nu proprietatea trebue desfiinţată, ci iubirea de arginţi.

...Pentrucă bogaţii „dela Dumnezeu au primit cele ce le prisoseşte". De aceea „acuzaţia (Vai vouă bogaţilor) nu priveşte bogăţia, ci pe cei ce nu ştiu s'o folosească".[1]

Dar posesiunea bunurilor care e un dar dela Dumnezeu, este şi un drept uman: „Cu ce drept fiecare posedă ceea ce posedă? Nu după dreptul uman? Căci după dreptul divin Pământul şi toate cele ce sunt într'ânsul aparţin Domnului... În dreptul uman se zice totuşi: acest pământ e al meu, această casă e a mea, acest servitor e al meu. E deci dreptul uman, dreptul împăraţilor. De ce? Pentrucă Dumnezeu distribue genului omenesc chiar şi drepturile umane prin mijlocirea împăraţilor şi regilor pământului".[2] Aşa dar proprietatea este direct un drept uman, iar indirect un drept divin: bogăţia e o danie a lui Dumnezeu, dar şi o necesitate (ca „strict necesar") a ordinei sociale, a subsistenţei familiale, a instinctului de proprietate sădit de Dumnezeu în om.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Avuţia nu poate fi făcută răspunzătoare pentru păcatele avariţiei: ea e un instrument iresponsabil care poate fi folosit şi bine şi rău, după cum e inima omului. „*Bogăţia este un instrument.* Tu poţi să te foloseşti de ea într'un fel drept: ea devine atunci slujitoarea dreptăţii. Unii se folosesc de ea în chip nedrept? ea devine slujitoarea nedreptăţii. *Ea e făcută spre a sluji nu a comanda.* Nu trebue deci acuzat ceea ce prin sine nu e nici rău, nici bun, fiind iresponsabil, dar care poate servi bine sau rău, după hotărârea celui ce o foloseşte. Duhul omului e acela care are într'însul judecata neînlănţuită şi libertatea de a dispune de ceea ce i-a fost dat. Aşadar *să nu fie nimicite bogăţiile, ci patimile sufletului care ne împiedecă să le folosim bine*".[3] De aceea „dacă în mânile nelegiuiţilor

---

[1] Sf. *Ambrozie:* De Nabuthe Iezraelita 16, 67 P. L, t. 14 col. 789—790.

[2] Fer. *Augustin:* În Ioanis Evangelium tract. VI c. I n. 25 M. P. L. t. 35 col. 1436—1437.

[3] *Clement Alexandrinul:* Λογος τις ο σοζομενος πλουσιος (Care bogat se va mântui) N. 14 M. P. G. t. 9 col. 617.

bogăția este o piedecă pentru virtute, în mâna celor buni este un mijloc pentru dreaptă chibzuință"; iar „Domnul dreptății cerești osândește mai degrabă pe acei cari nu se pricep să-și folosească avutul, decât pe aceia cari posedă bogății. Căci cu atât este mai păcătos bogatul, cu cât în loc să mulțumească lui Dumnezeu pentru ceea ce a primit dela El..., el pune (bunurile) la o parte sau sapă gropi... în loc să le scoată la lumină".[1]

Bogăția e deci un instrument (ὁ πλοῦτος ὄργανόν ἐστι), un dar al lui Dumnezeu, care trebuește folosit după voia lui Dumnezeu. Ce este bogatul? Mânuitorul unui instrument, administratorul unor bunuri primite în dar. *Dumnezeu singur este proprietarul absolut al tuturor bunurilor:* al Lui este pământul, cu toate cele dintr'ânsul. *Nici omul și nici statul nu pot uzurpa acest drept de proprietate absolută:* bogatul e numai posesor, administrator vremelnic. Dreptul de proprietate al omului e un drept relativ, îngrădit și mlădiat de obligațiile și duhul iubirii și dreptății lui Dumnezeu.

Cari sunt aceste obligații? Ce funcție îndeplinește proprietatea? Care este sensul ce trebue dat bunurilor terestre, după voia lui Dumnezeu? Răspunsul patristic, ca un ecou al răspunsului evanghelic, se rezumă, în unul din aspectele lui, la acest îndemn: *mila.*

Bogați și săraci: ce minunată împlinire! „Ce vei răspunde supremului judecător, tu cel ce îmbraci pereții (în aur) și nu îmbraci pe aproapele tău?... tu cel ce lași să ți se mucezească grâul și nu hrănești pe cei flămânzi? tu cel ce-ți îngropi argintul și nu vii în ajutorul celui năpăstuit?" „N'ai ieșit gol din pântecele maicei tale și nu gol te vei întoarce în pământ?" Bunurile acestea de la cine le ai? Dacă zici: de la Dumnezeu, sunt de acord. Dar „spune-mi te rog, de ce le-ai primit? Dumnezeu e nedrept repartizând cu o așa neegalitate bunurile necesare vieții? De ce ești tu bogat, iar acela e în mizerie? Nu e pentru ca tu să primești într'o zi răsplata mărinimiei tale și dreptei tale administrări, în timp ce el va obține cununa rezervată

---

[1] Sf. *Ambrosie:* De Nab. Iez. 16, 67 P. L. t. 14 col. 789—790.

răbdării?"[1] E adevărat, lumea se împarte în bogați și săraci, în infirmi și sănătoși. Dar aceste contraste își au rolul lor mântuitor: bogații împlinesc lipsa celor ce n'au prin milostivire, săracii întorc darul primit prin rugăciune. „Boala este (astfel) domolită, oprită de mâinile ridicate spre cer; atacurile hoților sunt dezarmate..., și puterea demonilor este sfărâmată. Toți acești soldați (săracii) sunt activi... Unul poate ruga pe Dumnezeu pentru tine, altul plânge, suferind împreună cu tine" etc.[2] De aceia, sf. Ciprian sfătuește pe fecioarele bogate, care-și foloseau averile după bunul lor plac: „Voi credeți că trebuie să folosiți bunurile ce Dumnezeu vi le-a dat; folosiți-le, dar pentru lucruri m ântuitoare, folosiți-le pentru ceia ce Dumnezeu a prescris, pentru ceia ce El a indicat: ca săracii să vadă că sunteți bogate, ca lipsiții să simtă bogăția (dărnicia) voastră". „Asociați pe Hristos la bogăția voastră de aici, ca El să vă asocieze la moștenirea sa cea cerească". Altfel „voi păcătuiți împotriva lui Dumnezeu, dacă vă închipuiți că v'a dat averea spre a o folosi la altceva de cât pentru mântuirea voastră".[3] „Unii zic: sunt bogat, de ce nu m'aș bucura? Aceste cuvinte nu sunt demne de un om, ele nu sunt cuvintele iubirii. Am bunuri; de ce să nu dau și celor lipsiți? Iată omul perfect cel ce împlinește porunca: Vei iubi pe aproapele tău, ca pe tine însuți. Aici este adevărata bogăție, bogăția strânsă ca o comoară".[4] „Recunoaște, dar, o omule!, pe Cel ce ți le-a dat toate. Amintește-ți ceia ce ești tu, ceia ce administrezi tu, de la cine ai primit, pentru ce ai fost preferat altora. *Tu ai devenit servitorul lui Dumnezeu, economul fraților tăi...* Ferește-te să cugeți că toate bunurile s'au pregătit în vederea stomacului tău. *De ceia ce ai în mână* (de ceia ce posezi) *hotărește ca de un bun strein*". Și în loc de a-ți mări hambarele, deschide-le și dă celor lipsiți. „Tu ai, dacă vrei, ca grânare casele săracilor. Adună-ți

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

[1] Sf. *Vasile cel mare*: Om. VII 4, și Om. VI 7 M. P. G. t. 31 col. 288, 276.
[2] *Clement Alex.*: Care bogat se va mântui P. G. t. 9 col. 639—641.
[3] Sf. *Ciprian*: Liber de habitu virginium XI M. P. L. t. IV col. 461—462.
[4] *Clement Alex.*: Παιδαγογος II c. 12 M. P. G. t. VIII col. 542—544.

prin aceasta comoară în cer", căci „bogăţia stătătoare e inutilă, dar ea devine fecundă când e pusă în circulaţie".[1] Dumnezeu este aşa dar proprietarul bunurilor terestre; El dărueşte unora mai mult, altora mai puţin. Dar celui ce-i dă mai mult, nu-i dă din nedreptate, ci pentru ca acesta, prin dărnicie, să se mântuiască. Bogăţia devine astfel, în laturile de lumină ale iubirii, scară către cer, şi isvor de milă şi binecuvântare în societate. „*Voi n'aţi primit bunurile spre a le risipi în desfătări, ci pentru a face milostenie.* Crezi că posezi ceva propriu? *Sunt bunurile celor săraci al căror depozitar eşti*, fie că le posezi prin muncă cinstită, fie prin moştenire. Dumnezeu n'ar fi putut să ţi le ia? El nu face aceasta, spre a vă lăsa liberi să vă revărsaţi generozitatea asupra celor sărmani... Pentru că Dumnezeu, în marea sa bunătate, v'a poruncit să daţi ca şi cum ar fi dintr'al vostru, să nu credeţi că este într'adevăr al vostru. Dumnezeu, v'a dat un împrumut, spre a vă putea proslăvi; dar când îi daţi lui ceia ce este al Lui, nu cugetaţi că daţi ceva ce este al vostru... Astfel că Dumnezeu v'a încredinţat bogăţiile ca voi să dobândiţi cerul".[2] Cum? Prin dărnicia milosteniei...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Opusul avariţiei este milostenia, dărnicia reeşită din deslipirea sufletului de bunurile terestre, din conştiinţa că ele nu-ţi aparţin, ci sunt daruri ale lui Dumnezeu în vederea mântuirii tale şi alinării suferinţelor sociale: milostenia este şuvoiul rodnic al apelor ţâşnite din iubirea de Dumnezeu şi de oameni.

Porunca milosteniei, pe care Mântuitorul pune atâta temeiu, serveşte şi ca argument pentru necesitatea avuţiei: „Cum vom hrăni pe cel gol, vom găzdui pe cel fără locuinţă, lucruri pentru a căror neîmplinire Mântuitorul ameninţă cu focul şi întunerecul cel mai din afară, dacă toată lumea s'ar grăbi să se lipsească de avuţii?... Mântuitorul însuşi a fost primit de Zacheu, de Matei, oameni bogaţi şi vameşi. El nu le porunceşte să se lapede de averile lor; el cere dreapta lor folosire şi condamnă fo-

---

1 Sf. *Vasile cel mare:* Om. VI 1—2 M. P. G. t. 31 col. 262—265.

2 Sf. *Ion Hrisostom:* Hom. 77 Ev. Matei 2 (cap. 24 32) M. P. G. t. 58 col. 708.

losirea nedreaptă... El laudă folosirea bogățiilor, dar poruncește să fie împărtășite (și altora): să dai de beut celor însetați, de mâncare celor flămânzi, să primești pe cei streini, să îmbraci pe cei goi. Dacă nu e posibil a împlini aceste datorii decât cu ajutorul bogățiilor și dacă Mântuitorul ar porunci în acelaș timp să lepădăm avuția, ce ar însemna aceasta de cât că El poruncește (în acelaș timp) a da și a nu da, a hrăni și a nu hrăni, a primi și a respinge, a distribui și a nu distribui, ceea ce ar fi lucrul cel mai absurd din lume? Deci, nu trebuesc lepădate averile cari servesc aproapelui. Căci bogăția e de dorit, bunăstarea e folositoare; ea e pregătită de Dumnezeu pentru ajutorarea oamenilor; ea e dată ca un instrument pentru buna folosință a celor ce știu (să o folosească drept)". „Cel ce seamănă și recoltează mai mult, e cel ce dobândește bunurile cerești și veșnice prin dărnicia bunurilor pământești și trecătoare".[1] Căci acela e bogat, care e bogat „pentru Dumnezeu" și în Dumnezeu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De aici urmează că bogat nu este avarul, ci cel milostiv; proprietar cu adevărat și pe drept nu este păcătosul, cel ce zace sub povara patimilor, ci cel drept, a cărui inimă nu e înlănțuită de tezaurele pământului, ci de comorile cerului: „Un bun nu e un bun al altuia, dacă îl posezi pe bună dreptate. Se posedă cu dreptate ceea ce se posedă cum trebue. Deci tot ceea ce se posedă rău este bunul altuia și acela posedă rău care folosește rău... Drepții însă disprețuesc cu atât mai mult bunurile cu cât ar putea să le posede cu mai multă dreptate. Intr'adevăr dreptatea nu poate fi rău posedată și cel ce n'o iubește, n'o are. Dimpotrivă *argintul e rău posedat de cei răi și e cu atât mai bine posedat de cei buni cu cât e mai puțin iubit.* Dar în ordinea prezentă se tolerează nedreptatea acelor ce posedă rău și se stabilesc între ei drepturi cari se numesc civile: nu că prin aceasta se ajunge ca ei să se folosească de bunurile lor cum trebue, dar chiar servindu-se rău, *pricinuesc* (așa) *mai puțină tulburare*", aceasta cu atât mai

---

[1] *Clement Alex.:* λογος τις ο σοζομενος... 12—14 P. G. t. 9 col. 617—618.

mult cu cât Dumnezeu dă bunuri terestre și celor buni și celor răi.[1]

E clar: numai drepții sunt proprietari adevărați, după voia lui Dumnezeu. Ei ard în flăcările iubirii și se aprind în lacrima milii, ei dau adevăratul sens mântuitor al bogăției, sensul de binefacere socială al proprietății, sensul ei comunitar (ca fiind spre folosul tuturor). Cei răi, cei ce posedă rău, cu avariție și desfrăbălare, sunt încadrați în legi civile, fără a fi deposedați, pentrucă proprietatea este paznicul ordinei sociale. Idealul este: o societate de drepți, în care fiecare să posede cu dreptate și în duhul iubirii bunurile pe cari i le dă Dumnezeu.

De aceea nici un argument nu e valabil spre a scuza avariția; nici o justificare nu poate înlătura porunca milii: „Vă e teamă a vedea topindu-se averile voastre, dacă dați milă abundentă și nu știți că temându-vă să nu vă compromiteți averile, compromiteți viața și mântuirea voastră... Vă e teamă că vă pierdeți bogăția și în locul bogăției vă pierdeți pe voi înși-vă. Credeți voi că acel ce hrănește pe Hristos, nu e și el hrănit de acesta, sau că bunurile pământești vor lipsi celui ce i s'au dat bunurile cerești?... Dați (dar) după resursele voastre: dacă aveți mult, faceți o milă mai generoasă; dacă aveți puțin împărțiți acest puțin cu cel lipsit și nu vă temeți de nimic".[2] „Ești sărac? Dar sunt alții mai săraci ca tine... Nu te teme a da puținul ce-l ai", ci nădăjduește în ajutorul lui Dumnezeu și mila ta „va deveni germenul unui seceriș bogat și va produce roade din belșug".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Bogăția e un bun de administrat, nu un isvor de desfătări"[3]: de administrat în folosul celor săraci și spre preamărirea lui Dumnezeu. Căci bogatul drept este imaginea pământească a dărniciei lui Dumnezeu: „Dacă bogat fiind, privești ceea ce îți aparține, aur, argint, case, ca daruri ale lui Dumnezeu, recunoscând că le stăpânești mai

---

[1] *Fer. Augustin :* Epist. 153 c. VI n. 26 M. P. L. t. 33 col. 665.

[2] Sf. *Ciprian :* De opere et eleemosynis XXV P. L. t. IV 625 - 645.

[3] Sf. *Vasile cel Mare :* Hom. VIII 6 dicta tempore famis et siccitatis; Om. VII 3 P. G. t. 31 col. 320—321, 288.

mult pentru alţii de cât pentru tine; dacă, ridicându-te deasupra acestor bunuri, ştii să le porunceşti, în loc să fii sclavul lor; dacă nu le porţi în sufletul tău şi nu-ţi mărgineşti orizontul vieţii la aceste limite înguste, atunci eşti din aceia pe cari Domnul i-a fericit şi pe cari i-a numit săraci cu duhul; eşti în acea stare în care trebue să fie cineva pentru a avea parte de împărăţia cerurilor".[1] Mai mult: „cel ce, posedând aici jos isvoare de venituri, împarte cu fraţii săi, arătându-se drept şi egal pentru toţi în distribuirea darurilor sale, acela este un imitator al Tatălui ceresc". Căci precum Tatăl ceresc face ca ziua să lumineze tuturor, soarele să dea căldură pentru toţi, strălucirea stelelor şi a lunii să fie aceiaş etc., tot aşa trebue şi binefacerile milii celui bogat să lumineze bezna tuturor mizeriilor sociale. „Să ne bucurăm dar, cu bună judecată de bogăţie şi să împărtăşim şi pe alţii din ea cu iubire de oameni, nu cu gând nedemn, nici cu trufie".[2]

În afară de conştiinţa că bogăţia e un dar al lui Dumnezeu, că bogatul e administratorul bunurilor fraţilor săi, pentrucă Dumnezeu vrea ca toţi să se împărtăşească din roadele pământului, nu unii să huzurească în lux şi îndestulare iar alţii să moară de foame, creştinul adevărat mai are un temeiu capital care îi îngenunchează inima spre lărgime de dărnicie generoasă: este identitatea mistică dintre sărac şi Hristos. Sf. Ioan Hrisostom este înflăcăratul propoveduitor al acestei taine de azur: „Nu i-a fost deajuns (Mântuitorului) a răbda crucea şi moartea. El a voit să devină sărac, călător, cerşetor şi gol, a fi aruncat în închisori şi a suferi infirmităţi, ca aceasta cel puţin să te mişte. — Dacă tu nu-mi dai nimic pentru durerile mele, zice El, ai milă de mine pentru sărăcia mea, boalele mele să te înduplece, lanţurile mele să te înmoaie. Eu nu-ţi cer nimic costisitor, ci pâine, un acoperemânt, cuvinte mângăietoare.

Am fost înlănţuit pentru tine şi sunt pentru tine... Am flămânzit pentru tine şi încă flămânzesc pentru tine...

---

[1] *Clement Alex.:* λογος τις ο σοζομενος 16 P. G. t. 9 col. 619–620.

[2] *Clement Alex.:* παιδαγογος c. III, c. VI P. G. t. 8 col. 603—607.

Mi-a fost sete când atârnam pe cruce și mi-e sete încă prin săraci, ca prin aceasta să te atrag spre mine și să te fac vrednic de mântuirea ta. După ce te-am încărcat cu mii de binefaceri îți cer ceva înapoi, nu ca și cum aș cere o datorie, ci spre a-ți da în locul acestor puține lucruri, împărăția. Eu nu zic: Fă-mă să ies din sărăcie, nici: dă-mi bogăția, deși am devenit sărac pentru tine. Îți cer numai pâine, o haină și o mângăiere... Dacă sunt prin închisori, nu cer ca tu să-mi sfarmi cătușele și să mă liberezi; te rog numai să vii să mă vezi când sunt încătușat pentru tine..., și pentru aceasta îți voi da cerul. *De tine vreau să fiu hrănit, pentrucă te iubesc.* Fericirea mea e de a fi la masa ta... Și înaintea lumii întregi te voi proclama, te voi arăta... tuturor, hrănitorul meu"! E imaginea favorită a sf. Ioan Hrisostom: *„Voiți să vă aduc în față pe Hristos, căruia îi e foame, el — care e gol, care pretutindeni e prizioner și înlănțuit"? „El e acela pe care-l disprețuești în cel sărac".* De aceea, lăudând milostivirea Olimpiei, văduvă bogată din Constantinopol, o caracterizează în aceste cuvinte: „Încă din copilăria ta n'ai încetat a hrăni pe Hristos, a-i potoli setea, a-l cerceta în durerile lui... Vestea milostivirii tale s'a răspândit până la marginile lumii".[1]

Lacrima celor săraci este lacrima lui Iisus, lacrima lui de sânge. Pentru aceasta s'a zis: „Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui..." Căci ce fericire mai mare poate fi decât nu să știi că faci voia lui Dumnezeu, ci să știi că ești chiar hrănitorul, binefăcătorul lui Iisus.

„Iubirea noastră de Dumnezeu să fie pură; iubirea noastră de aproapele să fie binefăcătoare. *N'avem nimic ce am putea da lui Dumnezeu, dar putem da aproapelui: dând ceva celui sărac vom dobândi pe Cel ce posedă toate.* Fiecare să dea celui lipsit ceea ce are de prisos. Unul are bani: să hrănească pe săraci, să îmbrace pe cei goi, să dea pildă bună Bisericii, să facă cu banii lui tot ceea ce poate face bun. Altul are doctrină: să învețe" etc.[2] Căci

---

[1] Sf. *Ioan Hrisostom:* Comment. Roman. hom. 15 n. 6; Comment. St. Ioan Ev. hom. 72 n. 4; Epist. I ad Olymp. V_{10}; M. P. G. t. 60 col. 548; t. 59 col. 389—395; t. 52 col. 549—555.

[2] Fer. *Augustin:* Sermo. 91 c. VII n. 9 P. L. t. 38 col. 571.

„milostenia face pe oameni desăvârşiţi: ea imită pe Dumnezeu cel desăvârşit“. „Milostenia... e o faptă de iubire mântuitoare, mare mângâiere a celor credincioşi, coroană a păcii, dar a lui Dumnezeu, necesar celor slabi, glorios celor tari...“ [1]

Aici sunt isvoarele tainice, adânci ale biruinţii creştine asupra păgânismului: în iubire, iubirea lui Dumnezeu şi iubirea aproapelui în Iisus Hristos.

Bogaţii se desbrăcau de averile lor ca să aline suferinţele fraţilor lor: *în legătura iubirii, sclavul devenia frate cu stăpânul său, săracii erau împreună părtaşi şi moştenitori ai bunurilor pământeşti, ca şi ai celor cereşti, cu cei bogaţi.* Ambianţa iubirii făcea din societatea creştină un trup şi un suflet şi dădea bogăţiilor posibilitatea de a servi binelui obştesc, prin milostenie: *acest sens comunitar al avuţiei (de folos comun, obştesc) nu poate răsări decât sub zările de har ale iubirii.* Desigur era unica soluţie valabilă pentru acele vremi, care a şi revoluţionat, cu timpul întreaga mentalitate socială a antichităţii, pregătind chipul unei societăţi mai drepte, mai creştine.

Intr'adevăr perceptele sociale patristice nu se opresc la milă. Ele tind să prindă din zarea viitorului viziunea desluşită sau vagă a unei comunităţi omeneşti în care legea de temelie să fie iubirea. *Dreptatea nu este de cât închegarea în forme sociale a iubirii, a potenţialului de iubire ce există în societate. Iubirea* este sufletul şi puterea creştinismului; ea *este adevărata forţă de revoluţionare a omului şi deci a societăţii.* Desigur e vorba mai mult de indicaţii, de schiţe generale, nu de planuri sistematice şi amănunţite. Dar de-o schiţă care stă ca un miraj al iubirii în zarea istoriei şi ale cărei contururi de vis şi realitate ni le putem apropia: nu e o utopie, ci idealul spre care se călăuzesc însetările de perfecţionare ale societăţii umane.

Am privit până acum mila şi avuţia din inima lui Dumnezeu, din punctul de vedere al datoriilor ce ni le impune darul lui Dumnezeu; acum s'o încadrăm în societate; s'o privim în perspectiva solidarismului social.

---

[1] Sf. *Ciprian:* De opere et eleemosynis VIII_{25} P. L. t. IV 644.

Concluzia va fi aceiaş: *proprietatea trebuie să aibă un sens comunitar, să fie spre folosul tuturor.* Iată, în acest sens, cum mustră sf. Ambrosie pe agricultorul avar care exploatează în beneficiul lui vremile de foamete: „Tu ai voie acum, după recolta mănoasă a ogorului tău, să te aştepţi la o răsplată a ostenelii tale. Pentru ce vrei (din invidie) ca roadele lui, *cari sunt pentru toţi*, să nu fie împărtăşite prin întrebuinţarea comună?... Tu smulgi comori pentru tine din mizeria obştească. Şi aceasta numeşti tu a face gospodărie, ceia ce în realitate e numai murdară înşelătorie? Aceasta numeşti tu operă de ajutorare, ceia ce nu e de cât calcul nefolositor?... Tu ascunzi ca un cămătar grâul tău şi ridici la culme, ca vânzător, preţul lui. *Câştigul tău e spre vătămarea bunei stări comune*".[1] Averea nu trebuie aservită cupidităţii, intereselor egoist-individuale, ci folosului obştesc, interesului comun. Societatea în perspectivă patristică, e asemenea unui organism omenesc, în care toate membrele se supun unităţii şi se ajută reciproc, există unul pentru altul: „Va zice cumva stomacul: pentru că am primit hrana, eu trebuie să păstrez totul? Nu mai spuneţi deci astfel de cuvinte în privinţa bogăţiilor: *serviciul celui ce primeşte este de a împărţi.* Ar fi o perversitate a stomacului să păstreze toate alimentele fără a împărţi nimic, ceia ce ar fi vătămător corpului întreg; la fel e din partea bogaţilor o perversitate a reţine numai pentru ei ceia ce au. Ochiul primeşte toată lumina, dar n'o reţine numai pentru el, ci luminează corpul întreg; căci *atâta vreme cât e ochiu nu e în natura lui a păstra totul pentru el...* Urmaţi aceste exemple: nu păstraţi numai pentru voi ceia ce vi s'a încredinţat; ar fi să deveniţi vătămători tuturor şi vouă-înşivă mai mult de cât celorlalţi..."[2] „Piciorul ar putea zice: şi eu am lumină, nu în mână, ci în ochiu; ochiul nu vede pentru el, fără a vedea şi pentru mine. Şi ochii zic: şi noi mergem, nu prin noi, ci prin picioare; picioarele nu merg fără a ne duce şi pe noi... şi unele membre nu-şi arogă ceia ce aparţine celorlalte membre...

---

[1] Sf. *Ambrosie:* De officiis ministrorum III c. VI 39, 41 P. L. t. 16 col. 165—166.

[2] Sf. *Ioan Hrisostom:* Hom. X Ep. I Corint. 3 - 4 P. G. t. 61 col. 81—87.

Dacă se întâmplă la careva dintre membrele unui corp ceva rău, care membre îi vor refuza ajutorul?... E un exemplu de iubire care ne îndeamnă *să ne iubim unii pe alții cum se iubesc între ele membrele unui corp*".[1] Înțelegeți armonia perspectivei sociale patristice? Viziunea aceasta trece dincolo de rostul social al bogăției, dincolo de milostenia empirică: ea destramă însăși bogățiile mari și tinde să dea fiecărui membru al societății, după legea iubirii și a dreptății, posibilitatea de a exista și a-și împlini funcțiunea de care e capabil în cadrul comunității sale. Mila este cale deschisă spre așezări mai bune, mai drepte: ea împarte, benevol, marile latifundii, ca bunurile terestre să fie spre folosul tuturor.

O simplă întrebare e suficientă ca să desvăluie rostul, deschizător de noui orizonturi sociale, al milii: cari sunt limitele milosteniei? De sigur gândul aleargă, instinctiv, spre acea culme a desăvârșitei lepădări: „împarte averea ta săracilor, vino și urmează mie". Este calea vocațiunilor excepționale cari nu mai trăesc sub imperiul pământului, ci nu mai sub fascinația puterii lui Hristos: e jugul sărăciei de bună voie, al lepădării totale de pământesc și al urmării lui Hristos până în bezna morții și luminile de jar ale veșniciei. Despre aceste vocațiuni vom mai avea ocazia să vorbim: ele, în orice caz, fiind excepționale, nu rezolvă problema socială.

Care este dar limita milosteniei pentru omul social, pentru omul care trăește în veac, care nu caută desăvârșirea ci numai mântuirea? Sfinții Părinți sunt unanimi în a preciza: *limita milosteniei pentru bogați (în sens de obligație,* nu de sfat moral) *este strictul necesar. Tot ceea ce prisosește peste „strictul necesar" nu mai aparține bogatului: este averea celor săraci.* Bogatul administrează deci bunurile fraților săi: el e depozitarul acestor bunuri. Și e obligat să împărtășească prin milostenie, pe cei săraci din aceste bunuri; cel ce nu o face, este un hoț, un avar, un spoliator, vinovat în fața lui Dumnezeu și a solidarismului social. Este o idee care te isbește dintru început în scrierile

[1] *Fer. Augustin:* Sermo 91 c. VI n. 9 M. P. L. t. 38 col. 571.

patristice și e prezentată cu o claritate și o insistență neobișnuită: *„Prisosul bogaților,* afirmă Fer. Augustin, *e necesar săracilor. A poseda de prisos e a poseda bunul altuia".*[1] De aceia „a se servi de averea sa numai la trebuințele proprii, e o despoiere a săracului, o hrăpire a averii altuia și o expunere la toate pedepsele cu cari este amenințat un jefuitor. *Ceia ce puteți păstra pentru voi înșivă este strictul necesar; tot restul este al săracului, proprietatea lui, nu a voastră".*[2] „Ce este un avar? — întreabă sf. Vasile cel Mare. Cel ce nu se mulțumește cu necesarul. Ce este un spoliator? Cel ce ia bunul altuia. Nu ești tu un avar, nu ești tu un spoliator, tu care întorci spre profitul tău un bun pe care l-ai primit numai spre administrare? *Cel ce desbracă de haina sa pe un om se numește hoț; cel ce nu îmbracă pe un om gol, când ar putea s'o facă merită el alt nume? Săracului flămând îi aparține pâinea pe care tu o păstrezi; încălțămintea pe care o lași să putrezească, e a celui desculț; argintul pe care-l ascunzi, e al celui lipsit. Tu faci deci atâta nedreptate, câți oameni sunt cărora ai putea să le dai".*[3] In acest sens, „ceice putând ajuta pe săraci, îi lasă să moară de foame, sunt vinovați de omucidere" (Fer. Augustin). Iată dar funcția milosteniei ca poruncă a moralei creștine: ea încadrează bogățiile în sensul lor comunitar, făcându-le să rodească nu numai pentru interesul proprietarului ci spre folosul tuturor celor lipsiți. Este aceasta un agent de nivelare socială? Fără nici o îndoială: *milostenia, înțeleasă evanghelic și patristic, îndrumează societatea spre viziunea unei comunități în care nu mai sunt nici săraci, nici bogați, ci toți au cele ce le sunt necesare, toți se bucură de roadele naturii și de darurile lui Dumnezeu în legătura păcii, a iubirii și a dreptății.* Aici este locul să amintim de cele două celebre comparații ale sf. Vasile cel Mare, care au dat mult de lucru comentatorilor comunizanți: una pentru orășeni — a „teatrului"; alta rurală a „oilor și cailor la pășunat". „Spune-mi ce este

---

[1] *Fer. Augustin:* Exp. în Ps. 147 P. L. t. 37 col. 1718.
[2] Cf. Sf. *Ioan Hrisostom:* Hom. în Mat. P. G. t. 58 col. 702—710.
[3] Sf. *Vasile cel Mare:* Hom. VI 7 P. G. t. 31 col. 277.

ceia ce îţi aparţine? De la cine l-ai primit...? (Avarul) e ca şi cum cineva, după ce ar fi ocupat un loc la teatru, ar opri pe cei ce vor să intre şi ar pretinde să socotească drept proprietate absolută (exclusivă) a sa ceia ce este pentru folosul tuturor. Aşa fac bogaţii: pentru că sunt primii ocupanţi ai unui ban public, ei se socotesc în drept să şi-l apropieze". Vitele la păşune „îşi lasă fiecare locul necesar: dar noi ascundem în sânul nostru ceia ce e comun şi posedăm singuri ceia ce revine la mulţi".[1] E evident, sf. Vasile cel Mare nu se gândeşte la proprietatea comună. El vorbea bogaţilor cari credeau că toată lumea e a lor şi că cu averile lor pot face ce vor. Lor le aminteşte, prin prima comparaţie, că bunurile pământului sunt „un bun public", adică sunt date spre folosul tuturor şi că ei n'au asupra lor un drept *absolut* de proprietate; iar prin a doua comparaţie, că fiecare trebuie să-şi păstreze pentru sine nu mai strictul necesar şi să nu stăpânească şi ceia ce aparţine altora. Căci, continuă sf. Vasile, *„dacă fiecare s'ar mulţumi cu necesarul şi ar lăsa celor lipsiţi prisosinţa, n'ar mai exista nici bogaţi, nici săraci".*[2] Iată dar conturându-se din ce în ce mai mult imaginea societăţii patristice.

Care e principiul ce stă la temelia acestei viziuni sociale? Principiul este acesta: — *bunurile terestre sunt date şi rodesc spre folosul tuturor*, nu numai pentru poftele unor anumite clase privilegiate sau anumitor indivizi avantajaţi. Bogaţilor lumii aceştia, acaparatorilor avari, marilor latifundiari, ca şi marilor capitalişti, Sfinţii Părinţi le pun în faţă adevărul indutabil: — *„Lumea e făcută pentru toţi*, această lume pe care voi o socotiţi numai a voastră". „Pământul este în comun al tuturor, bogaţi şi săraci. Pentru ce deci vă atribuiţi vouă un drept (exclusiv) de proprietate?" „Câte mulţimi ale poporului ar putea găsi viaţă şi hrană în întinderea cea mare, pe care tu ai închis-o ca fiind posesiunea ta?"[3]

---

[1] Sf. *Vasile cel Mare:* Hom. VI n. 7; Hom. VIII n. 8 M. P. G. t. 31 col. 276, 325.

[2] Sf. *Vasile cel Mare:* Hom. VI n. 7.

[3] Sf. *Ambrosie:* De Nab. Iez. 1, 2 M. P. L. t. 14, 766—urm.

Intr'adevăr, toate bunurile acestea de la cine sunt? De la Dumnezeu. Ele sunt proprietatea lui Dumnezeu. Dar Dumnezeu este Tatăl tuturor, şi al celor săraci şi al celor bogaţi. El vrea ca toţi să se bucure de darurile sale, de bunătăţile pe care le-a dat în stăpânire omului. Nimeni să nu huzurească în prea multe bunătăţi, nimeni să nu fie de tot lipsit pe acest pământ. „Eu ştiu, zice Clement Alexandrinul, că Dumnezeu ne-a dat puterea de a ne folosi de bunurile noastre, *dar în limita necesarului*; şi *el a voit ca folosinţa lor să fie comună*. (Căci) e absurd ca unul singur să trăiască în desfătări, în timp ce ceilalţi sunt în lipsă..."[1] Iar sf. Ioan Hrisostom precizează: „Nu este un rău a poseda numai singur bunurile Domnului, a se bucura numai singur de bunurile comune? Pământul nu este întreg al Domnului, cu tot ce este pe el, după spusa Psalmistului? Dacă deci posesiunile noastre aparţin Stăpânului nostru comun, nu aparţin şi coservitorilor noştri?" Şi „pentru că voi ziceţi: eu am dreptul să risipesc ceia ce este al meu nu mai pentru bucuriile mele personale, de aceia vă zic că aceste lucruri nu vă aparţin. Ele aparţin în comun vouă şi aproapelui vostru, cum comune sunt soarele, aerul şi pământul şi toate celelalte".[2]

Aşa dar prin faptul că Dumnezeu e unicul proprietar absolut al bunurilor terestre, ele capătă un sens comunitar, adică sunt puse în serviciul tuturor, trebue să fie spre folos comun: nimeni nu poate fi exclus de a participa la roadele lor. Sensul acesta comunitar al bunurilor se poate concretiza sau în abundenţa milei, cum era în primele veacuri creştine, s'au într'o societate în care nu mai sunt nici bogaţi, nici săraci, ci în toţi şi în toate prisoseşte darul lui Dumnezeu şi binecuvântarea roadelor pământului (în limita necesarului).

De altfel natura însăşi nu rodeşte numai pentru anumiţi oameni: roadele ei sunt spre obştească folosinţă. „Unii socotesc, zice sf. Ambrosie, că e foarte drept, ca aceia ce

---

[1] Cl. *Alex.*: Παιδαγογος II 12 P. G. t. VIII col. 542—544.

[2] Sf. *Ioan Hrisostom*: Hom. XII n. 4 în Epist. I Timot.; Hom. X Epist. I Corint. 3—4 M. P. G. t. 62 col. 563—564; t. 61 col. 81—87.

este comun, ceea ce este public, să fie spre folos public, iar ceea ce este privat să fie pentru sine. Aceasta nu este după natură; căci natura produce toate pentru comuna folosință a tuturor". Sensul acestui citat a dat naștere la nedumeriri, mai ales pentru că s'a adăogat și fraza mult controversată: „Natura igitur jus commune generavit, usurpatio fecit jus privatum". S'a văzut în aceasta o influență a comunismului stoic. Dar nu e necesar să alergăm la astfel de soluții, dacă știm că „usurpatio" însemnează „ocupație" (cum îl întâlnim la Cicero și la sf. Ciprian) și dacă înțelegem sensul creștin al expresiei. Sensul acesta e explicat chiar de marele episcop al Mediolanului: „Roadele naturii trebuesc socotite ca un bun comun, *bun pe care-l produce pentru toți.* De aceea tu trebue să împărtășești din avutul tău pe sărac și pe acela care împarte aceeaș soartă cu tine": când dai milă celui sărac „nu din bunul tău dai, ci din al lui...; căci e un bun comun, dat spre folosul tuturor".[1] Toate sunt îndreptate împotriva celui ce crede că natura produce roadele sale numai pentru el, că el poate dispune în chip absolut asupra acestor bunuri; natura însă rodește spre folosul tuturor. De aceea nimeni nu e îndreptățit să se socotească proprietar absolut, nimeni nu e îndreptățit să acapareze bogăție mare de roade și să refuze mila, ci tuturor să li se dea posibilitatea de a se bucura de roadele naturii. Prin aceasta nu se desființează proprietatea privată, nici nu se aprobă proprietatea comună, ci se accentuiază sensul comunitar al bunurilor terestre, susținut de astă dată nu pe Dumnezeu, ci pe natură. Căci ca un lucru să fie spre comună folosință nu e strict necesar să fie sub proprietate comună *(noi știm că tocmai în acest caz nu e pentru folosul tuturor)*, ci trebue ca fiecare să aibă din el strictul necesar, posedând fiecare ceea ce i se cuvine.

Spre aceste zări ale unei așezări sociale mai drepte, ale unei comunități crescute din iubire, nu din silnicie și violență, își călătoresc gândul și viziunea scriitorii patristici.

---

[1] Sf. *Ambrosie:* De off. min. I 38; I 28, 132. Migne P. L. t. 16 col. 165—166, 38, 67.

Să lăsăm să grăiască aici verbul înaripat al sf. Grigorie de Nissa; el pune problema în termenii ei și vizionează limanul de pace și dreptate spre care călăuzește iubirea (mila) așezările sociale: „Din pricina neegalității și neasemănării raporturilor din viață, nu toți trăesc în acelaș fel... Viața se împarte de cele mai multe ori în lucruri contrare: în robie și stăpânire, în bogăție și sărăcie, în infirmitate și sănătate... Pentru ca sărăcia să fie deopotrivă cu bogăția, lipsa să fie compensată cu prisosința, Mântuitorul prescrie milostivirea către nevoiași. Căci nu s'ar putea face să ne îngrijim într'altfel de soarta semenilor noștri, decât.... prin milostivire", fiică a iubirii. „Să presupunem (acum) că toți ar fi cuprinși de un asemenea sentiment față de cei mai sărmani; *atunci n'ar mai fi nici bogăția, nici sărăcia.* Atunci viața n'ar mai fi despicată în nume (lucruri), opuse, sărăcia nu va mai chinui pe om, nici sclavia nu l-ar mai înjosi, nici disprețul nu-l va întrista, căci totul va fi comun tuturor și va fi aceiaș lege și dreptate în viața oamenilor, fiindcă atunci concetățeanul *va întregi de bună voia sa lipsa celorlalți.* N'ar mai rămânea nici un motiv de vrăjmășie, neactivă ar fi invidia, moartă ura, alungată răsbunarea, minciuna, înșelăciunea, răsboiul și în fine tot ceea ce se bazează pe dorința înmulțirii averilor".[1] Acesta este miracolul iubirii, nu al proprietății comune; ea realizează acea ambianță a comunității în care bunurile terestre sunt spre folosul tuturor, nu spre desfătarea câtorva privilegiați. In această ambianță, *„tot ceea ce posedă fratele meu este al meu, dacă nu-l invidiez, dacă-l iubesc. Nu-l am în mine, dar îl am în el"* (Fer. Augustin). De unde însă să înțeleagă comunismul zările spirituale ale iubirii care transfigurează veacul, când el răsare din întunecimile de smoală ale urii și ale materiei?...

3. *Concluzii.* — Concepția socială creștină se bazează pe două coordonate spirituale:

a) Bunurile pământului n'au valoare în sine: ele sunt bune întru cât sunt puse în slujba mântuirii. De aceea nimeni să nu-și lipească inima de cele pământești, ci iubirea

[1] Sf. *Grigorie de Nissa:* Εἰς τοὺς μακαρισμοὺς V (De beatitudinibus) M. P. G. t. 44 col. 1253.

lui toată s'o păstreze pentru Dumnezeu: cei ce au, în acest fel, sunt ca și cei ce n'au. Ei nu simt că bogățiile sunt ale lor: li-e sufletul deslipit de ele și le pot dărui ușor binelui comun. Acesta e principiul spiritualizării individului: personalitatea crescută sub luminile harului.

b) Toți oamenii sunt frați, deopotrivă de îndreptățiți a participa la bunurile pământului. Aceste bunuri sunt proprietatea lui Dumnezeu și El le dă ca tuturor să le fie spre folosință, în măsura necesarului și spre mântuire. De aici răsare sensul comunitar al bunurilor materiale. Sensul acesta își găsește împlinire: în *milă* pentru cei neputincioși; și în *dreptatea*, țâșnită din iubire, prin care se ridică stâlpii de lumină ale unei societăți în care nu mai sunt nici săraci, nici bogați, în care legătura iubirii unește clasele sociale și pune toate bunurile în serviciul comunității, al binelui obștesc — fără însă a nega ierarhia darurilor diferite în cadrul societății.

Aceasta însă nu e posibil printr'o simplă împărțire proporțională a bunurilor terestre; neegalitățile, abuzurile, nedreptățile vor răsări din nou și societatea se va întoarce acolo de unde a plecat. Dovadă e istoria modernă: ea a așezat, prin violență și sânge, principiul „egalității" la temelia societății. Rezultatul a fost că în loc de egalitate, societatea s'a împărțit în: capitaliști și proletari, exploatatori și exploatați, tirani și sclavi, adică s'a întors, sub alte forme, la starea din care a nizuit să se elibereze. De ce? Pentru că a schimbat numai formele sociale-politice-economice: omul a rămas acelaș. Dimpotrivă: și-a desvoltat poftele și egoismul până la exasperare.

Acelaș rezultat, și mai catastrofal, îl dă proprietatea comună, ca formă de organizare socială. Poporul în loc să fie cu adevărat proprietar (cum ar putea fi proprietar „poporul" — această noțiune globală și abstractă — dacă nu e proprietar prin fiecare individ ce-l compune?), este sclavul unei minorități care „administrează", care reprezintă statul.[1] Comunismul este temnița robiei în care zac popoarele ce nu țin seamă de realități, ci se lasă fascinate de himere...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Proprietatea e razimul demnității individuale împotriva tiraniei *colectiviste.*

Sfinţii Părinţi n'au stat închişi în turnul de fildeş al raţionalismului abstract, ca de acolo să arunce peste veacuri lozinca utopiilor fericitoare. Ei au trăit în vâltoarea vieţii; ei au cunoscut sufletul omenesc mai bine decât ori ce economist şi şi-au dat seama cât de zadarnică este orice schimbare forţată de forme sociale. Trebue schimbat omul şi se vor schimba şi relaţiunile sociale. Ei au luat societatea aşa cum este. Nu s'au grăbit s'o revoluţioneze printr'un singur gest. Ştiau că, dacă societatea umană are şi temeiuri instinctive, nu acestea constituie principiul lor de desăvârşire. Principiul acestei desăvârşiri e în spirit, în iubire. Cu cât iubirea va fecunda mai adânc energiile spirituale ale omenirii şi rânduelile ei sociale, cu atât şi societatea se va închega în forme de organizare mai drepte, mai bune. *Progresul societăţii e condiţionat de progresul iubirii.* Al iubirii de Dumnezeu, care naşte detaşarea de averi (duhul sărăciei spirituale), şi al iubirii de aproapele care dă proprietăţii un sens comunitar. Iubirea singură poate schimba în aşa fel sufletul uman încât „unul" să fie oglindirea comunităţii, să se dăruiască ei cu tot ceea ce posedă, şi „toţi" să fie „una", o singură comunitate, un singur mănunchiu. Ea creează acea ambianţă morală şi spirituală, prin care clasele sociale se înfrăţesc în elanul aceluiaş duh şi proprietatea, ca şi omul, nu mai e sluga egoismului dizolvant, ci un bun cu o funcţie socială care serveşte binelui comun. Nivelul dreptăţii sociale depinde de nivelul iubirii. In energiile acestei iubiri vedeau sf. Părinţi, arhitectul care dărâmă cocioabele mizeriei şi nedreptăţii, ca să ridice, veac de veac, palatul strălucitor al unei lumi mai pure, mai umane, mai drepte. Dacă deci ne-am hazarda să vorbim despre o eventuală evoluţie socială, n'am putea admite decât o singură evoluţie reală, efectivă: evoluţia dela societatea naturală la comunitate (dela instinct la iubire). Dela societate la comunitate: aceasta este linia ascendentă pe care trebue să urce omul social.

Pretinsa evoluţie de la proprietatea privată la proprietatea comună e o simplă schimbare formală, care nu afectează rădăcinile umane ale societăţii; ea este iluzia

BCU Cluj / Central University Library Cluj

unei miopii care crede că limitele omului se isbesc de pereţii stomacului. Comunismul nu poate înţelege comunitarismul creştin pentru că e strein de realităţile spiritului. De aceia oscilează între extreme: uneori, având în vedere textele ce susţin proprietatea privată, face din creştinism aliatul capitalismului şi duşmanul proletarului; alteori, evidenţiind textele cari argumentează sensul comunitar al bunurilor, identifică în creştinism un isvor autentic şi pur al comunismului. Se vădeşte în această atitudine contradictorie, lipsa de înţelegere ale unor zări cari plutesc dincolo de trup şi materie. Noi însă cari mărturisim energiile duhului şi puterile iubirii, ridicăm împotriva capitalismului hrăpăreţ şi avar, a individualismului abuziv, a exploatării nemiloase, ca şi împotriva comunismului ateu şi materialist, luminile de har şi dreptate ale comunitarismului creştin, spre care îşi călăuzesc veacurile chemările, neamurile-vrerile...

Fie-ne dar îngăduit să încoronăm aceste concluzii cu o perspectivă finală. Am văzut că sf. Părinţi compară societatea cu un organism viu. Şi într'adevăr toţi creştinii constituie un singur trup în Iisus Hristos: noi suntem membre ale trupului lui Hristos. Aceasta este realitatea tainică, pe care o trăim acum în credinţă şi dragoste, dar pe care o vom vedea lămurit în viaţa cealaltă. Cu cât această realitate este mai adânc trăită, cu cât comuniunea dintre noi şi Hristos, dintre membrele lui Hristos, este mai intensă, cu atât societatea înaintează mai mult pe cărarea transfigurării sale în comunitate. Comunitarismul social al iubirii nu este de cât expresia văzută a acestei unităţi mistice în Iisus Hristos: viaţa socială devine chip, icoană simţită a realităţilor nevăzute, spirituale. Pământul e copia, de proporţii umane, a măririi cereşti.

De sigur la capătul istoriei, din colo de veac, stă asimilarea deplină a omenirii în umanitatea lui Hristos: peste veşnicii va dăinui, sub raza de har a Dumnezeirii, adevărata comunitate omenească, deslipită de politic, de economic, de tot ce e pământesc, şi ancorată în armoniile nesfârşirii...

Până atunci? Până atunci ne sângerăm dorurile pe colțuroasele cărări ale istoriei, ne ridicăm viforos peste veac, ne luăm de piept cu vifornițele răutății, ca să concretizăm în faptă și transfigurare imaginea de vis și har a veșniciei. Ne sbuciumăm, ne jertfim, luptăm și ne rugăm. Ca Dumnezeu să coboare tăria harului Său peste neputințele noastre, spre a dăltui în veac comunitatea iubirii și a isbăvirii, comunitate în care singur Hristos este Domn, iar oamenii sunt slujitorii Lui, frați de crez, de jertfă, de moarte și de înviere...

CAP. II: INTRE MONAHISM ȘI COMUNISM

1. *Monahismul.* — Dacă doctrina socială a sfinților Părinți respectă proprietatea privată ca un bun și o integrează în duhul comunitar al iubirii, care naște detașarea de averi, dreptatea și mila —, poate răsări în mintea oricui ca o nedumerire, întrebarea: de ce aceiaș sfinți Părinți ridică imne de slavă comunității ierusalimitene și vieții mânăstirești? Nu este aceasta în contrazicere cu pozițiile anterioare? Sau pot exista două feluri de rânduieli sociale pe unele să le admiri, pe celelalte să le aprobi? In dialectica abstractă și a viziunii linear-comuniste, se pare că au dreptate comuniștii: cele două sisteme nu pot coexista, se exclud. Dacă preamărești viața în comun, nu mai poți admite proprietatea privată; dacă admiți proprietatea privată, nu mai poți admira viața în comun. Intre ele împăcare nu există: cine le susține pe amândouă sau n'are îndrăsneala răspunderii sau se încurcă în contradicții și absurdități. Așa dar sfinții Părinți dacă într'adevăr n'ar condamna bogăția și ar elogia în acelaș timp monahismul, s'ar plasa într'o atitudine contradictorie. Atitudinea aceasta ar fi explicabilă — în interpretarea comunizantă — printr'o concesiune tactică față de sistemul social existent, care nu putea fi doborât cu o singură lovitură la pământ. Dar idealul vieții umane e fixat de sfinții Părinți pe culmile de lepădare și de har ale vieții în comun. Comunismul este doctrina socială patristică pe creste de ideal: lui îi închină tot sufletul, tot entuziasmul lor. Azi e vremea înfăptuirii practice a acestui ideal.

Dialectica aceasta e seducătoare, dar nu şi adevărată. Căci raţionalul nu acopere integral viaţa, nici abstractul nu înghite deplin realul. Nu tot ce este raţional este şi adevărat: viaţa îşi are realităţile ei paradoxale, care sfarmă tiparele uniformizatoare ale logicului, fără a înceta totuşi de a fi adevărate. In cadrul concret al vieţii se pot împăca perfect amândouă atitudinile, fără a fi nevoie de vreo simplificare: sunt sisteme cari manifestă aspecte deosebite ale vieţii umane, ambele valabile, reale şi adevărate. Aşa este cazul s. ex. al fecioriei şi al căsătoriei. Sfinţii Părinţi nu defaimă căsătoria, ci o socotesc cinstită înaintea Domnului; ei însă admiră şi înalţă în slăvi de laudă fecioria. Ambele feluri de viaţă sunt valabile, cu condiţia să fie sfinţite şi supuse voii lui Dumnezeu. De sigur fecioria este idealul de azur al vieţuirii umane; dar tocmai de aceia nu este dat tuturor să cucerească îngereasca ei frumuseţe. De aceia — corespunzând unui instinct firesc, sădit de Dumnezeu în om — binecuvântată şi mărită este şi căsătoria, care-şi creşte podoabele virtuţii sub ocrotirea de har a cerului. Realismul acesta, care ţine seamă de natura omenească şi de diversitatea posibilităţilor ei, nu se poate numi contradicţie sau absurditate, ci adevăr. E suficient să ne întrebăm: — dacă fecioria este idealul patristic al vieţii în Hristos, se poate ea impune tuturor? —, ca să ne dăm seama cât de falsă este dialectica interpreţilor comunizanţi. Formele vieţii sunt variate: în aceasta constă farmecul creaţiunii. Respectând varietatea naturală a vieţii, peste toate formele ei străluceşte unul şi acelaş duh, precum peste toate cele văzute este aceiaş rază a soarelui care coboară din înalturi, dând putere şi viaţă fiecărei făpturi după natura ei. *Unitatea duhului în varietatea formelor vieţii*: iată ceia ce explică atitudinea patristică în faţa societăţii laice şi a comunităţii monahale. Sf. Epifaniu rezumă atitudinea aceasta în lapidarea formulă: „Biserica posedă fecioria şi nu blamează căsătoria; Biserica posedă sărăcia desăvârşită şi nu se ridică împotriva celor ce posedă (bunuri) după dreptate..., pe care le folosesc pentru ei şi pentru cei săraci".[1]

[1] *Adversus Haereses:* 51 M. P. G. t. 41 col. 1041—1042.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar se va obiecta: raportul dintre proprietatea comună și proprietatea privată nu e identic cu raportul dintre feciorie și căsătorie. Proprietatea comună, de vreme ce e realizată în monahism, ar putea fi impusă ca sistem social general, pe când fecioria nu poate fi impusă. De ce să nu fie valabilă viziunea unei vieți comuniste în mijlocul unei societăți care respectă totuși familia? Visurile sunt întotdeauna atrăgătoare și tulburătoare. Intrebarea e: este conformă naturii această impunere? Și răspunsul neîndoelnic nu poate fi decât negativ. De ce? — *a)* Pentru că, deopotrivă cu instinctul însoțirii, instinctul proprietății este ceva firesc naturii umane; *b)* pentru că familia cere, ca o necesitate a subsistenții și siguranței sale, proprietatea privată. Proprietatea comună nu se poate împăca cu familia creștină; ea o desființează, fie prin depășire în monahism, fie prin promiscuitate în comunism. Se ajunge astfel în comunism, la o haotizare a instinctelor de însoțire și de proprietate, care nu se poate de loc compara, necum să fie socotită superioară, cu starea lor organizată și disciplinată prin căsătorie și proprietatea privată. *Cel ce vrea să trăiască în veac și să nu-și smulgă rădăcinile care-l leagă cu pământul și cu trupul, luminat fiind totuși de raza de har a cerului, trebuie să-și organizeze viața conform instinctelor vitale sădite în firea omenească și s'o disciplineze conform poruncilor morale ale conștiinței umane și voinții lui Dumnezeu.* Aceasta este calea firii și voia lui Dumnezeu. Cine se abate de la ea, *trăind totuși în acelaș plan de viață,* nu se urcă, ci se coboară spre mlaștina animalității haotice și inconștiente.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar atunci ce reprezintă monahismul? Depășirea planului „firesc" de trăire. Viața monahală nu vrea să fie un tip de viață social-economică; pentru monah n'au nici o valoare avantagiile economice ale proprietății comune sau ale proprietății private. Le ignorează, după cum ignorează însăși proprietatea. De ce? Pentru că monahismul nu corespunde nici unui instinct care ne leagă de pământ: el e suspendarea, tăierea sau depășirea, sublimarea și smulgerea rădăcinilor cari ne leagă de trup și prin trup de pământ. El trăește dincolo de trup, dincolo de lume, și prin aceasta

dincolo de ori ce instinct terestru: dincolo de familie și de proprietate. E o săltare într'un alt plan de viață, unde instinctele tac, unde trupul e transfigurat, unde pământul n'are preț; singurul instinct, dacă îl putem numi așa, care este potențat la maximum este dorul după Dumnezeu. Monahismul este viața nebuniei în Hristos, a dragostei de Dumnezeu, care în flăcările ei consumă întreg pământescul firii omenești; e setea vederii lui Dumnezeu, nostalgia îndumnezeirii existenții umane.

Se'nțelege dela sine că această exclusivă și absolută dăruire a vieții în mâna lui Dumnezeu, presupune ca o condiție necesară și ca un rezultat firesc lepădarea totală de lume și de grijile ei: lepădare externă și lepădare internă. Lepădarea externă face începutul prin înstrăinarea de cele din afară, ca: avere, mărire deșartă, obiceiurile de toate zilele etc. Pus în acest mediu de liniște din partea lumii, monahul poate duce la biruință răsboiul lăuntric de purificare a sufletului de orice atașament creatural spre a-și ancora iubirea numai în Dumnezeu. In cadrul acestei renunțări la cele lumești, alături de feciorie și umilita ascultare, intră și *sărăcia de bună voie:* cel ce vrea să se facă monah e obligat să-și vândă averea, și prețul ei să-l dea săracilor. Lui să nu-și păstreze nimic, ci să ia asupra sa votul sărăciei depline. Căci, zice Pravila monahală: „dacă în mintea lui va rămânea gândul că el e stăpân peste o cât de mică sumă de bani, nu va putea sta mult timp sub disciplina mănăstirii, nu se va altoi la el virtutea smereniei și a ascultării, nu se va mulțumi el cu sărăcia chinoviei și nu va putea îndura lipsa în toate...".[1] „Ținând însă minte făgăduința sărăciei celei de bună voie..., fiecare se socotește pe sine drept un strein pentru toate, trăind ca un pribeag și locuitor al altei lumi...".[2] Aceasta crează lipsa de griji și ușurează calea către cer. Căci scris este: „călugărul care n'are nimic, e un luptător neînvins; călugărul care n'are nimic e un drumeț fără povară, care mai ușor ajunge la chemarea de cinste".[3]

---

[1] Vechile rândueli monahale ed. M-rei Dobrușa-Soroca 1929 p. 630.
[2] Idem (Cuv. I. Cassian) p. 637.
[3] Idem (Scrisoarea Fericitului Macarie) p. 228.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acesta este esenţialul: lepădarea de lume şi de grijile ei prin sărăcia de bunăvoie, ca ambianţă a purificării morale şi spirituale. Proprietatea este în mare parte o necesitate a trupului. Dar pentru monah trupul n'are aceiaş valoare ca pentru ceilalţi oameni. El nu se predă mănăstirii pentru că acolo ar găsi mai multă dreptate socială sau ca să câştige o mai bună rânduială pentru trup. Dimpotrivă trupul este socotit, după expresia sf. Grigorie, „un duşman milostiv şi un prieten viclean". El trebue înfrânat, subţiat prin osteneală, prin post, prin priveghiere, prin rugăciune, ca patimile (şi instinctele) să se stingă în mădulările lui şi el să devină un instrument docil în lupta înduhovnicirii totale. „Infrânarea pântecelui, zice sf. Vasile cel Mare, este înăbuşirea patimilor; iar înăbuşirea patimilor, pacea şi liniştea sufletului; iar liniştea sufletului este cel mai îmbelşugat isvor al virtuţilor".[1] Şi „de s'ar fi putut ca trupul să facă slujba ce i se cuvine, fără ca să primească vreo hrană, aceasta ar fi cel mai bun lucru".[2] Cum aceasta nu se poate, şi hrana apasă ca o nevoie firească asupra omului, trupul trebueşte înfrânat în toate pornirile lui. Monahii cari au ajuns să înfrângă la maximum nevoile trupului şi sunt mai progresaţi duhovniceşte se retrag în peşteri sau pustii, unde nu mai au grija hranei, căci mănâncă rădăcini şi verdeţuri, ci pot fi înălţaţi mereu cu mintea în norul de lumină al Dumnezeirii. Ceilalţi cari nu le pot urma pilda, se lapădă de bunurile proprii, se încadrează în comunitatea mănăstirii, de vreme ce cele materiale nu pot fi total excluse, dar nu spre a duce o viaţă tihnită, ci spre a se nevoi în asceza sărăciei benevole, a postului şi a priveghierii.

Aşa dar ceea ce urmăreşte viaţa monahală este lepădarea până la limită de cele lumeşti şi trupeşti, spre a ridica pe monah la înălţimea trăirii îngereşti. Nu comunitatea bunurilor interesează, ci nevoinţa. Proprietatea comună e un amănunt accesoriu, ca o minimă şi stânjenitoare împlinire a nevoilor trupului, fără ca prin aceasta sufletul

---

[1] Vechile rânduelі monahale p. 390—391.

[2] Idem p. 393.

să fie legat de grijile lumii. Ceea ce îl atrage pe monah nu e nici felul proprietății, nici hrana, nici îmbrăcămintea (de acestea s'a lepădat), ci râvna aprinsă ca „să nu slăbească pornirea minții cătră Dumnezeu, să nu se'ntunece cumva sfințenia Duhului, și să nu se stingă lumina pe care Duhul a aprins-o în sufletul lui".[1] E o comunitate de pelerini ai nostalgiilor divine. Pe cărările acestor nostalgii, nu ale instinctelor carnale „toate sunt de obște — și suflete, și hotărîri și puteri trupești..., mântuirea de obște, ostenelile de obște, cununile de obște"[2] și „unul altuia slujesc ca niște robi adevărați, dar nu ca robii cari se fac prin silă..., ci o așa fel de robie care se lucrează cu bucurie prin slobozenia voinții" în duhul dragostei lui Hristos. Nu mai dreaptă împărțire a bunurilor terestre, ci deslipire de ele, spre a te dărui deplin lui Dumnezeu. Aceasta este și icoana monahului desăvârșit: el este „pe deplin înfrumsețat cu toate virtuțile călugărești, cu desăvârșită lepădare de lume și de toate cele lumești, ca și cum lumea n'ar ființa pentru el, nici mirenii, nici obiceiuri lumești, nici rudenie lumească, cu lepădare de câștig și de avere, lepădare de voința sa, aspră învățare a trupului spre faptele bune, muncă neînfrântă, necontenită gândire la Dumnezeu și unire vie cu Domnul în rugăciune lăuntrică neîntreruptă".[3]

Acesta este monahismul: lepădare de lume spre a trăi numai pentru și în Dumnezeu.

Asprimea ascetică a unei astfel de vieți poate fi impusă tuturor? Viața răspunde lămurit: nu. Ori cât de ideală, ori cât de înaltă și de atrăgătoare ar fi, ea nu este pe măsura tuturor; ea e rânduiala vocațiunilor excepționale, cari de bună voie și nu impuși pășesc pe calea îngustă a renunțărilor totale. Ea cere purificarea tuturor patimilor, sublimarea tuturor instinctelor; *îndată ce ai admis un singur instinct, spre exemplu cel al însoțirii, se prăbușește toată construcția.* De aceea stilul ei de viață nu este valabil pentru oamenii veacului, nici nu poate fi luat ca prototip de organizare socială.

---

[1] Idem p. 393.
[2] Idem (sf. Vasile cel Mare) p. 305.
[3] Idem p. 533.

Distincţia dintre cele două forme de viaţă, o face clar Mântuitorul, când sfătueşte pe tânărul bogat însetat după desăvârşire: „Dacă vrei să intri în viaţă, păzeşte poruncile", iar „de vrei să fii desăvârşit, du-te vinde ce ai, dă (preţul lor) la săraci şi vei avea comoară în cer! Apoi, vino şi urmează Mie" (Matei 19, 17, 21). Opţiunea nu se face între proprietatea privată şi proprietatea comună, ci între viaţa din lume şi viaţa desăvârşitei urmări a lui Hristos. Dar trăirea în comun nu poate fi realizată de cât în cadrul acestei desăvârşiri. Şi votul acesta atât de exclusiv nu-l pot face toţi, nici nu poate fi impus nimănui; el este fructul sublim al unei chemări excepţionale şi al supremei libertăţi umane regăsite în Dumnezeu. Ea nu constitue norma generală, ci excepţia. Excepţia care creşte din şi peste viaţa obişnuită, răzămându-se pe ea şi fecundând-o cu duhul iluminărilor înalte.

Distincţia aceasta evidentă dintre viaţa sfaturilor evanghelice şi viaţa poruncilor morale o găsim şi la sfinţii Părinţi. Doctrina patristică, tocmai pentru că mărturiseşte o atât de vădită admiraţie faţă de monahism, nu-l socoteşte ca o viziune de viaţă socială general umană, ci ca trăire al celor desăvârşiţi.

In Regulele mici către monahi (R. 92), sf. Vasile cel Mare precizează că, de vreme ce avuţia este „zidire a lui Dumnezeu", ea nu poate fi „un rău în sine însuşi". De aceea „de se osândeşte cineva, se osândeşte nu pentru avuţia sa, ci pentrucă... rău a chivernisit-o; că de ne tragem fără părtinire şi cu bună socotinţă la avere şi o stăpânim potrivit poruncii, aceasta ne foloseşte la multe şi la foarte trebuincioase lucrări: câte odată la curăţirea păcatelor noastre, pentru care s'a şi scris: daţi mai bine milostenie din ceea ce aveţi, şi atunci toate ale voastre vor fi curate (Luca XI 41); iar câte odată spre câştigarea împărăţiei cerurilor şi spre agonisirea comoarei celei neîmpuţinate, după cele spuse în alt loc: nu te teme turmă mică, că a binevoit Tatăl vostru să vă dea împărăţia! Vindeţi-vă averile şi daţi milostenie. Faceţi-vă pungi cari nu se învechesc. Adunaţi-vă comoară nesecată în ceruri" (Luca 12, 32—33).[1]

[1] Idem p. 335.

Pe de altă parte în „Cuvânt despre renunţarea la lume şi despre perfecţiunea spirituală", sf. Vasile mărturiseşte lămurit că viaţa monahală nu este calea comună: e calea celor perfecţi, a desăvârşirii în Hristos, pe ale cărei aspre suişuri nu poate păşi de cât cel ce are deosebită chemare de la Dumnezeu.[1]

Fericitul Augustin împarte pe oameni în două părţi: monahii, râvnitori ai sfaturilor evanghelice, — şi credincioşii, următori ai poruncilor morale. Celor din urmă le recomandă detaşarea spirituală de averi: să se lapede nu de posesiune, ci de „iubirea" posesiunii. Spre a face şi mai clară această distincţie, Fer. Augustin, în consensul doctrinei patristice şi a sinoadelor Bisericii, declară eretici pe Pelagieni şi Apostolici pentru că impuneau comunismul ca unică formă de viaţă creştină: „ei — zice Fer. Augustin — nu primesc în societatea lor nici oameni căsătoriţi, nici proprietari; în aceasta s'ar apropia de călugări..., dar ei devin eretici când refuză ori ce fel de mântuire celor ce reţin bunurile de cari ei se lipsesc".[2]

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nici un echivoc nu mai e posibil: — sfinţii Părinţi, conform doctrinei evanghelice, recunosc valabilitatea proprietăţii private în societate, reliefând sensul ei comunitar, — şi diferenţiază precis vocaţiunile excepţionale ale lepădării totale, care constituie calea sfaturilor desăvârşitoare şi tocmai de aceia nu poate fi impusă tuturor nici ca sistem de trăire. Comunismul, ca viziune, nu este idealul patristic social, ci comunitarismul iubirii.

2. *Comunitatea din Ierusalim.* — Aici însă se ridică o altă gravă obiecţiune: comunitatea din Ierusalim. Nu este aceasta prima experienţă a creştinismului social? Cum dar comunismul poate fi socotit nepotrivit pentru societate? Cum poate fi el înlăturat din doctrina patristică, de vreme ce sfinţii Părinţi privesc cu entuziasm spre comunitatea din Ierusalim şi o dau ca pildă creştinilor din vremea lor? Acesta este creştinismul autentic: celelalte formule sunt concesiuni vremelnice. Aşa grăesc comuniştii. Ce le vom

---

1 Ascetica, M. P. G. t. 31, 5 col. 625—648.

2 *Fer. Augustin:* De Haeresibus n. 40 M. P. L. t. 42 col. 32.

răspunde? *a)* Că viaţa primilor creştini e rezultatul unei fervori spirituale neobişnuite, aşa cum va fi monahismul mai târziu;

b) Că ea nu e pildă de organizare comunistă, ci de lepădare totală de averi şi îmbrăţişare a sărăciei;

c) Că lepădarea era benevolă, nu obligatorie.

Dar să ascultăm pe sf. Ciprian, preamărind comunitatea ierusalimiteană: „Discipolul lui Hristos — zice ierarhul — trebuie să ceară (numai) hrana sa zilnică şi să nu întindă mai departe dorinţa lui". Căci numai „acela e *desăvârşit* în perfecţiune, care-şi vinde *toate* bunurile sale şi preţul lor îl împarte săracilor, spre a dobândi comoară în ceruri". In felul acesta, degajat de grija şi legăturile bunurilor terestre, el *va aparţine numai lui Dumnezeu.* Iar „cel ce are pe Dumnezeu nu duce lipsă de nimic, dacă el însuşi nu lipseşte lui Dumnezeu", pentru că „totul e al lui Dumnezeu". In acest sens se cuvine să imităm pe creştinii din Ierusalim: „ei îşi vindeau casele şi moşiile şi cu generozitate şi de bună voie dădeau preţul lor apostolilor, ca să-l împartă săracilor; dând, acoperind şi alinând suferinţele lor pământeşti, ei se sileau cât puteau a-şi agonisi rodul unei avuţii veşnice şi a-şi pregăti locaşuri în cari ei să poată avea o locuinţă veşnică".[1] Se admiră, aşa dar, nu presupusul comunism, ci pilda lepădării totale de averi. Celui bogat i se cere să fie stăpânul, nu robul bunurilor sale, să nu-şi lipească inima de bogăţii, ci să le aibă ca pe nişte bunuri streine, de a căror chivernisire va răspunde în faţa lui Dumnezeu. Care este limita acestei detaşări de averi? Ea se poate manifesta în generozitatea milosteniei, în îmbrăţişarea de dreptate şi har a iubirii, şi poate merge până la măsura desăvârşirii, care constă în sărăcia de bunăvoie prin împărţirea tuturor bunurilor posedate la săraci. Această desăvârşire au atins-o primii creştini, cari şi-au dat toate averile lor săracilor; *ei stau pe culmea aceasta ca icoană a lepădării totale, ca îndemn spre bogăţia iubirii* ce se milostiveşte. Nu tuturor li se cere să atingă aceste culmi ale desăvârşitei lepădări, după cum nici Mântuitorul

---

[1] De oratione domenica IV: „Panem..." M. P. L. t. IV (XIX—XX) col. 550—551.

n'a cerut lui Zacheu să se lapede de toată averea sa: aceasta e măsura supremă, care țâșnește din culmile de viforoasă spiritualitate a vocațiunilor excepționale. *Datoria tuturor este să-și chiverniseascâ bunurile în duhul iubirii lui Hristos.* Aceasta e perspectiva patristică asupra comunității din Ierusalim: — nu o exaltare a unui pretins comunism, ci premărirea milostivirii desăvârșite, care pildă a mai fost imitată de mulți alți creștini dăruiți cu totul lui Hristos și prin aceasta desbrăcați de averi ca să îmbrace pe cei goi.

In această chestiune, însă, sf. Ioan Hrisostom pare a avea o poziție aparte. Apostol al iubirii, admirator fervent al monahismului și al comunității ierusalimitene, par'c'ar dori ca visul acesta al trăirii obștești să reînvie și să se permanetizeze pe meleagurile pământului, chiar și numai în cadre restrânse: — de ce să nu dea și Constantinopolul pilda iubirii ierusalimitene, și astfel să sguduie conștiința vremii, să arate puterea credinții? Li-e teamă de sărăcie? Să aibă încredere în Dumnezeu, care nu-i va lăsa să piară de foame. Pe de altă parte cei din provincie, care vor fi rămas în vechile rânduelí, într'o creștinească solidaritate a iubirii, vor avea grijă de existența unei astfel de comunități. Privească deci spre comunitatea din Ierusalim și aprindă-se în ei râvna de-a păși pe aceleași urme: „Membrii ei locuiau pământul *ca îngerii cerului*; săracii nu invidiau pe bogați, pentru că nu existau bogați; bogații nu disprețuiau pe săraci, pentru că nu aveau săraci. Totul era comun: nimeni nu pretindea că ceva din ceia ce avea ar fi al lui. Lucrurile nu se petreceau atunci, cum se fac astăzi. Azi ne posedăm bogăția și dăruim din ea săracilor; atunci era altfel: se renunța la proprietatea bunurilor sale, care erau amestecate cu celelalte bunuri, așa că nu se mai distingeau ceice mai nainte fuseseră bogați. In felul acesta, orgoliul era suprimat, de vreme ce stăpânia o egalitate strictă și bunurile erau la un loc... Erau sub semnul unei republici îngerești, încât nici unul nu pretindea să posede ceva propriu... Nu erau cunoscute la ei aceste seci cuvinte: al meu, al tău. La masă, bucuria era stăpână: nimeni nu-și zicea că mănâncă din bunul său sau

din bunul altuia. Ei nu socoteau bunurile fraţilor lor streine, pentru că le aveau —, şi nu le socoteau nici ca proprii, ci ca bunuri ale fraţilor lor. Săracul nu se ruşina, bogatul nu se umfla de mândrie... Unii aveau sentimentul de a primi binefaceri, de a fi bine trataţi; ceilalţi se simţeau preamăriţi pentru aceasta —, şi toţi erau strâns uniţi".[1] Entuziasmat de zările unei astfel de trăiri, marele vizionar al iubirii, caută chiar s'o temeinicească: „Priviţi economia planului divin. El a făcut unele bunuri comune tuturor: aerul, soarele, apa, pământul, ceriul, marea, lumina, stelele; toate acestea sunt împărţite tuturor, ca unor fraţi... Alte lucruri încă sunt comune: băile, oraşele, pieţele, locurile de plimbare. Şi vedeţi, în folosirea acestor bunuri comune nu se produc certuri, pacea e deplină; dar îndată ce vreunul începe să ia la el ceva spre a şi-l face propriu, neînţelegerea e gata... Aşa se nasc discuţiile şi nemulţumirile... Comunitatea este deci mai bună de cât proprietatea; ea e mai conformă naturii... Bunurile cele mai necesare ne aparţin în comun şi noi nu ştim respecta comunitatea în cele mai mici! Cu toate acestea Dumnezeu ni le-a dat pe cele dintâi ca, bucurându-ne de ele, să înţelegem a pune în comun şi pe celelalte; dar noi n'ascultăm lecţia aceasta..."[2] Respiră în toate aceste citate, asupra cărora nu putem insista mai îndelung, clocotitoarea râvnă a păstorului care-şi cheamă turma să urce pe culmile de vis ale unei trăiri îngereşti, nu în genunile de întunerec şi materie ale viziunii comuniste. E vârtejul entuziasmului unui vizionar ceresc, nu cumpănirea unui economist. Visurile lui se torc înalte, arzând cu flacără, în regiunile pure ale iubirii, unde omul apare desbărat de legile de aramă ale economicului. Dar îndată ce se coboară din vâltorile de jar ale visului în sbuciumul zilnic al vieţii sociale, mărturiseşte sincer, deşi poate cu o umbră de amărăciune, că visul lui nu aparţine — ca realizare — de cât celor perfecţi: pentru ceilalţi e numai pildă antrenată spre iubire, spre milostenie. „Nu ştiu — zice Sfântul — cum am ajuns

[1] Hom. VII 2 in Acta Apostolorum M. P. G. t. 60 col. 65—66.

[2] Hom. VII in Epist. I ad Tim. n. 4 M. P. G. t. 62 col. 564.

să cer o astfel de perfecţiune de la oameni care-şi închipuie că fac mult când din averea lor abia că dau o umbră de milostenie. Pentru aceia *cuvintele mele trebuesc considerate numai ca perfecţiune.* Celor mai puţin perfecţi le spun: daţi celor săraci din bunurile voastre".[1] In felul acesta ne întoarcem la diferenţierea tranşantă dintre viaţa monahală şi viaţa socială —, şi sf. Ioan Hrisostom se încadrează în concepţia evanghelic — patristică, prin care — accentuând cu litere de foc lepădarea desăvârşitoare — îmbrăţişează totuşi ambele forme ale vieţii ca valabile şi bune, dacă stau sub harul de lumină al iubirii în Iisus Hristos.

Ce mai rămâne din argumentul comunităţii ierusalimitene? Nimic: ea e o pildă de lepădare de averi, nu de comunism, pildă care să îndemne spre generozitatea largă a milosteniei. Urmând primilor creştini „să ne lepădăm de averile noastre sau dacă nu ne putem lepăda de posesiune, să (ne desfacem) de *iubirea* ei şi să facem loc Domnului" ;[2] aceasta e concluzia sfinţilor Părinţi.

De altfel cine citeşte cu atenţie textele scripturistice (F. Ap. cap. 4, 5 şi 6) îşi dă seama că viaţa primei comunităţi creştine poate servi ca exemplu de detaşare de averi şi iubire de săraci, nu de comunism. Pentru că erau mulţi creştini săraci, cei înstăriţi, cuprinşi de înflăcărările iubirii, nesiliţi de nimeni îşi vindeau averile şi de bună voie dădeau preţul lor Apostolilor pentru ajutorarea săracilor. Cine voia putea da numai o parte pentru săraci; restul îl păstra pentru sine. Nici o clipă Apostolii nu s'au gândit la vreo organizaţie comunistă. Dar cei ce se lepădaseră de averi, devenind la rândul lor săraci, Apostolii s'au trezit cu o întreagă comunitate de susţinut, a cărei singură ocupaţie era rugăciunea şi propovăduirea. In înflăcărarea începuturilor au uitat de averi şi de grijile terestre. Aceasta nu putea dura multă vreme: trupul îşi cere nevoile lui. Se iviră nemulţumiri în privinţa împărţirii: apoi se terminară rezervele. O adunare de săraci creştini putea mânca la mese comune din dania celor bogaţi, dar când

---

[1] M. P. G. t. 61 col. 130 Hom. XV cap. 5 în Ep. I ad Corint.

[2] Fer. *Augustin*: Enarratio in Ps. 131, 5 M. P. L. t. 37 col. 1718.

daniile nu mai aveau de unde veni, comunitatea nu mai putea dura. Nu știm care a fost sfârșitul ei: probabil fiecare a fost nevoit să se întoarcă la ocupațiunea lui. Știm însă că Apostolul Pavel apelează la celelalte comunități creștine, cari n'au făcut astfel de experiențe, să ajute pe săracii din Ierusalim. E evident: cine vede în aceasta o experiență creștină comunistă, greșește. Nu e pilda unui sistem de organizare socială, ci o precursoare a monahismului și o icoană a lepădării totale de averi, a milostivirii până la ultima limită, a sărăciei de bună voie, care va străluci peste toate veacurile ca un imbold magnific spre iubirea aproapelui în Iisus Hristos.

3. *Despre comunism.* — Am văzut în ce sens trebue înțeles așa zisul „comunism monahal": acceptarea sărăciei de bună voie și a unei vieți de ascetice nevoințe, ca semn al depășirii ordinei instinctuale spre a ancora la limanurile veșniciei. Dacă oamenii — după înviere — vor fi „ca îngerii din ceriuri", monahul este anticiparea, prefigurarea acelei stări de fericită despovărare de tot ce e pământesc și trupesc și de slăvită transfigurare în lumina de har a Dumnezeirii. Din acest duh al iubirii lui Dumnezeu mai presus de toate celelalte iubiri, al detașerii spirituale față de bunurile terestre, participă, trebue să participe și viața socială; ei însă nu i se pot impune culmile desăvârșitei sărăcii. De aceea, conform instinctelor fundamentale ale trăirii în veac, se cinstește și se binecuvintează, ca necesități ale firii, familia și proprietatea, infuzate desigur de dogorile duhului creștin.

Comunismul se plasează într'o cu totul altă perspectivă. Pentru el nu există viață spirituală. El nu se simte strein și călător pe acest pământ, nici n'are nevoie de luminile unei alte lumi, a lumii de dincolo de veac. De aceea nu poate înțelege doctrina creștină în aspectele ei sociale. Pe el nu-l interesează duhul, ci forma. Și dacă duhul admite varietatea formelor de viață și le fecundează potrivit cu firea lor fără a le distruge, ceea ce este cazul creștinismului, forma este habotnică, e exclusivă, e uniformizatoare; ea nu mai poate admite ca adevărate alte forme, pentru că s'ar desființa pe sine. Acesta este cazul comunismului.

BCU Cluj - Central University Library Cluj

Cei ce nu cunosc libertatea duhului, trebue să sufere robia literei, sclavia formei, şi să realizeze astfel o ridicolă caricatură a trăirii duhovniceşti.

Intr'adevăr comunismul nu tinde spre sărăcia de bună voie, spre o viaţă de trudnică nevoinţă spre a realiza o cât mai integrală detaşare de pământesc, ci idealul lui este înstărirea tuturor, o viaţă de maximă potenţare a instinctelor, pentru o cât mai deplină încadrare în orizontul terestru. El nu cunoaşte de cât paradisul pământesc al bunei stări generale. Proletariatul devine astfel „un nou mesia, organizator al împărăţiei terestre, în numele căreia, vechiul Mesia a fost renegat pentru că anunţa o împărăţie care nu e din lumea aceasta". [1]

Cum se va realiza această împărăţie? Prin violenţă. De vreme ce nu există spirit, nu există nici libertate. Societatea e o turmă de animale cărora trebue să li se dea un anumit dresaj, ca ele să se simtă bine în „viaţa de cazarmă" a paradisului terestru. In acest scop se pot exercita toate violenţele şi toate masacrele. De sigur că prin acest sistem, omul se mecanizează, poate deveni un automat acceptabil, dar nu se transformă: în fond rămâne acelaş om carnal „plin de cupiditate, de invidie, de ură şi de răsbunare", lipsit de ori ce frâne morale şi spirituale: un om deschis tuturor vânturilor; un om al păcatului, fără conştiinţa păcătoşeniei sale. El este doar îmbrăcat într'o altă formă socială.

Ce poate rezulta de aici? Robie şi sărăcie; mizerie fizică şi spirituală; haotizarea instinctelor şi bestializarea omenirii. Comunismul, violentând instinctul de proprietate al naturii umane, fără a-l depăşi sau sublima, realizează astfel o caricatură diabolică a vieţii monahale (pe plan social se'nţelege), adâncind suferinţa umană fără perspectiva nici unei salvări transfiguratoare. El creşte sub cerul de păcură al lui Antichrist.

Fapt este că societatea umană nu va deveni mai bună sau mai perfectă prin fetişismul formelor: pentru aceasta

---

[1] *N. Berdiaeff:* Un nouveau Moyen-Age Tr. A. M. F., Libr. Plon-Paris 1930 p. 257.

ea trebuește ridicată în duh. Și la capătul istoriei nu stă comunismul ca un panaceu al tuturor fericirilor, ci desăvârșita detașare de pământesc, transfigurarea în duh și trup a omenirii.

* * *

Concluzii. — 1. Monahismul nu este o formă socială general umană. El este lepădare de lume, deci și de problematica socială, și ancorare în Dumnezeu; e depășirea ordinei instinctive din veac și sălășluire la porțile de azur ale veșniciei. E calea vocațiunilor excepționale.

Cine nu înțelege astfel sensurile monahismului și vrea să-l generalizeze ca tip de viață socială, împinge societatea spre hăurile destrămării: ordinea instinctuală nu poate fi de cât sau depășită, ca în monahism, sau haotizată, ca în comunism, sau disciplinată moral și social și luminată de un sens spiritual, în familie, proprietate etc. Alte posibilități nu există de cât ca simple variante. Cine se menține în cadrul instinctiv, dar neagă duhul disciplinator și dătător de sens, nu poate ajunge de cât la tiranie, mizerie și desmăț. Este ceea ce realizează — poate realiza — comunismul consecvent.

2. De aceia creștinismul, realist în perspective, susține acea formă socială care, menținând familia și proprietatea, realizează maximum de dreptate în duhul comunitar al iubirii.

Dumnezeu a dat omenirii un drept general de stăpânire asupra pământului. El n'a stabilit concret fiecăruia cât i se cuvine, dar a sădit în firea omului instinctul proprietății, ca un imbold la muncă și grijă pentru existența lui și a familiei. Rezultă de aici că toți oamenii sunt îndreptățiți să aibă subsistența pe pământ: nimeni nu trebuie să moară de foame, nimeni nu trebuie să se facă singur stăpân al întregului pământ. Pentru a evita anomaliile proprietății, omul a fost creat ființă socială, de aici sentimentul solidarității, și are în sine imperativul dreptății care răstoarnă așezările sociale nedrepte. Proprietatea nu e un drept absolut și abuziv; coordonatele ei funcționale sunt: Dumnezeu și comunitatea. Ea își are limitele ei: „strictul

necesar", și sensul ei: — spre preamărirea lui Dumnezeu și spre binele obștesc, fără a înceta a fi un drept individual. Ea aparține individului, dar trebuie să se supună poruncilor lui Dumnezeu și să folosească tuturor, iar individului numai întrucât își asigură nevoile existenței. Tot ceia ce depășește „strictul necesar"[1] aparține de drept societății, e bunul altora, și dacă individul nu vrea să înțeleagă a-și fructifica bogățiile pentru societate, cu un beneficiu echitabil pentru el, societatea îl poate face să înțeleagă... Astfel se conturează imaginea unei societăți în care nu mai sunt bogați sau săraci, în care proprietatea este o sămânță de rodnicie pentru societate, în care disproporțiile sociale se apropie și toți participă după dreptate la bunurile terestre, uniți fiind într'un suflet și o voință, în diversitatea funcțiunilor, așa cum sunt membrele în trup... De sigur e imaginea care plutește ca un vis peste suspinul după dreptate al veacurilor.

3. Dar aceasta nu poate deveni o realitate numai prin calculul rece al dreptății. Dovadă sunt toate tragediile istoriei. Ori cât s'ar schimba formele sociale, dacă sufletul omenirii e bolnav, societatea nu progresează de cât ca să facă iarăși un pas înapoi. Reformatorii economiei să nu uite că nu sunt în joc numai forțe economice și că problema socială, în temeliile ei adânci, este o problemă a spiritului, a spiritului trăitor în lume. Din acest punct de vedere, problema socială este aceasta: *stăpânesc oamenii cu adevărat bunurile terestre sau sunt sclavii acestor bunuri?* Cu cât omul va fi mai detașat de ele, cu cât duhul va lumina mai cu tărie și va fi mai liber, adică mai stăpân, față de bogății, cu atât dreptatea va fi mai efectivă, societatea mai bună. Aceasta este opera iubirii: *dreptatea se pârguește sub revărsările de har ale iubirii,* păstrându-și totuși specificitatea ei. (In aceasta se vădește unitatea de duh creștin, realizată

---

[1] De sigur „strictul necesar" are diferite grade. Totuși e evident că el nu poate depăși anumite limite maxime și minime. Linia generală trebuie să fie *sobrietatea* vieții: „Dacă avem cu ce să ne hrănim și cu ce să ne îmbrăcăm, ne va fi de-ajuns", scrie sf. Ap. Pavel către Timotei (I ep. VI 8). Alături, bine înțeles, de hrana sufletului.

variat în monahism și în societate). E un adevăr pe care n'ar trebui să-l ignorăm, ci să facem din el centrul preocupărilor noastre. Căci glasul Adevărului acesta este: „întru aceasta va cunoaște lumea că sunteți ucenicii mei de veți avea dragoste între voi"...

Anticii povesteau despre nu știu care zeu buclucaș,[1] că a pornit odată în căruța de lumină a soarelui pe bolta de cristal a cerului, crezând că și el o va putea conduce ca și soarele (zeu suprem). Dar, nepriceput și neputincios, n'a putut stăpâni caii năprasnici, cari alergau ca fulgerul în spațiile stelare, și carul când se înălța prea sus, de îngheța pământul, când se cobora prea jos, de ardea tot ce găsea în cale. Așa e și cu căruța dreptății: ea pârjolește și înghiață veacurile pentru că oamenii (acești „zei" tot atât de buclucași), se încăpățânează să țină ei hățurile și nu vor să pună la cârma ei pe Dumnezeu. Și Dumnezeu este iubire. Numai în El este isvorul adevărat al dreptății, al dreptății care zămislește din iubire, care crește prin iubire, care se desăvârșește în iubire și al iubirii care vindecă ranele sociale și se încheagă în formele luminate ale dreptății. Căci scris este: „iubirea nu va pieri niciodată". Ea dăinuește în veac și peste veac: *ea transfigurează veacul și-l apropie de icoana veșniciei.*

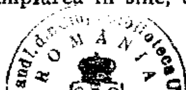
ANCORARE IN VEAC

Creștinismul nu distruge natura, ci o sfințește, o iluminează, o transfigurează. El n'a adus o formă nouă sau o haină nouă pentru omul social, ci a turnat într'ânsul un duh nou, un conținut nou și prin lucrarea acestui duh schimbă fața omenirii și transformă temeinic și deplin relațiunile sociale. E duhul iubirii de Dumnezeu care liberează inima de robia pământescului, și duhul iubirii de aproapele care crează simțământul comunitar în ambianța căruia înflorește mila, dreptatea și jertfa.

Proprietatea este bună pentru că e „zidirea lui Dumnezeu": ea stă la temelia civilizației și ordinei sociale.

---

[1] Ne interesează nu întâmplarea în sine, cât simbolul ce-l reprezintă.

Isvorul nedreptății nu e în proprietate — care corespunde și unei necesități lăuntrice, — ci în patimile cari robesc sufletul omenesc. Acestea dau sens egoistic proprietății și fac din bunurile materiale unicul scop al vieții. Omul însă nu e numai trup: specificul uman constă nu în biologic, ci în trăirea intensă pe dimensiunile spiritului. Pe linia acestor dimensiuni, cari cresc sub oblăduirea lui Dumnezeu și fermentează sufletul uman, se desfășoară adevăratul destin al societății: tendința spre comunitatea morală și spirituală ideală, care să se răsfrângă și în domeniul economic-social. Duhul comunitar, zămislit sub zări spirituale din iubire și dreptate, dă și proprietății adevăratul ei sens, destinația ce i-a hărăzit-o Dumnezeu, o încadrează în solidarismul moral care încheagă elementele societății într'o singură unitate, dominată de un singur duh, de o singură credință. Din scop, bunurile materiale devin mijloc: mijloc pus în serviciul comunității și al bunurilor spirituale. Inchipuiți-vă o societate de personalități creștine deplin conturate: nu este aceasta imaginea înaltă a adevăratei comunități umane, în care maximum de libertate se realizează în maximum de solidaritate? Căci iubirea de Dumnezeu și de oameni are această paradoxală putere de-a contura personalitatea umană în liniile ei cele mai viguroase și mai sublime și prin chiar acest fapt, de-a închega forma cea mai desăvârșită a comunității omenești. De aceea iubirea este porunca socială a creștinismului: energiile ei să le semănăm în inima omenirii, ca să crească pe pământ roadele nefalsificate ale dreptății.

E evident, în lumina acestor considerații, că nici comunismul, nici capitalismul nu sunt pe linia de împlinire socială creștină. Unul e o utopie, concretizată catastrofal în robie, mizerie și barbarie: mărginit la economic și materie, luptând împotriva firii și a lui Dumnezeu, se va sfărâma sub presiunea realităților, cari nu pot fi negate sau nimicite prin forță. Celalt este premergătorul comunismului: e mediul lui de desvoltare. El are un singur scop: banul; o singură metodă: exploatarea. Se prăbușește sub ochii noștri, cum se prăbușesc toate rânduelile bazate pe exploatare și nedreptate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lumina care străluceşte în bezna acestui veac mai aproape de comunitarismul creştin este comunitarismul naţional. De sigur sunt anumite nuanţe deosebitoare, dar — în aceste sugestii finale — nu ne oprim asupra lor: ne interesează punctele de contact. După imaginea generală pe care am încercat s'o dau asupra comunitarismului creştin, asemănările aproape nici nu e nevoie să le relev: ele răsar în chip firesc în mintea ori cui cunoaşte cât de puţin principiile naţionalismului totalitar.

Iată cum definea Hitler în 10 Decemvrie 1940 diferenţa dintre principiul economic capitalist şi cel naţional-socialist: „In lumea aceasta a democraţiei capitaliste, principiul economic cel mai important este acesta: poporul este dator sà slujească economia, iar economia trebue să slujească capitalul. Noi am răsturnat acest principiu: — capitalul trebue să slujească economia iar economia trebue să slujească poporul. Poporul este pentru noi elementul fundamental, iar tot restul nu e de cât un mijloc pentru a ajunge la ţelul fixat. Dacă o economie nu este în stare să hrănească şi să îmbrace un popor, ea este rea şi nu interesează câtuşi de puţin faptul că vreo câteva sute de oameni o găsesc excelentă fiindcă le dă lor dividende mari. Noi am înlăturat această pretinsă libertate şi ni s'a spus îndată: terorizaţi libertatea. Ei bine, *terorizăm libertatea care înfloreşte în dauna comunităţii*".

„Terorizăm" e un fel de a vorbi: aşa ar fi efectiv dacă principiile acestea s'ar aplica într'un stat cu o mentalitate democratic-capitalistă. Dar într'un stat în care poporul şi indivizii sunt crescuţi, educaţi în duh comunitar nu mai e terorizare, ci firească aplicare social-economică a acestui duh. (N. B. In acest sens am pledat noi pentru primatul spiritualului. Nu că am denigra reformele sociale, reformele impuse prin puterea Statului, ci pentru că avem convingerea că *aceste reforme n'au nici o valoare*, terorizează, *dacă nu corespund unei stări spirituale*, unei anumite mentalităţi. De aceea am afirmat: nivelul societăţii, nivelul reformelor sociale depinde de nivelul iubirii existent în societate). Aşa dar: bunurile economice sunt numai un mijloc pentru bună starea poporului, pentru dreptatea so-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cială, sunt în serviciul comunităţii naţionale. (E desigur o limitare între graniţele etnice, limitare firească. Creştinismul merge spre imaginea unei comunităţi universale. Dar cine poate spune dacă acea comunitate nu va fi tocmai coordonarea sub egida duhului creştin a tuturor comunităţilor naţionale, înălţate la o potenţă spirituală mai deplină?).

Aceasta însă nu este deajuns. Nu-i deajuns să proclami economia ca mijloc în serviciul comunităţii, al poporului. Căci rămâne întrebarea: — poporul, comunitatea naţională în serviciul cui este? Ea nu poate să se aibă pe sine scop: ea trebuie să lupte pentru un ideal. Care este acel ideal? — Mântuirea. Invierea în veşnicii. Aceasta este suprema valoare în serviciul căreia trebuie pusă viaţa individului şi viaţa popoarelor.

Deci: economia în serviciul poporului; poporul în serviciul lui Hristos. Adică: economia în slujba mântuirii. Dacă economicul trebuie să slujească societăţii, comunitatea nu se poate mărgini la idealuri terestre: ea trebuie să-şi salte vrerile spre zările spirituale de peste veac. E adevărat: neamurile au elemente de coeziune comunitară, în unitatea biologică, în unitatea limbii, în tensiunea unui anumit imperialism etc. Dar ele nu rămân în istorie prin faptul că poporul are ce mânca, sau prin vigoarea lor biologică sau prin cuceririle lor. Ele fac istoria prin potenţialul lor spiritual, de creaţie. Iar acest potenţial spiritual creator este roada trăirii arzânde sub luminile unui ideal, sub flacăra de azur a cerului. Poporul care nu simte înfiorările veşniciei, nici nostalgia mântuirii, nu poate crea nici istorie: trăeşte sub istorie, nu în istorie. Luminile trăirii spirituale sub harul lui Hristos, desăvârşesc comunitatea naţională, o înalţă spre culmile sublime ale comunităţii creştine, în care se realizează nu numai dreapta împărţire a bunurilor terestre încadrate într'un sens comunitar, ci şi destinul de flacără şi cer al veşniciei neamurilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Atâta vreme cât cele două postulate creştine-sociale: *a)* duhul iubirii comunitare; *b)* primatul spiritualului (setea mântuirii), nu vor fi o realitate, omenirea nu va putea realiza de cât imagini trunchiate ale comunităţii creştine, aşa cum se proectează în zarea veacurilor. Pentru aceasta

nu e vinovată viziunea de har a credinții: ea este energia care răscolește veacurile, le transformă și le ridică spre cerul dorurilor desăvârșirii umane.

Reuși-va țara aceasta, luptătoare în veacuri pentru „lege", să dea omenirii o icoană mai pură a comunității creștine? — Răspunsul stă în inimile noastre, în vrerea noastră. Căci brațul lui Dumnezeu îl simt ocrotitor peste destinul românesc, destin mărturisitor al lui Hristos, mărturisitor (în sens martiric) al ortodoxiei. Pentru aceasta Biserica trebuie așezată, ca altădată, în inima neamului; ea trebuie să devie călăuza, temelia și energia dinamizatoare a statului. Ceice acuză Biserica de stările actuale, atunci când ea, de când există statul „modern" român, a fost ostracizată și statul cu toate mijloacele lui, școală, legislație, presă, politică etc., și-a crescut generațiile într'un duh necreștin, dau dovadă de miopie: le lipsește viziunea clară a cauzelor desagregării noastre. Poate Biserica transforma radical o societate, când statul dă aceleași societăți o direcție abisericească? Iată problema pe care trebuie să și-o puie acuzatorii. Statul e deci obligat să colaboreze cu Biserica. Mai mult: să fie infuzat de duhul ei, să concretizeze acest duh în organizația lui, să îndrumeze, prin așezămintele și legile lui, viața socială în totalitatea ei, pe făgașul duhului creștin. Noi avem certitudinea neclintită că un stat român în care ar pulsa într'adevăr viu și real, nu numai oficial, duhul credinței strămoșești, ar fi cea mai deplină realizare, atât pe plan spiritual cât și pe plan politico-social, din Europa. Și să nu se iluzioneze nimeni crezând că dacă se încredințează Bisericii asistența socială, s'au rezolvat toate problemele creștine ale statului. Nu: mila este pentru nenorociții sorții. Ea e numai unul din aspectele iubirii. Duhul social al creștinismului nu se oprește aici; el e cu mult mai exigent: — el zidește, din energiile iubirii comunitare, idealul de minunată împlinire a dreptății sociale, care fecundează toate formele sociale ce apar în zarea veacurilor. De sigur nu Biserica va fixa programe și va organiza societatea: ea e revărsare de duh; dar statul, dinamizat de puterile acestui duh, trebuie să concretizeze politic-economic-social această dreptate țâșnită

BCU Cluj / Central University Library Cluj

din isvoarele iubirii, care singură potolește jarul patimilor și călăuzește neamurile spre lumină.

Dreptate și milă, cheag de iubire comunitară: iată ceia ce ar reprezenta din punct de vedere social-economic, un stat în care Biserica este centrul dinamic și viu al întregii vieți sociale. Și altă cale nu există.

Căci suprema realizare suprema împlinire, a societății umane, ca o lacrimă a veşniciei ce aprinde veacurile, este comunitatea spirituală a Bisericii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TIPARUL
LA ROMÂNII DIN TRANSILVANIA

de

Prof. Dr. IOACHIM CRĂCIUN

In cadrul lecţiilor de inaugurare a cursurilor Universităţii noastre pribege, secţia istorică a Facultăţii de Filosofie şi Litere a găsit potrivit să grupeze aceste lecţii, de la începutul anului şcolar 1940—1941, în jurul unor probleme din trecutul Transilvaniei. Conformându-ne acestui desiderat am crezut că e bine să legăm, azi şi aci, de anul jubilar al tiparului — 1940 — o privire sintetică asupra anilor de trudnică muncă tipografică în Transilvania, oropsită în trecut, sfârticată acum.[1]

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De la 1440, când se presupune, cu aproximaţie, că a văzut lumina tiparului cea dintâi carte imprimată cu litere mobile în Europa, şi până la 1940, au trecut cincisute de ani. Acest jumătate de mileniu de victorie a spiritului n'a putut să fie comemorat după cuviinţă acum, când vorbesc mai mult tunurile şi bombele, iar nu paginile senine ale unei cărţi dragi. Ceea ce nu scade însă cu nimic importanţa epocală a descoperirii lui Gutenberg din Maienţa.

---

[1] Lecţie de deschidere ţinută la Universitatea „Regele Ferdinand I" din Cluj—Sibiu în ziua de 20 Nov. 1940 în Aula Academiei Teologice „Andreiane". E bine să fie reţinut faptul, memorabil pentru vremurile de acum şi pentru cele viitoare, că Universitatea românească din Cluj, refugiată în urma arbitrajului de la Viena din 30 August 1940 la Sibiu, unde n'a găsit aproape nimic pentru cele necesare unui învăţământ superior, a putut să-şi deschidă porţile ştiinţei *înaintea* Universităţii ungureşti, care a găsit în capitala Transilvaniei clădiri şi biblioteci gata instalate. Iată conţinutul apelului, care a chemat atât de curând, în împrejurări foarte vitrege, studenţimea şi publicul sibian la munca Universităţii pribege:

„Lecţii de inaugurare despre problemele Transilvaniei la Universitatea din Cluj—Sibiu.

Profesorii de la Facultatea de Filosofie şi Litere a Universităţii clujene — secţia istorică — inaugurându-şi cursul, vor ţinea următoarele lecţii publice de deschidere:

Joi, 14 Noemvrie, ora 6 p. m. *Silviu Dragomir:* Transilvania şi dreptul de stăpânire asupra ei.

Povestea descoperirii tiparului e cunoscută îndeobşte. Johann Genzfleisch, după numele mamei: zum Gutenberg, a inventat literele mobile — după încercări îndelungate — datorită unei întâmplări fericite. Se spune că într'o zi, pe când se afla la mânăstirea Arbogast, scăpă din mâni o carte de rugăciuni, de pe ale cărei scoarţe s'au desprins literile titlului. Rămase un moment uimit, dându-şi seama că îndelungatele sale încercări şi-au găsit deslegarea fericită, iar în cealaltă clipă o luase la fugă, părăsind întunericul mânăstirii şi urcându-se pe o colină, la picioarele căreia se întindea câmpia alsaciană aurită de razele soarelui în apunere. Aci căzu în genunchi şi murmură o rugăciune de mulţumire.

Tipărituri au existat şi înainte de anul 1440, aşa numitele tipărituri xilografice şi tabelare, cu litere fixe, cioplite în piatră sau scobite în plăci de lemn. In China şi în Japonia astfel de imprimate se constată încă de prin veacul al VIII-lea d. Hr.; în orice caz se păstrează şi azi o tipăritură xilografică chineză din anul 932. Tot Chinezii, cu cea mai veche civilizaţie continuativă de pe glob, au fost şi descoperitorii literilor mobile în veacul al XI-lea. Iar în Coreea s'au găsit cărţi tipărite cu litere mobile datând din primele decade ale veacului al XV-lea.

Cum se face, totuşi, că descoperirea tiparului se leagă de numele lui Gutenberg şi se admite ca dată a descoperirii anul 1440?

Intre tiparniţele cu litere mobile din China şi Coreea şi între teascurile meşterului Gutenberg n'a putut exista nici o legătură.

Vineri, 15 Noemvrie, ora 6 p. m. *Romulus Cândea:* Ideea naţională în secolul al XIX-lea şi problema românismului.

Sâmbătă, 16 Noemvrie, ora 6 p. m. *Constantin Daicoviciu:* Rădăcinile milenare ale poporului românesc în Transilvania.

Luni, 18 Noemvrie, ora 6 p. m. *Ioan Lupaş:* Probleme de istoriografie transilvană.

Marţi, 19 Noemvrie, ora 6 p. m. *Coriolan Petranu:* Probleme de artă în Transilvania.

Miercuri, 20 Noemvrie, ora 6 p. m. *Ioachim Crăciun:* Tiparul la Românii din Transilvania.

Joi, 21 Noemvrie, ora 6 p. m. *Romulus Vuia:* Satul românesc din Transilvania, leagăn al poporului nostru.

Vineri, 22 Noemvrie, ora 6 p. m. *Sabin Opreanu:* Locul Transilvaniei în unitatea geografică a României.

Lecţiile se vor ţinea în Aula Academiei teologice din str. Mitropoliei. Sunt invitaţi să asiste şi studentele şi studenţii de la alte Facultăţi, precum şi publicul sibian".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Chinezii au folosit şi folosesc şi azi prea multe semne ale alfabetului, pentru ca o tiparniţă cu litere mobile să fi putut înflori şi, apoi, să se fi putut lăţi şi la alte popoare. Pe când în Europa alfabetul întrebuinţat comportând un număr mic de litere, arta tipăririi a devenit o invenţie care a răscolit întreaga producţie a cărţilor.

Depărtarea geografică şi complicaţiile alfabetului chinez exclud, deci, ori ce model anterior şi astfel invenţia germanului Ioan Gutenberg s'a făcut cu totul independent de ori ce influinţe din Orient.

In Europa acelor vremuri de sfârşit de Ev Mediu se poate spune despre invenţiunea tiparului, ca şi despre alte invenţiuni în general, că plutea în aer. Numai aşa se explică rivalitatea ce a existat — şi pentru unii există şi acum — dintre Gutenberg, germanul, şi Laurenţiu Coster, olandezul, pentru întâietatea descoperirii. Adevărul e că Ioan Gutenberg — nu Coster — a avut cel dintâi aparat de *turnat litere* şi aflarea acestui instrument practic face ca *el* să fie privit ca părinte al tipografiei.

Anul tipăririi celei dintâi cărţi a meşterului de la Maienţa e încă necunoscut şi probabil că necunoscut va rămânea în vecii vecilor, pentru că, după obiceiul vremii, cărţile nu poartă numele tipografului şi nici alte indicaţiuni bibliografice. In istoria cărţii — în bibliologie — e admis, însă, ca an al strămutării lui Gutenberg de la Strassburg la Maienţa, unde şi-a început activitatea tipografică, anul 1440.

Implinescu-se acum tocmai cinci veacuri de la minunata lui invenţie. Transilvania noastră îndoliată se asociază azi, şi aci — în Sibiul celei dintâi tipografii ardelene — la comemorarea acestui om al pământului german, iar Universitatea „Regele Ferdinand I" din Cluj nu poate fi de cât mândră că prin meşteşugul inventat de Gutenberg a putut şi poate să arate lumii superioritatea ei ştiinţifică, în 20 de ani, faţă de activitatea ştiinţifică a Universităţii „Francisc Iosif I", Universitatea maghiară din Cluj, în 45 de ani.[1]

Din Maienţa lui Gutenberg tiparul s'a răspândit treptat-treptat şi în ţările din jur, ajungând în cele mai îndepărtate cu atât mai târziu, cu cât o ţară se afla la o distanţă mai mare sau mai mică de patria descoperitorului.

---

[1] Cf. lucrarea noastră: *Activitatea ştiinţifică la Universitatea „Regele Ferdinand I" din Cluj în primul deceniu, 1920—1930.* Cluj, Cartea Românească, 1936, in-8⁰, 321 p. (Bibliotheca Bibliologica, No. 3).

Pe pământul Țărilor Române tiparul a venit pe drumul Veneției și al Cetiniei muntenegrine, la 1508. Suntem țara care a avut cea dintâi tiparniță în sud-estul european, înainte de Rusia, Turcia, Grecia, Sârbia și Bulgaria. Nu trebue să uităm nici amănuntul că un *Român*, de obârșie muntenească, care a ridicat tronul Ungariei la străluciri neegalate de nimeni după el, Matia Corvinul, a fondat cea dintâi tipografie în țara vecină, la Buda, încă în 1473.

Avem și noi incunabule — adică tipărituri din epoca primordială a invenției lui Gutenberg — opt la număr, eșite de sub teascurile muntene și ardelene între 1508 și 1546. Am dovedit altă dată posibilitatea de încadrare al acestor opt incunabule românești în șirul incunabulelor din țările apusene, deși posterioare anului 1500. [1] Limba incunabulelor noastre este slavona, limba oficială a cărților sfinte, după cum în Apus limba oficială a fost cea latinească. Una singură are totuși „voroavă" românească și aceasta fu tipărită în orașul pribegiei noastre de acum, în Sibiu, la 1544.

Dar să poposim acum pe pământul Transilvaniei, pe pământul celei dintâi și al singurei incunabule în veșmânt românesc, și să urmărim în linii mari evoluția cărților tipărite în această provincie românească.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dintre țările locuite de Români Muntenia a avut cea dintâi tipografie, în 1508, la Târgoviște, sau la Mănăstirea Dealului, sub domnia lui Radu cel Mare. Urmează în ordinea cronologică Transilvania, unde se constată cea mai bătrână tipografie la Sibiu, în 1529, apoi la Brașov, în 1533, la Cluj, în 1550, și în alte centre ca Alba-Iulia, Sebeș, Orăștie, Oradea, etc. Moldova vine în rândul al treilea, cu tipografie numai în veacul următor, al XVII-lea, sub domnia lui Vasile Lupu, căci tipografia plănuită de Despot Vodă la Cotnari, în 1562, nu știm să fi luat ființă nici măcar pentru un timp mai scurt.

Sibiul, cu cea mai veche tiparniță ardeleană, ne-a dat — precum am constatat mai sus — prima carte românească din această provincie. E vorba despre faimosul *Catehism românesc* din 1544, din care, spre regretul bibliologilor și al istoricilor literaturii române, nu se mai cunoaște azi nici un exemplar. Timotei Cipariu a văzut, prin anii 1838, în Biblioteca Mănăstirii din Blaj un catehism de format in-12°, fără început și fără sfârșit, care se pare a fi fost Catehismul despre care vorbim. O descoperire senzațională pentru iubitorii de cărți, destul de recentă, vine să confirme, indirect, afirmațiile învă-

---

[1] In lucrarea: *Cartea românească în decursul veacurilor*. Cluj, Tip. Eparh. Ortodoxe Române, 1937, in-8°, 30 p.

-țatului filolog de la Blaj. In anul trecut, 1939, dl prof. P. P. Panaitescu dela Universitatea din București a găsit tot la Blaj și tot în Biblioteca Mănăstirii — pe unde am trecut atâția inși fără a avea însă norocul d-sale — o altă incunabulă de a noastră, acel *Octoih* din 1510, tipărit de călugărul Macarie în Țara Românească, din care se păstra un exemplar la Mănăstirea Hilandar de la Muntele Athos. Această carte, a doua incunabulă în ordinea cronologică, găsită chiar la Blaj, poate adeveri spusele lui Cipariu despre Catehism, a cincea incunabulă, aflată tot acolo.

Lipsind începutul și sfârșitul, nu cunoaștem precis nici pe tiparitorul Catehismului românesc. El pare să fi fost Sasul sibian Philip Mahler (cu numele latinizant, după obiceiul vremii: Philippus Pictor), care și-a putut aduce litera cirilică, cu care a fost tipărită cartea, de la Târgoviște, din tipografia lui Dimitrie Liubavici, un alt tipograf vestit al Țării Românești, urmaș al smeritului călugăr Macarie. Tot Philip Mahler a putut să fie — dacă nu a fost chiar un preot anonim din Săliște — și traducătorul Catehismului din limba germană, limbă în care răspândi Ioan Honterus de la Brașov învățăturile lui Luther printre Sașii din Transilvania. Ca cea dintâi carte tipărită în limba românească de pe tot teritoriul locuit de neamul nostru, ea găsi o mulțime de cumpărători, printre preoții români, nu fiindcă le-ar fi trecut prin minte acestora să-și părăsească legea strămoșească și să treacă la lutheranism — căci acesta fu scopul tipăriturii — ci pentru că li se dădea posibilitatea să se roage lui Dumnezeu în limba românească. „Zi ocenaș (Tatăl nostru) românește, să înțeleagem", se spunea într'un anume loc al Catehismului și din conținutul tendențios al cărții, popii noștri au reținut, pentru vremurile de atunci și pentru veacurile următoare, numai această frază mântuitoare de suflet și de neam.

Nu putem trece prea repede peste *formatul* acestei incunabule ardelene. Dacă e adevărat ceea ce spune Timotei Cipariu că tipăritura văzută de el avea formatul in-12°, atunci Catehismul românesc ni se pare a fi *cea dintâi carte „aldină"* — mutatis-mutandis și cu gândul numai la formatul ei mic — *din sud-estul european și cu 100 de ani înainte de celebrele ediții elzeviriene*, cari prin formatul lor in-12° au însemnat o revoluție în istoria cărții europene.

Jumătatea a doua a veacului al XVI-lea poartă pecetea hărniciei Diaconului Coresi, pe care îl putem numi părinte al tipografiei românești. Dublei sale calități de părinte-preot și de părinte-tipograf,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

i-am mai adăugat şi altă dată o a treia: părintele înainte mergător şi întâiul stătător în pomelnicul ostenitorilor pentru unirea celor trei provincii locuite de Români, a Ţării Româneşti, de unde era originar, a Transilvaniei, unde a muncit cea mai mare parte a vieţii sale şi a Moldovei, unde au străbătut multe din tipăriturile lui faimoase. Intr'adevăr înainte de a cuceri Mihai Viteazul, Domnul Ţării Româneşti, Transilvania şi Moldova, cu sabia, le-a cucerit smeritul Diacon Coresi cu cele vre-o 22 cărţi masive ale sale, cunoscute până azi, şi răspândite cu prodigalitate în cele trei provincii, în cari locuitorii băştinaşi erau de acelaş neam, de aceeaşi limbă şi de aceeaşi credinţă.

Activitatea tipografică a lui Coresi s'a desfăşurat în celălalt oraş de la poalele Carpaţilor Transilvani, în Braşov, unde tipografia lui Honterus îi deschisese larg porţile pentru *toate* cărţile lui apărute în limba românească şi pentru unele în limba slavonă. Cine va răsfoi cartea scrisă de dl Hermann Tontsch întitulată: *Die Honterus-Presse in 400 Jahren. Festschrift der Buchdruckerei Johann Götts Sohn*, apărută la Braşov în 1933, acela va putea să-şi dea seama ce a însemnat această tipografie în epoca coresiană şi în veacurile următoare pentru Români. In ea au văzut lumina tiparului un mare număr de cărţi româneşti, cari constitue tot atâtea puncte de întâlnire frăţească între Români şi Saşi pe câmpul muncii spirituale în Transilvania.

Dintre cele 9 cărţi coresiene româneşti apărute în tiparniţa braşoveană amintim numai două: *Intrebarea creştinească*, cu care se începe seria cărţilor din Braşov în limba noastră la 1559—1560, formând, după toate probabilităţile, ediţia II a Catehismului din 1544 şi *Evanghelia cu învăţătură* sau *Cazania lui Coresi*, ultima şi cea mai impozantă carte românească a Diaconului, din 1580—1581. Din predoslovia acestei cărţi, tipărită în format mare, in-folio, cu litere mărunte, „cu totul apusene", în negru şi roşu, având şi o serie de prea frumoase ornamente şi frontispicii xilografice, aflăm următoarele amănunte cari îi măresc importanţa: „Iară eu (editorul), deaca o văzuiu ce învăţătură dumnezeească şi cu folos sufletului iaste întru ea, iară inima mea se îndulci, şi foarte mă sfătuii cu luminatul mitropolit marele Ghenadie den tot ţinutul Ardealului şi al Orăzii... Şi cu voia tuturor acestora şi cu voia mitropolitului marelui Serafim (din Ţara Românească) o deadem la Coresi diaconul, ce era meşter învăţat într'acest lucru, de o scoase... pre limba românească, împreună şi cu preuţii de la beseareca Scheailor, de lângă cetatea Braşovu ui

anume popa Iane şi popa Mihai", acesta din urmă protopopul care a întâmpinat oştile glorioase ale lui Mihai Viteazul în capitala Bârsei.

Cazania lui Coresi a fost şi cea mai răspândită tipăritură românească din veacul al XVI-lea, după cum o dovedeşte o scrisoare a Sasului Luca Hirscher din 14 August 1583, prin care anunţa pe judele oraşului Bistriţa cât de bine se vindea această carte în toate cele trei provincii locuite de Români. Nu trebue să uităm că în această epocă apar şi cele dintâi librării în Transilvania, una la Braşov, a lui Nicolau Schmidt, iar cealaltă la Sibiu, mai nouă, a lui George Wilder.

Dacă Sibiul se poate mândri că a dat la lumină singura incunabulă în limba română din tot trecutul nostru, iar Braşovul că a adăpostit, pe lângă cea mai veche şcoală românească — ridicată la 1495, refăcută în piatră la 1597 — şi pe Diaconul Coresi, Orăştiei îi revine meritul de a fi patronat tipărirea celei dintâi cărţi cuprinzând Vechiul Testament în tălmăcire românească, *Palia,* apărută la 1582, ostenindu-se cu tiparul printre alţii şi fiul Diaconului, Şerban.

Peste câţiva ani, la 1588, a încetat orice activitate tipografică în provincia noastră, matriţele şi literele fiind înlocuite cu săbii şi archebuze, iar teascul Diaconului Coresi cu securea biruitoare a lui Mihai Viteazul, unificatorul politic al celor trei provincii locuite de Români.

După datele cari ne stau la îndemână, din cele 38 cărţi tipărite de Români în veacul al XVI-lea, 20 au văzut lumina tiparului în Transilvania, dintre cari *toate cele în limba românească,* 12 la număr şi numai 8 în limba slavo-română sau slavonă. Fireşte nu trebue uitat că acest veac a fost la noi un veac eminamente al manuscriselor, al vestitelor Codice, Psaltiri, Evanghelii şi a o mulţime de cărţi populare, dar şi al Cronicei dubnicense şi al istoriei lui Nicolae Olahus, sibianul.

Veacul al XVII-lea fu în Transilvania, ca şi în celelalte două Principate Române, un veac al intermitenţelor. Putem vorbi despre patru cicluri, în cadrul cărora se succed, prin alternanţe, perioade nete de manuscrise şi de tipărituri. Oraşul tiparniţei în acest veac a fost, cu foarte puţine excepţii, Alba-Iulia, iar iniţiatorul întemeierii ei: Mitropolitul Ghenadie al Transilvaniei, sprijinit de Matei Basarab, care trimise pe tipograful „popa Dobre de au venit dein ţara rumânească de au făcut tipare aice în Ardeal". Rolul lui Gheorghe Rákoczy I se reduce numai la aprobarea pe care o dăduse pentru înfiinţare.

Din totalul de 7 cărţi „rákocziene" — şi am văzut cu câtă dreptate pot fi ele numite astfel de unii învăţaţi ai noştri — reprezentative pentru perioada primă a tipăriturilor ardelene din acest veac ni se par: *Catehismul calvinesc* din 1640, care a provocat replica Mitropolitului Varlaam al Moldovei la 1645 şi o triplică ardeleană la 1656, apoi *Evanghelia cu învăţătură* din 1641, tipărită cu cheltuiala „arhimitropolitului" Ghenadie, vlădica din Alba-Iulia, şi cu osteneala popei Dobre munteanul şi în sfârşit *Noul Testament* din 1648, o carte in-folio, masivă, cu 330 foi — suntem încă în epoca foliaţiei, nu a paginaţiei — cu litere negre şi roşii, mărunte, fine, elegante şi cu xilografii după gustul european. Cele două Predoslovii ale cărţii, una reglementară, de osanale către Principele Gheorghe Rákoczy, iar cealaltă plecată din inimă, către cititori, sunt scrise de Mitropolitul Simeon Ştefan, care, în cea de a doua predoslovie, îşi concretiză năzuinţa de a se fi silit să scrie pe înţelesul tuturor Românilor în următoarele cuvinte memorabile: „Aceasta încă vă rugăm să luaţi aminte că Românii nu grăesc în toate ţările într'un chip, încă nici într'o ţară toţi într'un chip; pentru aceea cu anevoie poate să scrie cineva să înţeleagă toţi, grăind un lucru unii într'un chip, alţii într'alt chip: au veşmânt, au vase, au altele multe nu le numesc într'un chip. Bine ştim că cuvintele trebue să fie ca banii, că banii aceia sânt buni, cari umblă în toate ţările, aşa şi cuvintele acelea sânt bune, care le înţeleg toţi. Noi, drept aceea — zice Mitropolitul — *ne-am silit*, de încât am putut, să isvodim aşa cum *să înţeleagă toţi*; iară dacă nu vor înţelege toţi, nu-i de vina noastră, ce-i de vina celuia ce au răsfirat Românii printr'alte ţări, de s'au amestecat cuvintele cu alte limbi, de nu grăesc toţi într'un chip".

Şirele acestea constitue o primă dovadă ardeleană despre tendinţa spre unitatea culturală şi lingvistică a neamului nostru.

Noul Testament din Bălgrad mai are şi o particularitate bibliografică interesantă: e prima carte din tot trecutul bibliologiei româneşti în care găsim la sfârşit o *Errata*.

Perioada a doua din istoria cărţii noastre în veacul al XVII-lea în Transilvania se deschide cu o tipăritură apărută la Sebeş în 1683, *Sicriul de aur* al popei Ioan din Vinţ. Deşi găsim în această vreme tipografii harnice, în afară de Sebeş, la Sibiu şi chiar la Sâmbăta-Mare, cari lucrează pentru noi, tipografia românească cea mai activă era încă tot la Alba-Iulia, capitala provinciei. Aci au apărut două cărţi mai răsărite, din cele 8 de puţină importanţă şi inferioare ca

produs tipografic, ale epocei: *Chiriacodromionul* sau *Evanghelia învăţătoare* din 1699, în a cărei prefaţă stau alături numele Mitropolitului Atanasie, unit cu credinţa Romei, şi a strălucitului Voevod Constantin Brâncoveanu, unit cu aspiraţiile neamului său sfâşiat de Habsburgi, şi *Bucoavna* din acelaş an, 1699, întâia carte „pentru învăţătura pruncilor" — întâiul Abecedar — la Români.

Pentru acei, cari ar dori să ştie ce s'a tipărit la Sibiu în acest veac, amintim *Ceasloveţul* dela 1696, lucrat de Chiriac, trimisul Vlădicului Mitrofan dela Buzău, cu ajutorul a trei ucenici, cari ni se par ardeleni, „Oprea, Mihai Banci şi Toma".

Tot în acest veac al XVII-lea au tipărit cărţi trei Români ardeleni şi bănăţeni, rătăciţi în paginile istorice ale unui neam străin: Gavriil Ivul, Ioan Caioni şi Gheorghe Buitul, pe cari nu avem dreptul să-i uităm printre Unguri, fiindcă sunt spirit din spiritul nostru şi hărnicie din hărnicia noastră.

Al XVIII-lea veac se deschide în Transilvania sub zodia unirii unei părţi a Românilor din această provincie cu biserica Romei. S'ar putea crede de unii, cari sunt înclinaţi să vadă numai luteranism în veacul al XVI-lea, numai calvinism în veacul al XVII-lea şi numai catolicism în veacul al XVIII-lea, că în Transilvania noastră n'au apărut cărţi decât din îndemnuri străine şi sub influinţa suspomenitei trinităţi confesionale.

Aşa se prezintă lucrurile în două din studiile apărute acum câteva luni într'o carte voluminoasă, editată de Societatea Istorică Maghiară dela Budapesta în limba germană, întitulată *Siebenbürgen.* Din aceste studii — unul scris de dl Iosif Fitz, colegul de specialitate din capitala Ungariei, sub titlul *Das Buch in Siebenbürgen*, iar celălalt de prea bine cunoscutul profesor dela Universitatea budapestană Ludovic Tamás, pe numele aborigen Treml, întitulat *Siebenbürgen und die Anfänge der rumänischen Kultur* — ar reeşi că totul se datorează altora, în special Ungurilor.

Nu e locul să polemizăm în această lecţie cu nimeni, mai ales că cele două studii îşi vor primi răspunsul la timpul său, documentat şi categoric. De altfel sunt atâtea greşeli şi contradicţii în ele, încât răspunsul nu e nici chiar aşa de greu de formulat. Totuş suntem nevoiţi să ne oprim puţin asupra unei afirmaţii a dlui Fitz, care spune că în veacul al XVIII-lea, veacul cu care ne ocupăm acum, şi în special de la al treilea sfert încoace, au început să se formeze diferite centre pentru producţia tipografică a naţionalităţilor din Transilvania

și că aceste centre au fost: pentru Unguri, Clujul, pentru Sași, Sibiul, iar pentru Români — Budapesta.

Să urmărim faptele pe rând, pentru ca să vedem ce e catolicism și ce e budapestanism în istoria cărții românești din Transilvania în acest veac, atât de prăpăstios în anumite privințe pentru Românii de pretutindeni: Fanarioții în Principatele libere și dureroasele lupte confesionale în provincia noastră.

Ori cât ne-am străduit, nu am găsit în Transilvania din primii ani ai „unirii" de cât patru cărțulii neînsemnate, dintre cari trei catehisme catolice, hrană sufletească pentru noii adepți ai Papei. Iar „grecismul" epocei fanariote — 1716—1821 — am dovedit altă dată că e aproape inexistent în istoria cărții românești: din 483 de cărți muntene și moldovene ale acestei epoce, 401 sunt românești și numai 50 grecești, pe lângă 32 tipărite în limbi diferite, adică 12.46% grecești. [1]

Cum stăm cu „catolicismul" acestor vremuri și cari au fost urmele lui asupra producției cărții românești?

Blajul, centrul Românilor uniți cu biserica Romei, ne-a dat numai 85 de cărți românești, 6 latinești și 1 româno-germană, față de 105 cărți românești, 7 latinești și 9 româno-străine, apărute la Sibiu, Brașov, etc. Comparând totalul cărților românești de la Blaj, 85, cu cele 659 cărți românești apărute în alte centre ale României întregite de acum câteva luni și socotind și pe cele din afara acestor granițe, am ajuns la o proporție procentuală de numai 12.89%. Vor zice unii că s'au tipărit cărți de către reprezentanții școalei blăjene și în afara granițelor Transilvaniei. Foarte adevărat. Insă numărul acestora se urcă numai la 49, dându-ne un total de abia 21.96%, deci mai puțin de a patra parte. Aceasta e proporția influenței catolice asupra câmpului de activitate tipografică la Români!

Dar care e adevărul cu Budapesta, ca centru al tiparului pentru Românii din Transilvania?

Intâi de toate se impune să constatăm că în epoca aceasta nu exista încă o Budapestă, ci au fost două orașe, separate. Tipografia crăiască din Buda a găzduit, ce e drept, între zidurile ei pe iluștrii reprezentanți ai școalei latiniste, pe Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, corectori oficiali, însă de aci și până a transforma „Budapesta" dlui Fitz în centru al cărții românești din Transilvania e o distanță foarte mare.

---

[1] *Cartea românească*, cit., p. 28.

Intr'adevăr din totalul de 462 cărţi, tipărite de cărturarii noştri ardeleni în epoca „budapestană" stabilită de colegul ungur, adecă între 1775 şi până la 1830, an cu care se închee epoca veche a cărţilor româneşti în monumentala Bibliografie a lui Bianu-Hodoş-Simonescu,[1] au apărut la Buda numai 157, adecă 33.98%, restul tipărindu-se la Viena lui Iosif Kutzbeck şi Ştefan Novacovici, la Blajul Vlădicilor uniţi, dar cu tipografi neuniţi aduşi din Principate la început, la Sibiul lui Petru şi Ioan Bart, la Braşovul lui Schobel, etc.

Incheem această mică digresiune, pe care simţul dreptăţii ne-a cerut-o, şi revenim la drumul întrerupt al urmăririi tipăriturilor noastre în veacul al XVIII-lea în Transilvania.

De la Alba-Iulia tipografia s'a mutat, odată cu reşedinţa Vlădicilor uniţi, la Blaj, unde cele dintâi cărţi cunoscute din primii 15 ani au fost tipărite de Dumitru şi Ioan Râmniceanul din Ţara-Românească şi Sandu din Moldova. Iar ramura cea mai numeroasă a Românilor, cei neuniţi, unde îşi aveau centrul tipografic? Nicăiri, fiindcă ei nu trebuiau să aibă nici cărturari, nici vlădici, nici biserici, nici suflet, nici credinţă, nimic, în prigoana cea mare. Am văzut din statisticele de mai sus că n'au încetat, totuşi, să scoată de sub teascuri cărţi, mai multe de cât cei favorizaţi de împrejurări, pe unde au putut şi când au putut.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dintre cărţile acestui veac şi trecând puţin peste cumpăna veacului, scurţimea timpului ne impune să spicuim ca mai importante numai pe următoarele trei: *Gramatica* lui Samuil Clain, completată de Gheorghe Şincai, apărută la Viena în 1780 sub titlul *Elementa linguae daco-romanae sive valahicae*, în prefaţa căreia Şincai afirma cu dreptate: „Cetitorule, te rog să nu uiţi că această gramatică este cea dintâi, care a văzut lumina în limba daco-romană..." Intr'adevăr gramatica ardeleană eşise de sub teascurile tipografice cu 7 ani înainte de gramatica munteană a lui Enăchiţă Văcărescu, tipărită în 1787 tot la Viena. A doua carte, pe care o putem privi drept tipăritura de căpătâi a epocei, e *Istoria pentru începutul Românilor în Dachia*, publicată de Petru Maior la 1812, şi în care autorul se luptă la fiecare pas cu părerile greşite ale istoricilor Sulzer, Eder şi Engel privitoare la originea şi continuitatea noastră în Dacia Traiană. Pe aceştia în special îi zugrăveşte, în Prefaţa sa savuroasă, cu arhicunoscutele cuvinte: „zburdare aşa nedumerită în

---

[1] *Bibliografia românească veche*, 1508—1830. Tom. I—III. Bucureşti, Academia Română, 1903—1936, in-4⁰, 572 p.; 571, p. VIII+780 p.

mulţi din cei streini scriitori iaste de a vomi cu condeiul asupra Românilor, strănepoţilor Romanilor celor vechi,... ba de o bucată de vreame, precum măgariu pe măgariu scarpină, aşa unii dela alţii împrumutând defăimările, fără de nici o cercare al adevărului, de iznov le dau la stampă..." Alături de Gramatica lui Clain şi Şincai şi alături de Istoria lui Petru Maior — „cea dintâi şi singură în limba românească" după cum glăsuia rezoluţia înălţatului palatin al Ungariei din 10 Octombrie 1813 — aşezăm cu plăcere *Fabulele* lui Dimitrie Ţichindeal, tipărite la 1814, şi cari aduc altă atmosferă, alte preocupări, pentru intelectualul român din acea epocă, îngrămădit cu atâtea gramatici, unite şi neunite, cu dicţionare şi cu alte cărţi doveditoare a romanităţii noastre pure.

Inainte de a trece pragul veacului al XIX-lea e bine să amintim, că şi veacul trecut — al XVIII-lea — îşi are mormanul lui de manuscrise, cari rămân în afara preocupărilor noastre de azi. Pentru o succintă orientare iată care e proporţia între cărţile tipărite şi cele în manuscris la cei trei reprezentanţi ai şcoalei latiniste: Samuil Clain a reuşit să tipărească numai 13 cărţi, din totalul de 68 câte a scris, Gheorghe Şincai 12, din totalul de 23, socotind aci şi opera lui fundamentală *Hronica Românilor şi a mai multor neamuri*, tipărită în întregime dincolo de munţi, la Iaşi, mult mai târziu, iar Petru Maior a reuşit să dea la tipar numai 14 din totalul de 24. In Principatele libere avem aceeaşi situaţie curioasă, unde o mulţime de opere, din cele mai importante ale veacului, au rămas în manuscris.

BCU Cluj - Central University Library Cluj

Pentru veacul al XIX-lea şi începutul veacului al XX-lea nu ne vom încumeta să alegem nici o carte reprezentativă, tipărită sau scrisă de cărturarii noştri din Transilvania, fiindcă sub raportul tipografic şi bibliografic timpurile mai nouă nu sunt încă îndeajuns de studiate. Totuşi din numărul extraordinar de mare de *nume*, mai proeminente ni se par trei, dominatoare pentru deceniile în cari au activat: Gheorghe Bariţiu, Andrei Şaguna şi Octavian Goga.

In casa părintească aveam, pe vremuri, o icoană de factură artistică nu prea importantă, însă de o sugestie religioasă profundă. Reprezenta scena cunoscută a Schimbării la faţă a Mântuitorului, cu Moise, ţinând tablele legii, în dreapta, şi cu Ilie, ţinând un mănunchiu de fulgere, în stânga. Nu ştim cum, însă această icoană ne-a răsărit în faţă în momentele când a trebuit să ne gândim la trei nume excepţionale din ogorul cărţii româneşti din Transilvania în veacul al XIX-lea şi începutul celui de al XX-lea. Am revăzut o clipă icoana

religioasă din copilărie, transformată acum în icoană culturală. In mijloc stătea Mitropolitul cărturar şi tipograf, Andrei al Ardealului, cu dreapta ridicată în semn de binecuvântare, având de o parte pe Gheorghe Bariţiu, în mâni cu *Părţi alese din istoria Transilvaniei,* şi la picioare o pagină răsleaţă din *Gazeta* lui de la Braşov, iar de cealaltă parte se afla Octavian Goga, în mână cu fulgerele *Poeziilor* sale străbătătoare peste veacuri.

De încheiere dorim să mai amintim că în epoca aceasta numărul tipografiilor transilvane a crescut simţitor şi alături de nume româneşti de tipografi sau fondatori de tipografii ca: Boghici, Şaguna, Alexi, Fraţii Mureşianu, Ciurcu, Miron Neagu şi alţii şi alături de diferitele tipografii eparhiale din centrele vlădiceşti, putem înşira mai multe tiparniţe săseşti: I. Gött, continuatorul peste veacuri al lui Honterus, Schobel, Petru şi Ioan Bart, G. Closius, W. Krafft — azi Krafft şi Drotleff — etc., cari şi-au pus la dispoziţie oricând atelierele pentru cărţile noastre.

Până acum câteva luni tiparul românesc din ţara cum a fost — şi cum sperăm că va fi iarăş — era în ritmul general european şi mondial. Turnătoriile de litere, Linotypurile şi Monotypurile din întreg cuprinsul pământului românesc şi din Transilvania în special au fost la nivelul celor din străinătate.

Vom reveni la timpurile senine de altă dată, la emulaţia tipografică şi ştiinţifică cu ţările civilizate din lume? Trebue să revenim, fiindcă altfel invenţia minunată a lui Gutenberg de acum cinci veacuri ar fi să cadă în faţa invenţiilor distrugătoare din zilele noastre, iar bietului homo sapiens nu i-ar rămânea de cât să se întoarcă din nou la caverne şi să redevină omul-animal de altă dată.

EDUCAŢIUNE PRIN RELIGIE[1]

de

Prot. GHEORGHE MAIOR
Profesor la Şcoala normală „A. Şaguna"

8. POSTUL ŞI MILOSTENIA

Postul şi rugăciunea sunt puternice mijloace educative la îndemâna învăţământului religios, cari pot fi relativ uşor întrebuinţate.

Postul nostru ortodox, adecă reţinerea dela mâncare provenită din regnul animal, reţinere împreunată necondiţionat cu înfrânare în domeniul spiritual dela tot ce trage spre tină şi depărtează de Dumnezeu, este un minunat mijloc de educare a voinţii. Dacă sunt lămuriţi şi convinşi, că postul are să fie impus dinlăuntrul lor, nu din afară, că au să se înfrâneze dela mânie, dela înjurătură, dela invidie, dela trufie, dela lăcomie, dela furt, dela fumat, dela beutură, dela batjocorirea deaproapelui, dela neîmplinirea datorinţelor spre a săvârşi cu deadinsul, voit, contrarul lor, se vor găsi destui elevi ca să simtă că au nevoie de asemenea post, că ţinerea lui este o binefacere pentru ei şi îl vor respecta cu drag, dacă sunt puşi în condiţii exterioare de a-l putea ţinea. Căci sunt părinţi, cari nu postesc niciodată, decât la ordinul medicului, deci de frica morţii fizice, nici odată de frica celei morale, şi atunci ce poate face un elev? Determinându-l pentru post, acasă e certat, bruscat, profesorul insultat (în absenţă) şi va ajunge să mintă şi să se mintă, terminând cu indiferentism ca de gheaţă. In alte familii, postul e „regula generală" pentru tot anul; îndemnul de a posti, cel mult poate mângâia pe băiat că în strâmtorarea lor se află şi un bine, dar nu-l va încălzi din punct de vedere religios. In internate, „bugetul se opune",

---

[1] Urmare din *Revista Teologică* XXXI, 1941 p. 69.

postul fiind costisitor. Iată împrejurări mai tari decât îndemnul profesorului şi decât dorinţa elevului. In asemenea cazuri, exercitarea lui în condiţii optime se lasă pe mai târziu.

In totdeauna se găsesc elevi, cari în zile de post preferă să mănânce numai pânea, ceaiul, o ceapă, puţin magiun. Dau dovadă de voinţă. Să fie îndemnaţi să adauge şi laturea spirituală, religioasă, a postului.

Dacă nu pot fi obligaţi să ţină posturile întregi, anumite zile, deosebit de importante, pot fi totuşi destinate pentru toţi acestui exerciţiu, măcar în internatele şcolare.

Milostenia răsare din iubirea noastră, e rodul dragostei creştineşti şi se poate practica modest, după puterile elevului, şi în şcoală.

Să se cultive însă aşa cum cere Mântuitorul: „Să nu ştie stânga ce face dreapta", discret, să nu jignească, să nu umilească pe cel ajutat, şi fără a dori să i se ştie şi să i se laude fapta sau să i se arate recunoştinţă pe faţă. Nu e vorba de un leu dat săracului, formă prea comună, ci de ajutare a colegilor lipsiţi, pe care ei îi cunosc mult mai bine şi sub acest raport de cât profesorii. Dar dacă fapte de milostenie trupească nu poate face multe şi mai de proporţii, trebue stăruitor îndemnaţi să practice pe cele ale milosteniei sufleteşti, sfătuind de bine pe cel înclinat spre rele, ajutând la lecţii pe cel mai puţin dotat, luând „la discutarea lecţiei" pe cel fără răbdare de a sta la masa de lucru, chemând la biserică şi la rugăciune pe cel cuprins de lene duhovnicească. Prin toate se cultivă iubirea deaproapelui şi acesta e scopul milosteniei în şcoală.

Caritatea organizată va fi poate mai impunătoare şi cu răsunet la gazetă, sufere însă de indiscreţie şi striveşte pe cei cu un simţ mai pronunţat al demnităţii. Noi s'o cultivăm pe cea ortodoxă, de dragul lui Dumnezeu pentru oameni, sau înaintea lui Dumnezeu de dragul sufletului unuia din cei apropiaţi ai inimii noastre însă tot pentru oameni, un împrumut dat veciniciei pentru sufletul nostru; această milostenie ne-a cerut-o Domnul nostru Iisus Hristos. Bucuria pe care o revarsă în suflet asemenea fapte, nu o poate aduce niciodată caritatea socială!

Iată două exerciţii spirituale, cari pot fi şi trebue practicate în şcoală şi cari totdeauna aduc cu sine roade de natură educativă.

9. VINDECAREA UNOR METEHNE SUFLETEŞTI

Elevii adeseori sufăr de anumite scăderi sau neajunsuri morale, cari, fie pentru viaţa lor individuală, fie pentru cea socială, pot provoca urmări grave, nedorite. Mândria care jicneşte pe semenul său, invidia, lăcomia, impetuozitatea, violenţa, înclinarea spre jocuri de noroc, spre beţie, onania, desfrânarea, fumatul şi mai ales minciuna, trecând dincolo de simple accidente în viaţa lor, ajung în domeniul îngrijorării, şi unui educator trebue să-i dea de gândit şi să-l pună pe lucru. Profesorul de religie mai ales nu poate trece ca preotul şi ca levitul dela Ierusalim pe lângă cel căzut între tâlhari; candidaţii la nenorocire trebuesc salvaţi până nu e prea târziu. El trebue să studieze temeinic aceste boale din punct de vedere religios, moral, medical social, naţional, psihologic şi mai ales pedagogic. Să înveţe a cunoaşte pe fiecare soi de pacienţi din acest domeniu, după înfăţişare, după anumite simptome, fără mărturisirea elevului sau pâra altora. Să înveţe când şi cum să înceapă tratarea cu folos a boalelor, când şi cum să înceapă „ofensiva" împotriva acestor păcate. Căci dacă nu a ştiut să găsească momentul şi metoda potrivită, şi va porni cu tunete şi trăsnete, când se cădea să o ia discret şi foarte pe departe, şi va ameninţa cu legile şcolare, cu ducerea pe la direcţiune şi pe la conferinţa profesorală, sau va arunca sentinţe aspre, prea aspre în raport cu vinovăţia, prea pripite şi rostite înainte de vreme, a stricat din punct de vedere educativ, a stricat totul, şi nu va mai putea drege niciodată, chiar niciodată! A pierdut un suflet! Nicăiri şi nici odată nu se cere profesorului de religie mai multă prudenţă şi mai mult tact ca în combaterea şi tratarea metehnelor sufleteşti. Sfătuiesc, pe ceice vreau să primească sfaturi, ca în clasă, în exortaţii, în public, dacă e nevoit să le trateze, să o facă aşa de general, aşa de departe întâmplate, aşa de teoretic, de ridicate în abstract, şi privite,

să zic combătute, indirect, mai mult din laturea de bine, ignorată de cel bolnav, încât cei nevinovaţi nici să nu observe că ar putea fi vorba de lucruri cari se întâmplă între ei, ci doar de unele cari numai s'ar putea abate şi pe la ei. Mintea lor e atât de proaspătă şi de ageră şi logica lor practică atât de sprintenă şi de sănătoasă, că ştiu la ce se referă şi unde se pot aplica cele spuse, aşa „întâmplător", de către profesorul de religie. Dar deoparte, între patru ochi cu cel vinovat se va trata altfel, părinteşte, convingător, îngrijorat de ceeace i se poate întâmpla dacă nu-şi revine, şi arătându-i-se ce trebue să facă ca să se salveze. Iar cele aflate şi discutate intim, nu le va divulga nici odată.

Procedeul de a se lovi public — în clasă sau în front — un elev căzut în asemenea vini şi pe rând de către toţi profesorii, e dintre cele mai condamnabile. Indârjeşte, dar nu îndreptează, trufeşte fără rost şi fără drept pe ceilalţi dar nu educă, iar vinovatul e îndrumat să se lege şi mai mult de rău, deoarece prin martirizare a devenit un fel de erou! Profesorul de religie, dacă nu e caz de renitenţă — adeseori boală fără leac — va trebui să facă diagnostic bun şi pornind dela iubirea creştină să facă cuvântul dela Galateni 6, 1: „De va cădea vreun om în vreo greşală, voi cei duhovniceşti îndreptaţi-l cu duhul blândeţei, luând seama la tine însuţi, să nu cazi şi tu în vreo ispită", care ar păgubi împărăţia lui Dumnezeu!

10. CONVORBIRILE PARTICULARE CA MIJLOC EDUCATIV

Convorbirile particulare sunt un minunat mijloc de apropiere între profesor şi elev. Ţinute între marginile demnităţii şi ale buneicuviinţe, aduc educaţiei folos nepreţuit.

Fără a fi „demagog", căutând „popularitatea" între elevi, fără a te coborî la glume nepermise, în doi peri, la beţii sau vulgarităţi cu ei, fără a încerca să te foloseşti de unii dintre ei pentru a „spiona" pe ceilalţi, cu grije, să nu dai prilej de obrăznicire sau de trufire faţă de alţii celui cu care stai de vorbă şi cu grije să nu-l faci odios sau bănuit că-i pârăşte, şi cu grije să nu te faci judecătorul

colegilor tăi față de elevi, — convorbirea ta particulară cu elevii, profesorule de religie, poate destăinui colțuri întunecoase sau luminoase, chiar pitorești sau nebănuite ale vieții celor ce ți s'au încredințat spre educare, și vor deschide ochii la ceeace n'ai făcut bine sau la ceeace, deși dator, peste tot n'ai făcut, și deseori stante pede poți corecta cu o vorbă potrivită neajunsuri, pe cari altfel nu le puteai măcar observa. Să nu uite însă profesorul de religie nici odată că e preot, părinte, ceea ce îi cere și-i impune o anumită atitudine și demnitate, dator fiind a face și pe cel alăturea de el să le respecte!

Nu trebue ca aceste convorbiri să se învârtă numai în domeniul specialității, nici cu „gravitate" respingătoare.

E cazul să vorbesc ceva și despre glume. Sunt profesori cari se coboară cu elevii la glume înjositoare, sunt alții, cari nu știu de glumă, nici glumi, și iarăși alții cari nu socotesc compromitere să spună sau să asculte o vorbă mai senină. Foarte mulți cred, că profesorul de religie mai ales să nu-și permită vreo glumă, căci ar coborî prestigiul învățăturii ce predă. Pe cei ce cred astfel, îi trimit să citească „De catehisandis rudibus" a fer. Augustin, ca să înțeleagă cât greșesc. Sunt potriviri și în lecții și în convorbiri particulare în cari o glumă bine plasată face neuitat pe tot restul vieții un adevăr, un pasaj, o situație grăitoare. Chiar și prin glumă se poate face educație. Școala, în care de pe catedră și nici în convorbiri particulare, nu răsună nici odată o glumă și un râs din toată inima, e la fel de nesănătoasă ca una în care nici odată nu se furișează pe geam soarele risipind cu dărnicie pulberea lui de aur strălucitor: face sufletele să tânjească!

Și cum ai putea să nu glumești nevinovat cu copiii unui popor glumeț ca al nostru?

11. MANIFESTĂRILE CULTURALE ALE ELEVILOR

Privitorii și ascultătorii deseori nu-și dau seama câtă strădanie, câtă energie, câtă bunăvoință, câți fiori de bucurie și de îndoială nu-l costă pe elev manifestările lor culturale și artistice și chiar și cele sportive, când iau caracter

festiv. Nimic nu e mai descurajator pentru ei decât faptul de a nu fi înțeleși și sprijiniți. „Părintele", tocmai fiind părinte, trebue să le stea într'ajutor, fie pentru a le duce cu succes la realizare, fieprevenindu-i dela început asupra greutăților, piedecilor, când prevede poticneala sau nepotrivirea.

Dacă aceste manifestări „extrașcolare" nu sunt prea dese și nu-i împiedecă dela împlinirea datoriei lor principale pentru care au fost trimiși la școală, și nu sunt nici rodul unor ambiții deșarte sau al unor neînțelegeri dintre ei, sunt necesare și educative și trebuesc încurajate măcar cu prezența, chiar dacă nu sunt la nivelul așteptat. Și nu strică o vorbă de mulțumire sau de laudă, spusă în treacăt ostenitorilor. Produce în suflet mai mult bine de cât o medie mare la un trimestru.

Când aceste ieșiri culturale sau artistice sunt morbide, neparticiparea profesorului de religie este datorie! E singura pedeapsă cu efect și trebue dată!

(Va urma)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MITROPOLITUL IOAN MEŢIANU

(1828—1916)

SENSUL VIEŢII LUI ŞI ŞAPTE SCRISORI DE LA ŞAGUNA

de

Arhimandrit TEODOR SCOROBEŢ
Consilier arhiepiscopesc

I

Mitropolitul Ioan Meţianu, de la moartea căruia s'a împlinit, la 3 Februarie 1941, un sfert de veac, face parte din generaţia renaşterii ardelene, care „cu o mână zidea şi cu alta se apăra".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Era de obârşie din Zărneşti, sat de frunte în părţile Braşovului. Orfan de tată, la vârsta fragedă de 3 ani, maică-sa, fiica protopopului Bartolomei Baiul, şi-a crescut fiul cu multă dragoste şi îngrijire, dându-l la şcoala din sat, iar mai târziu la şcolile germane şi maghiare din Braşov şi din Cluj. A urmat teologia, după potolirea revoluţiei din 1848, în seminarul teologic reorganizat de fericitul Andrei, a cărui personalitate rară a avut o adâncă influinţă asupra clericului zărneştian.

Din fragedă copilărie a îndrăgit biserica cu slujbele ei şi datinile religioase ale poporului, stăpânit de adâncă religiositate pe acele vremuri.

Până la adânci bătrâneţe îşi reamintea cu duioşie Mitropolitul Meţianu de atmosfera religioasă din satul copilăriei şi al adolescenţei sale, de maică-sa care-l ducea de mână la biserică în Dumineci şi sărbători, cum s'a deprins cu sfintele slujbe şi cu cântările de la strană şi cum se lua la întrecere cu diecii bisericii la cântări şi cazanii. In vacanţe era un sârguincios cititor al cărţilor bisericeşti: Biblia, Mineele, Psaltirea, Cărţile de învăţătură, începând cu tipăriturile Coresiene şi cele din Moldova şi din Muntenia,

în care găsia comori nepreţuite de zidire sufletească, în cel mai curat duh al ortodoxiei milenare.

Cu astfel de cărţi şi cu variate traduceri din Sfinţii Părinţi, s'a apărat Ortodoxia năpăstuită din Ardeal.

Braşovul şi satele din jurul lui au rezistat eroic tuturor uneltirilor vrăjmaşe din veacul al XVIII-lea în contra legii strămoşeşti şi acolo s'a format climatul prielnic de plămădire pentru curentele renaşterii ardelene.

N'a fost o simplă întâmplare faptul că la Braşov a pornit *Foaia pentru minte, inimă şi literatură*, transformată în Gazeta Transilvaniei de mai târziu, care împreună cu Telegraful Român de la Sibiu au avut o viaţă neîntreruptă până în ziua de azi.

Populaţia românească din Braşov şi din satele din jur a înfruntat cu cerbicie urgiile stăpânirii străine, şi-a păstrat neştirbită conştiinţa ortodoxă şi conştiinţa naţională, a câştigat o independenţă materială, mulţumită hărniciei şi spiritului practic care o caracterizează până în ziua de azi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar ceea ce caracterizează mai ales poporul nostru din acea regiune este conservatismul religios, bogăţia datinilor şi alipirea nestrămutată faţă de biserica strămoşească.

Acesta e mediul de robustă sănătate rustică şi de trăinicie, din care a pornit Mitropolitul Ioan Meţianu, cel mai neaoş Ierarh al poporului ardelean şi al tradiţiilor noastre religioase.

Cu această zestre spirituală a venit la biserică Mitropolitul Meţianu, preot de mir în anul 1853 la Râşnov, de unde a trecut la Zărneşti preot şi protopop, sub cârmuirea de neobişnuit prestigiu şi de înaltă autoritate a fericitului Andrei, care aprecia în mod deosebit hărnicia protopopului zărneştian. Din corespondenţa Mitropolitului Şaguna cu protopopul Meţianu, care se publică acum, se dovedeşte că centrul vieţii bisericeşti trecea acum de fapt şi de drept de la preoţi şi protopopi la Episcopul providenţial, sigur de sine şi de misiunea ce avea să o îndeplinească în mijlocul unui popor desmoştenit şi năpăstuit de soarte în trecut.

Brașovul și satele din jur au fost leagănul multor clerici de seamă, din rândul cărora Șaguna și-a recrutat colaboratorii săi și a căror viață se împletește în istoria Bisericii ardelene din epoca renașterii ei.

Amintim pe protosinghelul Grigorie Pantazi, secerat de moarte în anul 1854 și deplâns de fericitul Andrei, care lega mari speranțe de învățatul secretar consistorial. Vrednicul protopop al Brașovului, Ioan Popazu, a ajuns ctitorul Eparhiei Caransebeșului. Cei doi învățăcei ai lui Șaguna, Vicarul Nicolae Popea, urmașul lui Ioan Popazu, era din Săcele, iar Vicarul de Scaun din Sibiu, Dr. Ilarion Pușcariu, era de baștină din Bran.

Pe când trăia Șaguna, protopopul Mețianu a ajuns văduv, murindu-i soția, cu care a fost cununat de protopopul Popazu din Brașov. In anul 1867, Protopopul Mețianu a intrat în tagma monahală și a urcat treptele ierarhice, fiind ales vicar la Oradea mare în anul 1873, Episcop la Arad în 1875 și Arhiepiscop și Mitropolit la Sibiu în 1898, cârmuind biserica și sub deslănțuirea războiului mondial, început la 1914, într'o epocă sbuciumată până la moarte, în 3 Februarie 1916.

A fost martorul celor mai mari prefaceri în sentimentul public al poporului nostru și a cunoscut variate curente de idei și tendințe ale generației sale și ale generației următoare, care merită să fie deslușite, căci unele sunt temelia istoriei curente iar altele fiind mai îndepărtate, alcătuesc istoria trecutului.

II

Epoca Șaguniană are caracteristicile epocelor creatoare, iar Mitropolitul Șaguna însușirile marilor figuri ale istoriei. Opera lui a supravețuit și-i asigură recunoștința și venerațiunea veacurilor.

Cultul lui Șaguna s'a plămădit în atmosfera de cugetare și de trăire religioasă a slăvitului Ierarh. Ea se resimte și în scrierile asupra vieții și operelor lui Șaguna.

Cea dintâi biografie a Mitropolitului Andrei e scrisă

de Episcopul Nicolae Popea și e isvorîtă din pietatea învățăcelului față de marele Ierarh.

Discursul rostit de profesorul seminarial Dr. Daniil Popovici Barcianu, la 25 de ani de la moartea Mitropolitului Andrei, e printre panegiricele clasice apărute în limba românească.

Biografia Mitropolitului A. Șaguna, scrisă de dl profesor universitar Dr. Ioan Lupaș, din prilejul aniversării a o sută de ani de la nașterea neuitatului Ierarh, e o lucrare monumentală, care fixează chipul lui pe seama generațiilor cari nu au avut fericirea să-l cunoască în viață.

O literatură șaguniană va perpetua icoana personalității și înaltele-i concepții de teolog și de Ierarh ortodox român.

Concepțiile lui de libertate și de disciplină, dovedesc o superioară conștiință de teolog ortodox de cea mai autentică rasă. Căci acesta a fost Mitropolitul Șaguna într'o epocă a liberalismului, în care teologia era suspectată iar teologia ortodoxă era privită ca un anacronism melancolic.

Mitropolitul Andrei Șaguna avea credință nestrămutată în Ortodoxie și reînvierea ei era sinonimă cu renașterea Bisericii și printr'ânsa cu renașterea națională.

In Biserica ardeleană, umilită și ferecată, el vedea încorporarea reacțiunii poporului nostru în contra tendințelor stăpânirii străine de a ne desființa și a ne răpi bunurile spirituale moștenite de la înaintași.

A înțeles că Biserica e menită să stea în centrul vieții, cu întreg tesarul de dogme ale credinții și ale harului dumnezeesc și lărgind orizonturile vieții bisericești, era convins că numai în straturile credinței se prinde rădăcina marilor idealuri și concepția adevărată despre lume și viață.

In contrast cu ideologia veacului și a contimporanilor săi, Mitropolitul Andrei preconiza o cât mai amplă acumulare de credință în Dumnezeu și convingere religioasă, prin alipirea poporului de Biserică și de toate așezămintele ei sacre.

Ideile călăuzitoare ale contemporanilor săi erau secularişte — după moda veacului — şi în loc de o îmbogăţire şi adâncire a credinţei în Dumnezeu şi a adevărului revelat, tindeau să reducă la minimul posibil pâlpăirile şi flacăra credinţii religioase.

Idealul lor era o civilizaţie unitară românească, după croiala civilizaţiei europene.

O religie fără dogme, cu credeul simplificat, cu eliminarea misterului dintr'ânsa şi o moralitate independentă de religie erau postulatele secularismului orgolios, transplantat din apus în solul nostru autohton.

Civilizaţia noastră autohtonă e rodul Creştinismului şi al Ortodoxiei. Acestea i-au dat caracterul august şi binefăcător, satisfăcând toate nevoile superioare ale omului.

In veacul trecut s'a susţinut adeseori şi cu multă emfază, că tot ce Creştinismul a dat lumii ori că pretinde că i-a dat, se poate dobândi de aici înainte de la Civilizaţie. In subsidiar, s'a mai susţinut că Biserica creştină a călăuzit popoarele pe calea progresului, în vârsta copilăriei şi a adolescenţei, dar ajungând ele la maturitate, îşi pot singure croi destinul lor, prin puterile proprii şi cu ajutorul Civilizaţiei şi al idealurilor ei.

S'a recunoscut totuşi Bisericii creştine un rol de înrâurire morală în societate, deşi nici aceasta nu emană în mod necesar de la Biserică, de oarece virtuţile morale s'ar desvolta de la sine, iar civilizaţia e capabilă să se menţină prin forţele proprii, oferind mijloacele necesare pentru desăvârşirea caracterului omenesc.

Aceasta era erezia fatală a veacului trecut, care a umplut lumea de invenţii, de iluzii şi pretenţii, dar puţin a adăugat la binele şi frumuseţea vieţii; n'a slujit nici pacea, nici mulţumirea şi nici fericirea omenească.

Neamul nostru a avut un capital însemnat de credinţă, de cucernicie şi de bunuri spirituale moştenite, iar acest capital a început a se irosi în veacul trecut.

Iată ce scrie profesorul universitar I. Găvănescu din Iaşi în Istoria Pedagogiei, (Bucureşti 1920 pag. 248) în prelegerea: *Direcţiile* culturale la Români: „Nu e necesar să

înşirăm feluritele nume ale acelor cărţi apărute în secolul al 18-lea şi cari se citeau şi erau ascultate cu băgare de seamă, atât de popor cât şi de boierime, Octoihul, Evangheliile, Liturghiile, Apostolul, Invăţătură pentru spovedanie, Triodul, Cazania, Psaltirea, Penticostarul, Ceaslovul, etc., *cari azi nu mai au pentru noi de cât valoarea istorică de a fi servit la mlădierea limbii române, învăţând graiul ideilor înalte, şi ne fac să surâdem probabil, când le punem alături între mijloacele de înaintare culturală*, aveau pentru lumea credincioasă de atunci o însemnătate vitală".

III

In Eparhia Aradului, condusă pe timpul Mitropolitului Andrei de Episcopul Procopiu Ivacicovici, n'a pătruns duhul cel nou de viaţă din Ardeal şi din Eparhia nouă a Caransebeşului. Noul Episcop Ioan Meţianu a strămutat acolo elanul de muncă premenitoare din Ardeal, unde îşi câştigase o matură experienţă în rezolvirea dificultăţilor administrative ale parohiilor în era cea nouă şi în punerea în aplicare a Statutului Organic Şagunian. O lucrare masivă a săvârşit acolo, cu multă dragoste şi prudenţă, isbutind să mobilizeze Clerul şi obştea creştinească şi să introducă un nou ritm de viaţă şi căi de propăşire.

Imprejurările politice se proiectau din ce în ce mai aspre iar stăpânirea maghiară născocea greutăţi mereu sporite în calea propăşirii Bisericii noastre, în cât mitrele arhiereşti ajunseseră adevărate cununi de spini pentru cei ce-şi iubeau Biserica şi poporul.

In programul de activitate al Mitropolitului Şaguna, ridicarea poporului prin Biserică şi prin şcoală era un punct cardinal, pe care Ioan Meţianu l-a acceptat fără rezervă. Biserici şi şcoli, preoţi şi învăţători, legătura cu poporul şi păstrarea datinilor şi tradiţiilor lui, în cea mai desăvârşită subordonare de sine şi jertfire alcătuesc caracteristica simplicităţii apostolice a acestui Ierarh ardelean în activitatea lui de Episcop la Arad şi Mitropolit la Sibiu.

Profesorul N. Iorga l-a caracterizat astfel: „Bisericean evlavios fără fanatism şi exact fără pedantism. Doritor de

clădiri şi de cumpărături, socotitor bun şi de aproape a toate cele. Fără curteni şi fără linguşitori, simplu şi de bun simţ. In politică, „dând Chesarului ceea ce este al Chesarului", — mai ales că viaţa lui se desfăşurase alături cu a acestui Chesar. Şi totuşi la prilejuri mari desvăluea în bătrâneţa lui zdrăvană pe şeful de Biserică, pe păstorul de oameni, descoperia în sufletul său, un liniştit, dar sigur isvor de înţelepciune biblică şi de frumuseţă populară".[1]

Nici un Ierarh român n'a sfinţit mai mulţi preoţi şi slujitori la altare de cât Mitropolitul I. Meţianu; sub nici un Ierarh nu s'au construit mai multe biserici şi şcoli, toate din obolul obştesc al credincioşilor. Şi în aceste altare de închinare şi în vetrele obşteşti de lumină s'au încorporat trainic şi biruitor sufletul poporului, credinţa strămoşească, datinile şi tradiţiile, îmbrăcate în forme concrete şi nepieritoare. Un ierarh al datinilor, cu înţelepciunea lor de veacuri, pârghii ale unităţii sufleteşti a neamului şi stavile în contra pulverizării sufleteşti. Iar ceea ce vedea Mitropolitul Meţianu în datini şi tradiţii nu era nici puţin şi nici fără importanţă.

Căci nu ori care generaţie e în stare să revizuiască experienţele consacrate ale înaintaşilor şi să le înlocuiască cu altceva mai superior. Nu oricare generaţie are duhul iscoditor şi adâncimea de a crea o ordine nouă de viaţă, acceptată de toţi fără de nici o nedumerire.

Datoria şi tradiţia vin cu un prestigiu de autoritate indiscutabilă, pe care gloatele nu se încumetă a-l nesocoti. Poporul care părăseşte datina e ameninţat să se prăbuşească, iar cel ce ţine la datini are o bază sigură de progres. Datinile unui popor sunt ca rădăcinile arborelui, înfipte în adâncul pământului, cari îl sprijinesc să nu-l prăbuşască urgiile văzduhurilor.

Sensul însuşi al vieţii Mitropolitului Ioan Meţianu constă în mărturia că Dumnezeu şi-a rezervat dreptul de a cârmui şi îndruma soarta indivizilor şi a neamurilor şi că nu stă în puterea noastră de a schimba cursul întâmplă-

---

[1] *N. Iorga:* Războiul nostru în note zilnice, Craiova vol. II p. 12—13.

rilor, ci alipindu-ne cu toată tăria de credinţă, pe care ne-o împărtăşeşte Biserica, să ne ţinem de ea ca de însaşi mâna lui Dumnezeu, pe care El ne-o întinde în bucuriile ca şi în adversităţile vieţii.

IV

Scrisorile Mitropolitului Şaguna către I. Meţianu[1]

1.

Preacinstite Părinte Protopoape!

La întrebarea-ţi din 9 ale curentei, în privinţa aceea, că puteţi sau ba să daţi după formulariul ce ţi s'a împărtăşit din partea unor braşoveni, plenipotenţă pe numele domnilor Georgiu Bariţiu şi Dr. Ioan Raţiu, ca ei să aştearnă la locurile mai înalte, sau dacă se va afla cu cale, tocmai şi la preaînaltul tron al Maiestăţii sale, cez. reg. în numele locuitorilor din Braşov şi ţinut nişte rugări tăetoare în cauza naţiunii noastre, şi a stării ei materiale, — am a'ţi rescrie Preacinstiei Tale pe lângă înapoierea în copie a acelor plenipotenţe, căci originalul l'am reţinut la mine, cum că eu aşa sunt convins, că calea proiectată în acea plenipotenţă nu este bine aleasă, căci de o parte este unilaterală şi necunoscută pe terenul cauzei noastre naţionale, iar de altă parte se poate prevedea, că calea arătată în acea plenipotenţă va compromite cauza noastră naţională. De aceea te rog Preacinstia Ta şi pe toţi cărora le-ai împărtăşit treaba acelei plenipotenţe, precum şi pe toţi, cărora le vei ceti această a mea descoperire, din care să nu faci nici o taină, ca să vă reţineţi dela subscrierea acelei plenipotenţe, ca să nu se compromită cauza naţională, care s'a condus până acum în adunări naţionale, spre obştească mulţumire şi cu rezultat destul de îmbucurător. Eu încă recunosc, că n'am ajuns până acuma la limanul împlinirii dorinţelor noastre naţionale şi că vom avea să ne luptăm mult pentru cauza cea dreaptă a naţiunii, însă nu pe cărarea aceea, care ni-o arată plenipotenţa proiectată, ci pe cea până acum adoptată de către naţiune şi umblată cu spor. In fine îţi fac cunoscut, că braşovenii până în ceasul acesta n'au cerut dela mine nici o directivă în privinţa plenipotenţei.

[1] Extrase din *Biografia Mitropolitului Ioan Meţianu*, compusă de *Teodor V. Păcăţianu*, în manuscris, p. 29 a—29 l.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

susamintitelor şi aşa eu n'am avut anză să le scriu lor ceva în treaba aceasta, prin urmare D-lor întrebuinţează numele meu în deşert, când ei, precum îmi scrii Preacinstia Ta, vorbesc tare, că eu le-aşi fi dat lor oareşicare directivă în treaba aceasta.

Sibiu, 11 Octomvrie 1866.

† *Andreiu* m. p.

2.

Preacinstite Părinte Protopoape!

Eu tot am aşteptat, ca să-mi scrii despre efectul scrisorii mele din 11 ale curentei, Nrul Prec. 173, dar până acum n'am căpătat nici o înştiinţare dela Preacinstia Ta, de o parte, iar de altă parte mi-a venit la cunoştinţă, că Bariţiu, înţelegând cuprinsul susamintitei mele scrisori, s'ar fi mâniat şi m'ar fi ocărît pe mine la Zărneşti. Şi fiindcă văd, că Preacinstia Ta doară pentru aceea, ca să nu mă vatămi, cu relaţia-ţi despre cele ce a vorbit la Zărneşti sfătosul acela, nu-mi scrii nimic; pentru aceea te rog, ca sau Preacinstia Ta, sau păr. Comşia, să-mi faceţi cunoscut din fir în păr fără sfială toate câte ştiţi şi aţi auzit voi cu urechile voastre, sau dela alţi cinstiţi oameni, ştiind, că mă veţi deobliga prea mult şi vă dau parola mea, că nu voiu face de acelea nici o întrebuinţare.

Sibiu, 23 Oct. 1866.

Andreiu m. p.

3.

Preacinstite Părinte Protopoape!

Inainte de toate am a'ţi mulţămi pentru amândouă împărtăşirile tale, despre treaba acelei volante plenipotenţe, cari astăzi le-am primit şi te asigur, că bârfelile acelea nu m'au alterat pe mine, căci toate sunt minciuni. Voiu să scriu şi d-lui Popper, preşedinte al curţii cassative, ca să văd, ce'mi va rescrie, căci eu sunt convins, că noi la Belgrad am discutat asupra celor ce este de făcut în cea mai bună armonie şi am adus concluz unanim, după propunerea mea, că adecă, în loc să meargă vre'o deputaţie cu plânsori, să se compună un memorandum într'un stil modern, după forma votului separat al regaliştilor şi deputaţilor români dela dieta clujană şi acel memorand să-l ducă Şuluţiu la Impăratul şi după ce el a *deprecat?* aceasta şi a propus, ca eu să mă duc la Viena, atunci eu am primit misiunea aceasta asupră-mi şi ne-am despărţit unii de alţii în cea mai bună

armonie, neîntâmplându-se nici o ceartă, din nici o parte. Despre răspunsul D-lui Popper te voiu înştiinţa la timpul său. Dar acum îţi fac cunoscut, că Şuluţiu m'a provocat prin o scrisoare, — dar nu trei ultimate, — trimiţându-mi şi un formular de plenipotenţă spre subscriere şi colectă, însă eu i-am refuzat şi una şi alta. Şi acest răspuns ţi'l voiu împărtăşi. Intr'aceea sosi şi un decret dela presidiul guvernial, în privinţa căruia vei primi hârtia mea oficioasă şi de acolo vei vedea, cum d-lor au bancrotat, umblând cum nu li s'a cuvenit. Dacă n'ai putut veni la Sibiu, nu-ţi cruţa osteneala a merge la Braşov şi acolo domnilor Datcu, Radovici, Pascu, Ciurea Nicoliţă, Popoviciu şi profesorilor, spune-le din parte-mi, că cele ce scriu eu sunt adevărate, dar nu aşa şi cele ce bârfeşte Bariţiu. Mai departe cu bucurie am înţeles din scrisoarea-ţi şi măritarea fiicei a doua a reposatului tău frate, după Chiorniţia şi dau acestor tineri spre căsătoria lor binecuvântarea mea arhierească.

Dar în privinţa celorlalte împrejurări, cari Preasfinţia Ta le legi de această căsătorie, îţi voiu scrie după câteva zile, căci trebue să combinez mai multe împrejurări, ca să nu greşesc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sibiiu, 28 Oct. 1866.

Andreiu m. p.

4.

Prea Cinstite Părinte Protopoape!

Iată, îţi aclud aci răspunsul meu către Blaj. Proceteşte'l cu atenţiune şi judecă despre el ca un bărbat român, căci lucrul este mare şi plin de consecinţe şi nu eartă ca cineva să-l întrebuinţeze cu deşertăciune şi patimă. Să-l dai şi profesorilor noştri din Braşov şi protopopilor Baracu şi Petricu şi dlui director şi dlui Datcu, spre cetire şi descriere, dacă vor pofti. Ce se ţine de un al treilea paroh la Zărneşti, eu nu sunt pentru aceasta idee. Doi parohi sunt destui pentru Zărneşti şi când îmbătrâniţi, luaţi-vă capelani. Oare n'ar fi mai bine, ca Chiorniţia să se facă capelan la Râşnov, lângă bătrânul şi neputinciosul tău socru? Insă dacă tu gândeşti, că la Zărneşti poate să trăiască şi al treilea paroh, atunci eu nu-ţi voiu strica voia. Dar te fac atent la aceea, ca nu cumva să se nască sfadă între tine şi Comşia, când vei vrea să faci pe Chiorniţia de paroh la Zărneşti, căci atunci şi Comşia va vrea să facă pe fratele său. Şi tu ştii, cum sunt oamenii noştri la asemenea cazuri. Prin urmare, consultează cu Comşia şi dacă va urma o coînţelegere frăţească, adecă, dacă îl

vei asigura, că şi fratele său se poate aşeza de preot, spre exemplu, la Râşnov, cu timpul, atunci şi numai atunci să faci paşi pentru Chiorniţia, ca să fim pe pace şi să nu dăm anză la duşmani, pentru mişeii, căci cum ar simţi *fabrica voastră*, (aluzie la Bariţiu, directorul fabricei de hârtie din Zărneşti. Autorul) numai decât ar pune ghiarele în treabă, ca să ni-o turbure.

Sibiu, 31 Octomvrie 1866.

Andreiu m. p.

5.

Preacinstite Părinte Protopoape!

Când îţi mulţumesc pentru cele împărtăşite prin hârtia-ţi din 10 ale cur. şi când te rog, ca să fii cu băgare de seamă către orice mişcare din partea duşmanilor noştri şi despre ele să mă înştiinţezi, atunci trebue să-ţi spun sincer, că eu nu pot întreprinde, dar nici nu aflu de consult a întreprinde vre'o lucrare demonstrativă, căci aşa ceva nu s'ar potrivi cu posiţiunea mea, nici ar conveni convingerii mele morale, care este baza lucrărilor şi a întreprinderilor mele.

Apoi cunosc eu lumea noastră, care prea mult seamănă cu luna cea palidă. Eu trebue să fiu însă ca şi soarele de vară, care produce roade. De n'ar fi acum iarnă, te-aş ruga să te osteneşti până la mine, dar aceasta nu o pot pofti, acum în timpul iernii, ca cu viu graiu să-ţi împărtăşesc toate mai pe larg, că ţi-am expus aci numai în principiu.

Fiţi voi bărbaţi tari la inimă şi suflet şi atunci vor înţelege inamicii, că cu noi este Dumnezeu!

Sibiiu, 14 Decemvrie 1866.

Andreiu m. p.

6.

Preacinstite Părinte Protopoape, mie iubite!

Ştii ce ziuă este ziua de astăzi? Mi se pare, că mulţi, prea mulţi, nu gândesc la însemnătatea, care ziua de astăzi o are pentru noi Românii ortodocşi din Ardeal şi Ungaria. Eu până mă ţine Dumnezeu, port în pieptul meu însemnătatea zilei a 12-lea Decemvrie şi revărs rugăciuni către milostivirea lui Dumnezeu, care ne-a scos din robia unei ierarhii streine. Şi tocmai în ziua aceasta epocală viu să-ţi mulţumesc pentru darul cel frumos ce mi-ai făcut cu trimiterea unui porc sălbatic şi-ţi urez sărbătorile mântuitoare ale Crăciunului.

anului nou şi a onomasticei tale, cu aceea ca atotputernicul Dumnezeu să te ţină cu familia întreagă în sănătate statornică la mulţi şi prea mulţi ani. Dacă pofteşti să ştii cum petrec eu zilele bătrâneţelor mele, apoi îţi dau de ştire, că eu în singurătate m'am retras şi studiez limbile clasice şi meditez despre sfârşitul meu, că eu nu cunosc nici cea mai mică desfătare sau petrecere, căci văd că lumea nu mă iubeşte, dar eu o iubesc, ca un părinte sufletesc şi gata sunt a aduce în favoarea ei ori şi ce sacrificiu. Pe lângă care am rămas cu dragoste şi binecuvântare arhierească.

Sibiiu, 12/24 Decemvrie 1870.

De tot binevoitor
Andreiu m. p. Arh. şi Mitrop.

In 9 Iulie 1871 protopresbiterul Ioan Meţianu scrie lui Şaguna, că a fost în Pesta, unde a vorbit, după cum îi făcuse comunicări şi cu graiul la trecerea prin Sibiiu, şi cu prim-ministrul ţării, contele Andrássy Gyula, care l-a încredinţat să comunice lui Şaguna, că doreşte mult să stea cu el în aceleaşi raporturi de amiciţie ca şi răposatul baron Eötvös Iozsef şi roagă acum pe Şaguna, să scrie prim-ministrului, că el, Meţianu, şi-a împlinit misiunea primită, a făcut superiorului său comunicările trebuincioase şi totodată Şaguna să roage pe contele Andrássy să finalizeze procesul bisericii greceşti din Braşov, despre care el, Meţianu, a vorbit pe larg cu contele Andrássy. Mitropolitul Şaguna răspunde în 13 Iulie 1871 următoarele:

7.

Preacinstite Părinte Protopoape!

Cuvintele ministrului preşedinte, cari mi le-ai împărtăşit mie, întorcându-te dela Pesta şi mi le-ai adus aminte prin hârtia-ţi din 9-lea ale curentei; mi le-am însemnat foarte bine şi la caz obvenient voiu şi face de ele întrebuinţare. Insă nu aflu de bine, ca eu să-i scriu acelui domn mare, că Preacinstia Ta acele cuvinte mi le-ai adus la cunoştinţă, ceeace mi-a făcut mie mare bucurie. Eu în cauza mea nu pot face nimic pe cale privată, căci aceasta ar însemna degradarea posiţiunii şi persoanei mele prin mine însu-mi, ci mai bine va fi, dacă Preacinstia Ta, ori la îndemnul Preacinstiei Tale domnul Réthi (inspector de şcoale, pe atunci în Făgăraş. Autorul) ar scrie, ori când s'ar duce la Pesta cu vre'un prilej, el toate acelea să le aducă la cunoştinţa contelui A. de a se decide finalmente cauza bise-

ricii dela Sfânta Treime din Braşov, aşa încât lucrarea baronului Eötvös să nu se compromită, căci el a adus în treaba aceasta legea patriei din 1868 într'o armonie cu canoanele bisericii noastre şi prin aceasta s'a dovedit de un mare bărbat de stat, precum a şi fost şi cu astfel de nume s'a dus din lumea aceasta.

Sibiiu, 13 Iulie 1871.

Andreiu m. p.

Cuprinsul acestei hârtii să-l ţii în secret până la moarte.

Protopresbiterul Ioan Meţianu s'a conformat dorinţei lui Şaguna şi în 4 August 1871 a trimis din Braşov ministrului president, contelui Andrássy Gyula, scrisoarea următoare, concipiată în limba germană.

Excelenţa Voastră!

In 26 Iunie a. c. am fost împărtăşit de deosebita onoare de a fi primit în audienţă din partea Excelenţei Voastre. Cu ocaziunea aceasta am fost distins cu încurajarea, de a mă adresa deadreptul Excelenţei Voastre în chestii mai importante. Incurajat de această înaltă bunăvoinţă, îmi permit a vă anunţa cu toată supunerea, că eu mi-am împlinit cu punctualitate şi cu cea mai mare plăcere misiunea pornită de a asigura pe Excelenţa Sa, Domnul Mitropolit Andreiu baron de Şaguna despre sincera amiciţie şi bunăvoinţă a Excelenţei Voastre.

Excelenţa Sa, domnul Mitropolit, s'a bucurat foarte mult şi anume, cu atât mai vârtos, că eu n'am întrelăsat a-i face comunicare despre prospectele puse de Excelenţa Voastră în vedere, în chestia bisericii Sfintei Treimi din Braşov, care îi zace atât de mult la inimă. Excelenţa Sa m'a asigurat, că nu va întrelăsa a se folosi de bunăvoinţa Excelenţei Voastre, pusă în vedere. Ce se atinge acum de atinsa chestie bisericească, Excelenţa Sa s'a exprimat astfel, că a fost totdeauna de convingerea, de care e şi acuma, că Excelenţa Voastră nu veţi permite, ca decisiunea dreaptă, scoasă din adânca cunoaştere a raporturilor, adusă de binemeritatul, acum fericitul în Domnul ministru baron Eötvös, să fie nimicită, după ce ea era chemată să aducă în consonanţă legea inarticulării dela anul 1868 cu canoanele bisericii noastre. Totodată şi-a exprimat Excelenţa Sa cea mai adâncă convingere, că dacă fericitul ministru de Culte, baronul Eötvös, s'ar mai afla în viaţă, acest mare bărbat n'ar fi întrelăsat să desăvârşească susatinsa deciziune în înţelesul dreptului şi al constituţiei bi-

sericii noastre, astfel, că administrarea bisericii se acordă tuturor membrilor ei, fără deosebire de limbă şi fără ca prin aceasta să fie decis dreptul de proprietate asupra părţilor de avere. In fine nu pot să nu comunic Excelenţei Voastre, că preaiubitul nostru cap bisericesc în 3 Septemvrie a. c. îşi serbează jubileul de 25 ani de păstorire sufletească şi-mi permit observarea nepretenţioasă, că deciderea finală, definitivă a chestiei atinse, ar mări bucuria lui în ziua atât de însemnată pentru biserica noastră şi pentru patria noastră. Bà aceasta ar desminţi şi ziarele române revoltate în contra Românilor din Braşov (pentru înfrăţirea lor cu Maghiarii. Autorul) şi în contra înaltului guvern, pentrucă prin fapte s'ar arăta, că pretensiunile juste ale Românilor află deplină considerare. Ertaţi-mi Excelenţă îndrăsneala, dar ea e isvorâtă din convingerea, că-mi fac numai datorinţa. Am cam întârziat, dar numai din motivul, că aveam speranţă a le putea împărtăşi acestea cu graiul, în Pesta, ceeace însă mi-a fost cu neputinţă.

Braşov, 4 August 1871.

Al Excelenţei Voastre plecat serv:
I. Meţianu m. p.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ECLESIASTUL

SCURTE NOTE EXPLICATIVE[1]

de

Preot Dr. NICOLAE NEAGA

Profesor la Academia teologică „Andreiană"

X. URMĂRILE NEDREPTĂŢII OMENEŞTI ŞI ALE TRÂNDĂVIEI

In acest capitol se vorbeşte despre înţelepciune şi nebunie, se recomandă blândeţa, se condamnă lenea şi se propovădueşte supunerea faţă de autoritate.

1. *O muscă moartă strică amestecul de untdelemn al celui ce pregăteşte miresme; puţină nebunie strică preţul la multă înţelepciune.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O muscă moartă căzând în untdelemnul parfumat, îi răpeşte aroma. Cu atât mai mult se infectează de mirosul neplăcut când musca e veninoasă. In cazuri ca acestea preţul untdelemnului scade. „Pregătitorul de miresme" e negustorul de miresme.

Tot aşa o mică gafă distruge faima înţelepciunii cuiva.

2. *Inima celui înţelept este la dreapta lui, iar inima celui nebun la stânga.*

„Inima" închipue inteligenţa, cuminţenia, judecata cuiva. „Dreapta" reprezintă ceea ce-i bun, „stânga" ceea ce-i rău. Hristos zice (la Matei 25, 33) că virtuoşii vor sta deadreapta Lui, păcătoşii deastânga. Sensul: înţeleptul judecă şi activează normal, nebunul rătăceşte în gând şi faptă.

3. *Aşijderea când cel nebun merge pe drum îi lipseşte dreapta pricepere, iar toată lumea zice: „E nebun!"*

Cel lipsit de înţelepciune n'are priceperea necesară unei vieţi normale. Ori ce contact cu acela evidenţiază lipsa-i de orientare în viaţă.

---

[1] Urmare din *Revista Teologică* XXXI, 1941 p. 58.

4. *Dacă mânia stăpânitorului se ridică împotriva ta, nu te clinti din locul tău, căci firea domoală înlătură mari neajunsuri.*

O idee înrudită aflăm în cap. VIII, 3. Se recomandă aici prudenţa, chibzuinţa, supunerea faţă de oficialitate şi răbdarea în suferinţă. Omul cuminte mai de grabă se acomodează împrejurărilor ce i se creiază — fie acelea chiar nedrepte — de cât să îndârjască autoritatea, care nu în zadar poartă sabie.

5. *Am mai luat seamă la încă un rău de sub soare, ca o greşală care porneşte de la stăpânitor ;*

Eclesiastul constată existenţa unei anomalii în societate şi învinueşte pentru acest rău stăpânirea.

6. *Nebunul este ridicat la dregătorii înalte, iar cei vrednici rămaşi pe jos;*

Iată la ce s'a gândit autorul, în versul precedent: la faptul că în societatea omenească demnităţile nu sunt deţinute de persoane de-o reală valoare. Oameni înzestraţi cu calităţi morale şi sufleteşti rămân departe în urma celor mai puţin capabili. Acest aranjament vătămător se atribue celui ce se află în fruntea ierarhiei sociale. Cazul jidovului procopsit din Estera VI 11, e concludent.

7. *Văzut-am slugi călare pe cai, iar principi mergând ca slugile pe jos;*

Cazul Estera, VI 11—12, e într'adevăr mult grăitor în această legătură de idei. După principiile dreptăţii, nu este firesc ca sluga să stăpânească pe stăpân. Pentru Eclesiast această răsturnare de roluri e prilej de durere sufletească. „Sluga..." e ori ce om nedemn de locul pe care-l ocupă în societate.

8. *Cel ce sapă o groapă poate să cadă în ea şi cel ce dărâmă un zid poate fi muşcat de şarpe.*

Un ecou al legii talionului, când răul făcut de cel fără de lege îi aduce catastrofa pe care el o pregătise altuia, după dictonul: „ochiu pentru ochiu". Gândiri identice avem în Pilde XXVI 27, Psalm VII 15.

Şerpii, ca şi alte reptile, se ascund în zidul ruinat al clădirilor părăsite, dovadă Isaia XXXIV 15. Vorbirea de aici e figurată, autorul voeşte să spună că săpând la temelia vieţii altuia te ruinezi pe tine însuţi.

9. *Cel ce sfarmă pietre se poate răni cu ele, iar cel ce despică lemne se primejdueşte.*

Versul acesta este înrudit cu zicerea proverbială: „cu păcurarul când trăeşti, trebue să te mânjeşti". Totuşi e mai variat în conţinut. Omul nu ştie ce se poate întâmpla în viitor, merge spre nenorocire poate chiar acolo unde-şi caută norocul. Neputinţa de-a prevedea constitue o stare afectivă destul de chinuitoare.

10. *Dacă o sculă s'a tocit şi nu a fost ascuţită, trebue să îndoim puterile, dar înţelepciunea are ca parte izbânda.*

Dacă securea se toceşte, lucrul celui ce despică lemne devine anevoios. Cu un maxim de efort, obţine un minim de rezultat. Omul înţelept va şti să prevină tocirea, sau să-şi ajute în cazul dat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

11. *Dacă şarpele muşcă mai înainte să fie descântat, atunci descântătorul nu are nici un folos,*

In părţile răsăritene trăesc mulţi şerpi. Popoarele superstiţioase se apără în chip şi fel împotriva lor. In contra muşcăturilor se practica descântatul. Practica aceasta o menţionează şi Ieremia VIII 17, Psalm 57, 5. Descântatul se făcea, se vede, înainte de plecarea în călătorii, sau în preajma ınceperii unui lucru într'un mediu periculos; de aceea se zice aici că vrăjitul, după ce s'a întâmplat muşcătura, nu mai ajută. Sensul versului este următorul: Toate la timpul lor. Dacă lucrătorul s'a apucat de-o treabă mai înainte de a-şi fi pregătit uneltele, atunci se arată un om lipsit de înţelepciune, iar spor mult nu va avea.

12. *Graiurile gurii celui înţelept sunt har, iar buzele celui nebun îl doboară.*

Asculţi vorba înţelepţilor cu admiraţie, fiindcă „limba lor picură ştiinţă" [1] iar cel lipsit de ea, prin însuşi felul

---

[1] Pilde XV 2.

lui de a vorbi, revarsă din prisosinţă prostia. Inţelepciunea îl ridică pe om în sus spre desăvârşire, nebunia îl doboară la pământ, spre întunerecul obscurităţii.

13. *Inceputul cuvintelor gurii lui este prostia, iar sfârşitul graiului lui: nebunie curată.*

Nebunul îşi face singur portretul fiinţei sale. Calităţile sufleteşti i se cunosc după felul de a grăi. Buzele celui nebun duc la prăbuşire, pentru că în Eclesiast „nebun" e omul lipsit de personalitate, sufletul îngust, fără convingeri religioase, nedemn şi neonest, cu un cuvânt omul care n'are „limpezimea minţii şi curăţia de simţire a inimii".[1]

14. *Nebunul sporeşte vorbele. Omul nu ştie ce va fi după el, căci cine îi va spune ce se va întâmpla pe urma lui?*

Nebunul nu cunoaşte măsura în vorbe, de aceea bolboroseşte cu rost şi fără rost. Omul, în genere, nu ştie ce va fi în viitor şi mai ales după moartea lui; cu atât mai lipsiţi de simţul de-a prevedea sunt nebunii. Toate puterile spirituale ale omenirii dacă s'ar uni şi totuşi nu s'ar putea descifra misterul viitorului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

15. *Munca oboseşte pe cel nebun, el care nu ştie să se ducă în cetate.*

Obosesc plăcerile, cu atât mai mult necesită o cheltuială de forţe munca anevoioasă. Nebunul nu posedă ceea ce se numeşte isteţimea vieţii, el nu ştie să se ducă în cetate. A face calea cunoscută spre o localitate e foarte uşor lucru şi totuşi dă de gândit nebunului. Sensul versului pare a fi următorul: Cu maximum de efort nebunul obţine un minimum de rezultat.

16. *Vai de tine ţară, care ai un copil rege, iar principii mânâncă disdedimineaţă!*

E vorba despre domnitorul care-i copil în ale priceperii. Nu vârsta, ci înţelepciunea vieţii e principalul aici. Regele lipsit de experienţă e asemenea unui prunc, va călca din gafe în gafe. Subalternii, profitând de slăbiciunea

---

[1] Isaia comentat de I. Popescu-Mălăeşti, vol. III p. 20.

lui, își vor face de cap, vor veghea nu la bunul mers al treburilor obștești, ci își vor vedea de îndestularea poftelor sensuale și trupești. O astfel de țară e de compătimit.

17. *Ferice de tine țară care ai rege un fecior de om mare, iar principii tăi mânâncă la vreme ca toți oamenii și nu fac chefuri.*

Merită toată lauda țara care are în fruntea ei un conducător dintre oamenii mari, adică din oameni de seamă, virtuoși, iscusiți, energici. Un atare șef de stat „sfătuește cele cuviincioase și stărue în cuviința lui" (Is. 32, 4). Mânâncă și bea numai când simte strictă trebuință, adică pune nevoile sale personale pe planul al doilea. Autorul cărții Proverbelor insistă stăruitor ca regele să nu bea vin și băuturi îmbătătoare, pentru că e pus la un loc unde mintea trebue să fie mereu trează și vigilentă, iar cheful este îndeletnicirea oamenilor ușuratici.

18. *Din pricina lenei grinzile casei se lasă, iar când stai cu mâinile în sân, apa picură în casă.*

Lenea e cumplită boală. Sunt în Vechiul Testament o mulțime de ziceri proverbiale cari o ironizează și o combat,[1] pentru că din pricina ei omul „cade în toropeală",[2] sărăcește,[3] iar sufletul trândav mult pătimește.[4] Cu atât mai dezastruoasă este lenea pentru viața obștească. Despre aceasta este vorba aici. Casa de aici reprezintă edificiul public, care e un fel de alcătuire ce trebuește mereu și de aproape supraveghiată, altcum să descheie și se nărue, iar apoi se ruinează cu desăvârșire.

19. *Pentru a înveseli viața se pregătește un ospăț; vinul veselește lumea, iar cu bani se preîntâmpină orice.*

Ospățul nu constă numai din mâncări multe și beuturi bune, ci muzica, cântarea și jocul complectează desfătarea iubitorilor de astfel de deprinderi sociale (Isaia 30, 29;

---

[1] Leneșul își vâră mâna în blid, dar îi vine greu s'o ducă la gură (Pilde XXVI 15). Cum se învârtește ușa în țâțâni, așa se 'nvârtește leneșul în pat (Pilde XXVI 14). Cum e oțelul pentru dinți și fumul pentru ochi, așa este leneșul pentru cel ce-l trimite. (Pilde X 26).

[2] Pilde 19, 15. [3] Pilde 10, 4. [4] Pilde 19, 15.

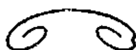
Amos 4, 6). Vinul, care veseleşte inima omului, e simbolul plăcerilor. Cu bani, mai ales plăceri trupeşti se pot procura. Versul acesta îi are în vedere pe conducătorii popoarelor cari agreează fastul şi traiul bun. Ei îşi vor trece timpul în tot felul de plăceri corporale. Felul de traiu al unora ca aceştia e de bună seamă în detrimentul patrimoniului public.

20. *Chiar în gândul tău nu blestema pe rege şi în cămara unde dormi nu defăima pe cel puternic; căci pasările cerului pot să ducă un cuvânt şi neamul celor înaripate să dea vorba ta pe faţă.*

Pentru modul de comportare al superiorului nu eşti chemat tu — cel mai jos pus — să dai socoteală. Gând rău nu nutri împotriva lui. Nici chiar în cercul intim alor tăi, acasă sau în singurătate, nu e cu cale a cleveti, căci „vântul duce vorba". Odată tot se vor descoperi cele cugetate şi făptuite, chiar dacă nu în această lume a relativităţii.

Accentul se pune aici pe clevetire. Prin stăpânirea de sine se obţine o biruinţă — a sufletului asupra trupului — mai de preţ de cât dacă trânteşti o bârfeală în public.

(Va urma).

PREDICĂ LA DUMINECA ORTODOXIEI

de

Preot ZOSIM OANCEA

Profesor la Şcoala normală de fete „A. Şaguna"

„Mai mari de cât acestea vei vedea"
(Ioan 1, 50)

Stăm îngroziţi în faţa forţelor ce se desfăşoară astăzi în lume. Aerul, pământul şi marea vuesc de urgia urii omeneşti deslănţuite. De ani de zile, sute şi mii de minţi omeneşti se frământă numai şi numai cu gândul de a născoci noui şi noui maşini ale morţii, adevăraţi balauri setoşi de sânge. Bogăţii şi energii uriaşe se cheltuesc tot în acest scop şi omul, mai nebun de cât ori când, crede că va aduce, prin aceste forţe ale distrugerii, pacea între popoare, armonia socială, binele şi fericirea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cât de mare este înşelarea şi cât de neputincioase sunt, însă, aceste forţe în lumina istoriei, care a mai văzut multe semeţii omeneşti prăbuşindu-se în blestemul şi uitarea tuturor! *„In privinţa aceasta,* zicea Napoleon pe insula sf. Elena, *aşa era şi Cezar şi Alexandru. La urma urmelor, toţi vom fi uitaţi şi numele unui cuceritor rămâne numai tema unei lucrări de şcoală".*[1]

„Ce prăpastie-i, continuă el, *între mizeria mea şi vecinica împărăţie a lui Hristos cel iubit, adorat şi propovăduit în toată lumea!"*[2]

Despre această împărăţie vecinică şi mai ales despre luptele prin care a cucerit lumea, vreau să vorbesc, iubiţi creştini, cu ajutorul lui Dumnezeu, în această sfântă Duminecă a Ortodoxiei.

Doisprezece Apostoli, aleşi nu dintre cei înţelepţi, nici dintre cei puternici şi nici dintre cei bogaţi, ci dintre cei mai smeriţi şi mai săraci, dintre cei mai nebăgaţi în seamă, formau oastea celui mai mare Cuceritor al lumii. Pe aceştia i-a trimis: *„ca oile în mijlocul lupilor"* (Mat. 10, 16), poruncindu-le: *„Să nu aveţi aur, nici argint, nici bani la brâele voastre. Nici traistă în cale, nici două haine, nici încălţăminte, nici toiag..."* (Mat. 10, 9—10).

---

[1] Foerster: Hristos şi viaţa omenească, trad. de N. Colan, vol. II, p. 156.
[2] Ibidem.

Care le erau atunci armele cu care aveau să dărâme exclusivismul Jidovilor, Roma Cezarilor, Atena filosofilor, Corintul tuturor fărădelegilor, barbaria Sciţilor şi a Indiilor, întreaga lume de răutăţi şi păcate? Duceau oare aceşti smeriţi pescari şi vameşi, cu ei, o învăţătură potrivită poftelor trupului, care să farmece şi să atragă? Nici decum! Dimpotrivă, cea mai aspră lege pe care a văzut-o vreodată lumea! Sărăcie, feciorie, post, înfrânarea poftelor, smerenie şi dragoste chiar faţă de vrăjmaşi. Tot ce putea fi mai potrivnic lumii şi poftelor ei.

Aveau, însă, credinţa neînfrântă, că învăţătura lor e de la Dumnezeu, cel răstignit şi înviat din morţi, că ei sunt datori s'o propovăduiască, cu orice sacrificii, că cei care ucid trupurile nu vor putea ucide nici odată sufletele, care merg să moştenească *„împărăţia"*, gătită lor *„de la întemeierea lumii"* (Mat. 25, 34).

Neputincioasă s'a arătat în faţa acestei arme toată ura pizmătăreţilor Jidovi; fără de izbândă fiarele, rugurile şi toate chinurile poruncite de Cezari.

Cât de măreaţă este moartea mucenicilor lui Hristos, moartea ostaşilor Ortodoxiei!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sf. Ignatie Teoforul, purtătorul de Dumnezeu, trimis de împăratul Traian din Antiohia la Roma, spre a fi martirizat, scrie în drum creştinilor de acolo, să nu intervină cumva pentru el. *„Nu puteţi să-mi arătaţi mai mare dragoste, de cât să mă lăsaţi să mă jertfesc când altarul e pregătit. Grâu al lui Dumnezeu sunt şi trebue să mă macin de dinţii fiarelor, ca să mă fac pâne curată lui Hristos"*.[1]

Iar pe *sf. Perpetua*, martirizată pe la anul 202, sub împăratul Sever, n'au putut-o îndupleca să jertfească zeilor, pentru a scăpa de moarte, nici lacrimile încărunţiţilor ei părinţi, nici plânsul copilului, care avea încă nevoe de pieptul ei de mamă. Cu toată vârsta fragedă, de 22 de ani, de câte ori era întrebată: *„eşti creştină?"*, răspundea cu bărbătesc curaj: *„Da, sunt creştină"*.[2]

„De ar fi păzit Dumnezeu, zice un mare predicator ortodox, *întru o parte sângele creştinilor care s'au muncit pentru credinţa lui Hristos, cu adevărat, ar fi făcut altă Mare Roşie de sfântul sânge"*.[3]

---

[1] Episcopul Argeşului Gherasim Timuş: Dicţionar aghiografic, Bucureşti 1898, p. 380—381.

[2] Ibidem, p. 673.

[3] Ilie Miniat: Didahii, Bucureşti 1897, p. 108.

Dar nu se vindecaseră încă rănile persecuţiilor şi alt val de vrăjmăşie s'a ridicat împotriva Ortodoxiei: *ereziile şi schismele.* Invăţătura, cultul şi disciplina bisericească au fost, rând pe rând, atacate şi răstălmăcite. Arieni, macedoneni, nestorieni, monofiziţi, monoteliţi, iconoclaşti etc. etc., toţi au lovit în Ortodoxie, dar împotriva tuturor Ea a ieşit biruitoare, consacrând cea dintâi Duminecă din postul cel mare, în care împărăteasa Teodora, la anul 843, a reîntronat cultul icoanelor, *Dumineca Ortodoxiei.*

O, dar câte furtuni nu s'au mai abătut asupra Ortodoxiei universale! Să ne gândim la toate nenorocirile aduse de adepţii religiei lui Mohamed, sau, în vremea din urmă, de furia roşie.

N'a rămas, însă, mai prejos nici Ortodoxia românească. Să ne amintim numai de veacul al XVIII-lea, veac de cruntă pătimire ortodoxă în Ardeal, când n'au avut de suferit numai preoţii şi dreptcredincioşii creştini, pentru că nu voiau să-şi schimbe legea, ci şi femeile şi copiii.

In preajma Crăciunului din anul 1752, cinci oameni ai stăpânirii, între cari şi doi preoţi uniţi, au dus pe *soţia popii Cosma din Deal,* cu copil mic în braţe, în temniţa din Sebeş. Când vesteau colindătorii, prin colinde ce străbăteau până la gratiile închisorii, naşterea Copilului păcii, preoteasa, cu părul despletit şi cu hainele sfâşiate, îşi strângea la piept copilul degerat de frig.

Iar *soţia popii Dan* din Tilişca, a fost arestată de cinci ori între anii 1747—1755. Odată a prins-o protopopul (unit) din Armeni, *„cu prunc mic în braţă şi o au ţinut la el 50 de zile roabă la lucrul lui, cu închisoare".* [1]

Iubiţi creştini,

Inmărmuriţi de această luptă uriaşă de veacuri, deapururi triumfătoare, cădem în genunchi ca Natanail din sfânta Evanghelie de azi şi mărturisim: *„Rabi, tu eşti Fiul lui Dumnezeu, Tu eşti împăratul lui Israil!"* (Ioan 1, 49). Dar ca şi acestuia, Mântuitorul ne spune fiecăruia: *„Mai mari de cât acestea vei vedea"* (Ioan 1, 50).

Da, din semnele prezentului şi din scrutarea viitorului, nu cred să greşesc dacă spun, că tot aşa vor fi de mari minunile pe cari le va face Ortodoxia în viitor, faţă de cele din trecut, ca şi făgăduinţa pe care i-o face Mântuitorul lui Natanail: *„Amin, amin, grăesc*

---

[1] Silviu Dragomir: Istoria desrobirii religioase a Românilor din Ardeal, Sibiu 1930, vol. II, p. 40.

vouă, de acum veți vedea cerurile deschizându-se și pe îngerii lui Dumnezeu suindu-se și pogorându-se peste Fiul Omului" (Ioan 1, 51), față de faptul că l-a văzut sub smochin.

Forțe, fără asemănare în istorie, se vor mai ridica să facă războiu Ortodoxiei, dar toate se vor zdrobi de piatra cea din capul unghiului. Viitorul apropiat va arăta și de data aceasta, că neamurile cele mai neînsemnate ca arsenal de războiu, întărite însă de armura spirituală a Ortodoxiei, vor isbucni biruitoare la viață, ca seva nestăvilită a primăverii.

Se cere, de aceea, din partea noastră a tuturor, să nu ne mai sfâșiem ca fiarele, să nu ne mai urîm ca Jidovii, să nu ne mai dușmănim ca păgânii, să nu ne mai înșelăm ca vameșii, să nu ne mai trufim ca fariseii, să nu ne mai hulim ca ereticii, să nu mai trăim ca desfrânații nicolaiți și ca apostații, să nu mai batjocorim cele sfinte ca iconoclaștii. Să rupem toți cu trecutul de păcate și să ne purtăm ca adevărați ortodocși: cu dragoste între noi, cu duh blând și smerit, cu iubire pătimitoare față de Neam și Lege.

Suntem în drum spre Golgota, ca oameni singuratici și ca neam. Cu cât vom fi în stare să lepădăm mai multe păcate, cu atât ne va fi mai ușoară Crucea, mai dulce chinul și mai strălucitoare *Invierea*, suprema țintă a Ortodoxiei. Amin!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MIŞCAREA LITERARĂ

† *Nicolae*, Mitropolitul Ardealului: STUDIU ASUPRA FRANCMASONERIEI. „Biblioteca Institutului Biblic" nr. 22. Bucureşti 1937, p. 24. Lei ?

Studiul dens al I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* despre francmasonerie, constitue o splendidă mărturie a seriosităţii cu care supremul for al Bisericii noastre a contribuit la curăţirea atmosferei româneşti de miasmele primejdioasei oculte. El ne situează în miezul vremilor de neînduplecată campanie antimasonă a anilor 1934—37, când participarea Bisericii noastre la vrerea obştească de nimicire a vrăjmaşilor fiinţei noastre româneşti a căpătat proporţii de epopee. Faptele sunt mai mult sau mai puţin cunoscute de cititorii noştri, pe cari i-am informat regulat şi fără reticenţe asupra mersului acestei cruciade.

In 1934, Sfântul Sinod al Bisericii României — sesizându-se de gravitatea lucrăturilor masoneriei active la noi — a hotărît să ia măsurile impuse de situaţie pentru stârpirea definitivă a acestui flagel social, deopotrivă de primejdios pentru Statul român consolidat cu atâtea jertfe, ca şi pentru credinţa strămoşască a Neamului nostru. I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului a fost însărcinat atunci să alcătuiască un studiu temeinic asupra acestei periculoase secte, care era destinat să servească de bază a sentinţei de osândă pe care avea să o rostească, mai târziu, Biserica marei majorităţi a Românilor.

I. P. Sf. Sa s'a achitat de această însărcinare cu competenţa-i recunoscută şi cu marea Sa dragoste pentru acest bun şi vrednic popor speculat de prea mulţi mişei. Aşa s'a urzit studiul de care ne ocupăm aici. El reprezintă cel mai documentat şi mai drastic rechizitoriu românesc al francmasoneriei. O literatură de mâna întâia — alcătuită de specialişti în materie, între cari figurează câteva nume mari de apologeţi ai şorţurilor rituale — a fost pusă la contribuţie după toate regulele epistemologice, pentru a oferi Sf. Sinod o imagine clară şi ştiinţifică a primejdiei pe care o reprezintă pentru o naţiune creştină ca a noastră organizaţia influentă a francmasoneriei. Iată câteva amănunte, bune şi azi pentru o orientare sumară în materie.

Societate secretă răspândită azi în toată lumea, francmasoneria arborează — de la începuturile ei ştiute, cari sunt a se căuta în Anglia, în prima jumătate a veacului XVIII — pretinse scopuri filosofice şi umanitariste.

Legăturile ei cu ovreimea internaţională sunt notorii. Exclusivistă şi fără patrie, ea este o variantă doctrinară a jidovului rătă-

citor. Scrupule? Are tot atâtea ca și inspiratorii și sprijinitorii ei de căpetenie: rabinii și sinagoga. „Biserica israelită e aliatul nostru firesc, ea ne sprijinește și o mulțime de iudei sunt în rândurile noastre" — iată ce se poate citi într'o publicație oficială masonă (vezi p. 5). Conducerea întregei francmasonerii — indiferent de nuanțele ei număroase, cari îi pot induce în eroare pe naivi — se realizează prin mijlocirea ordinului francmason, evreu pur-sânge, *B'nai B'rith*, al cărui comitet executiv sălășluește la Chicago USA.

La noi, operau ca'n codru, cu cele mai scandaloase metode de corupție — până de curând — următoarele filiale masone: Marea loje americană din România (afiliată centralei din New-York), Marele Orient din România (cu centrala în Franța) și Marea loje națională din România. Mai populate erau ultimele două. Penultima cuprindea 90% evrei, iar ultima — al cărei șef era faimosul Jean Pangal — își recruta aderenții de preferință dintre românii de sânge și rang aristocratic. Scriitorul Mihail Sadoveanu — batjocoritor vădit al credinței și Bisericii noastre — supărat(?) pe cei de la Loja națională, a dezertat, trecând la Marele Orient, ca să fie mai aproape de patronii săi din Sărindar.

„Influența masonilor în viața mai nouă a Statului nostru se și resimte dureros, dictând din toate locurile de conducere" — scria I. P. Sf. Mitropolit Nicolae în 1937 (p. 12). Și nu fără temeiu.

Despre veninoasele manevre anticreștine ale ocultelor masone se pot spune multe. „Mai vedeți mântuirea oamenilor într'o renaștere religioasă?" — se întreabă un gradat mason. Și continuă: „O! visul imposibil! Boltele sanctuarelor ale căror ruine voiți să le reparați, nu vor mai vedea niciodată de cât un ecou slab al rugăciunilor de odinioară. Nu mai există Dumnezeu pentru a învia morții și Acela (Hristos) ale cărui accente magice deschideau mormintele, nu mai poate spera că un miracol asemănător va opri coborîrea lui lentă în groapa uitării. Mai mult ca totdeauna o credință laică se substitue unei credințe supranaturale" (p. 9).

Francmasoneria luptă cu toate mijloacele ca să stârpească Creștinismul și să surpe instituția care-l susține pe pământ: Biserica. Devizele ei sunt: separarea Bisericii de Stat, școala laică, căsătoria civilă și difuzarea principiilor anticreștine în masele largi ale poporului. Ele au fost realizate total sau parțial în Rusia, Franța, Spania prefranchistă, Mexico, etc.

Studiul I. P. Sf. Mitropolit Nicolae a fost votat de Sf. Sinod în ședința din 11 Martie 1937, iar concluziile lui (p. 22—24) au servit la întocmirea sentinței de condamnare a francmasoneriei, pe care Țara a aplaudat-o ușurată în aceeaș zi.

Cu câteva săptămâni mai'nainte, dl Pangal a desființat Loja pe care o gospodăria și a făcut cunoscuta declarație la Patriarhia Română (vezi „Revista Teologică", 1937 p. 152—153). Confratele „Tele-

graful Român" (nr. 12 a. c.) aduce precizări osebit de interesante — din loc competent — asupra acestui episod.

Problema Francmasoneriei în România formează astăzi obiectul unor serioase cercetări judiciare, încurajate de autoritatea de Stat. Studiul temeinic al I. P. Sf. Mitropolit Nicolae — ţinut atâta vreme ferit, ori dat uitării, de cancelaria Sf. Sinod — este deci şi azi tot atât de actual ca şi atunci când a determinat rostirea osândei care a arătat tuturor că Biserica veghiază, pedepsind fără cruţare pe inamicii lui Hristos şi ai Neamului.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

Diacon *Dr. Haralambie I. Cojocaru:* ESTE PRIMATUL LUI PETRU UN PRIVILEGIU DE DREPT DIVIN DUPĂ NOUL TESTAMENT? („Seria Teologică" nr. 18). Sibiu 1940, Tipografia Arhidiecezană. LXXXII+434 pagini. Preţul 300 Lei.

Problema primatului papal a dat şi dă multă bătaie de cap teologilor. S'au scris în privinţa aceasta multe cărţi şi s'au iscat polemici aprinse, dar rezultatul, cel puţin în sânul catolicismului, a fost tocmai invers aşteptărilor. In loc să se înlăture tendinţele de primaţie ale „vicarului" de la Roma, ele s'au accentuat şi s'au încoronat prin proclamarea infailibilităţii papale în sinodul de la 1870.

Biserica creştină ortodoxă a denunţat de la început erezia primaţiei şi a infailibilităţii papale şi nu va înceta lupta, cu armele duhului, împotriva ei, până când va birui adevărul.

In Biserica ortodoxă română atenţia asupra acestei inovaţii a fost încontinuu susţinută, nu numai prin articole de ziare şi reviste bisericeşti, sau prin capitolele respective din manualele de Dogmatică şi Drept canonic, dar şi prin studii speciale, cum sunt cele traduse din W. Guettée: „Papalitatea shismatică" şi „Papalitatea eretică", şi prin lucrări originale cum sunt cele de P. Maior: „Procanonul", S. Popescu: „Primatul papal şi infalibilitatea", I. P. S. Dr. Nicolae Bălan: „In chestia reunirii bisericilor. Răspuns la o broşură" şi P. S. Dr. Vasile Lăzărescu: „In ce ne deosebim?" (publicată în revista „Legea românească" din Oradea).

Cea mai nouă şi cea mai complectă lucrare asupra primatului papal în limba română, este monografia părintelui diacon şi asistent universitar Dr. H. Cojocaru: „Este primatul lui Petru un privilegiu de drept divin după Noul Testament?" — apărută în „Seria Teologică" a publicaţiilor sibiene.

In opera aceasta, voluminoasă şi lucrată după cele mai riguroase criterii ştiinţifice, autorul indică şi analizează textele din Noul Testament — în special cele trei: Matei 16, 18—19, Luca 22, 31—32 şi Ioan 21, 15—18 — pe temeiul cărora se ridică şubredul edificiu al

doctrinei despre primatul papei de la Roma, complectamente absentă în Sfânta Scriptură.

In capitolul I, păr. Cojocaru vorbeşte despre „Hristos şi Biserică" şi arată că Mântuitorul, când a întemeiat Biserica, i-a încredinţat o doctrină ce conţine adevăruri absolute şi eterne şi i-a dat o conducere apostolică şi sfintele taine spre administrare până la sfârşitul veacurilor. Doctrina unitară, ierarhia apostolică şi sfintele taine, sunt mijloacele care asigură unitatea Bisericii.

In capitolul II se documentează că „Iisus este capul suprem al Bisericii". El şi-a ales apostolii şi i-a investit cu privilegii şi îndatoriri egale; El înlătură din sânul lor ori ce pretenţii de întâietate jurisdicţională şi le împărtăşeşte la toţi, în chip egal, puterea sacerdotală (potestas ordinis), puterea învăţătorească (potestas magisterii) şi puterea jurisdicţională (potestas jurisdictionis). Principiul autorităţii în Biserică stă în virtutea slujirii, unitatea în dragoste, iar conducerea în sistemul guvernării sinodale.

In capitolele III—IV autorul studiază raportul dintre „Iisus şi primatul lui Petru" şi face exegeza biblică şi patristică a textului celebru: „Tu eşti Petru..." (Matei 16, 18—19). Partea aceasta a lucrării este cea mai însemnată, fiind — fireşte — cea mai extinsă. In conformitate cu sensul autentic al textului mateian şi cu exegeza ce i-o fac cei mai mari sfinţi părinţi răsăriteni şi apuseni, sf. Apostol Petru — pe baza credinţei mărturisite în divinitatea Mântuitorului — nu primeşte de la El un primat de „supremaţie", ci o πρωτεία, un primatus honoris şi nimic mai mult. In nici un caz „piatra" nu se referă la Petru, ci la Hristos, la credinţa în mesianitatea şi Dumnezeirea Mântuitorului mărturisită de sf. Apostol Petru în numele tuturor Apostolilor. Pe această *piatră*, pe această *credinţă* a fost zidită Biserica, nu pe Petru. Aşa a înţeles acest cuvânt întreagă Biserica primară şi toţi scriitorii şi sfinţii părinţi de la Irineu şi Tertulian, până la I. Damaschin şi Grigorie cel Mare. Deci textul de la Matei 16, 18—19 are un sens hristologic şi nu de primaţie, cum îl interpretează catolicii...

In capitolul V autorul analizează şi comentează textele de la Luca 22, 31—32 („...Tu, întorcându-te, întăreşte pe fraţii tăi...") şi Ioan 21, 15—18 („...Paşte oile..."). Nici din aceste texte nu se poate scoate o învăţătură în favorul primaţiei lui Petru, de cât printr'o exegeză abuzivă. In aceste locuri e vorba de căderea şi reabilitarea sf. Apostol Petru în apostolat. In acest sens, autentic, au fost interpretate aceste versuri până târziu, în Evul Mediu, când teologii catolici au fost siliţi să caute temeiuri biblice pentru inovaţiile papale.

In capitolul VI şi ultimul, despre „Biserica primară şi sfântul Petru", se constată că sf. Apostol Petru nu a avut faţă de ceilalţi Apostoli, nici faţă de Biserică, nici un privilegiu şi nici o primaţie jurisdicţională de drept divin; nu şi-a exercitat în nici un chip acest

drept, nici la alegerea lui Matia şi a diaconilor, şi nici când s'a discutat problema primirii păgânilor în creştinism. Din contră, în privinţa aceasta, Petru a avut o atitudine nehotărîtă, ambiguă, până ce nu a fost înfruntat de sf. Apostol Pavel şi până ce *sinodul* din Ierusalim nu şi-a spus cuvântul. Cel care putea să confirme existenţa primatului sf. Apostol Petru în Biserica primară a fost sf. Apostol Pavel. Dar sf. Apostol Pavel ne dovedeşte tocmai contrarul, că Biserica primară, sinodaliter, a adus pe Petru la ordine, şi nu invers.

Astfel stând lucrurile, învăţătura despre primatul de drept divin al sf. Apostol Petru şi prin el al scaunului papal, se întemeiază pe o bază şubredă, pe o exegeză falsă a textelor neotestamentare. Căzând această exegeză, cade cu ea şi justificarea pretenţiilor de episcopat universal, pe care şi-l revendică cu atâta tenacitate papa Romei.

Lucrarea păr. Cojocaru, sprijinită pe o foarte bogată şi selectă bibliografie, pe cunoştinţe vaste, pe documente şi autorităţi de mâna întâi, şi scrisă într'o formă de expunere literară, este una dintre cele mai însemnate opere teologice pe care ne-a dat-o teologia ortodoxă română şi cea mai temeinică lucrare asupra dogmei primatului catolic. Valoarea ei se evidenţiază cu atât mai mult, cu cât catolicii şi catolicizanţii noştri nu au luat şi nu vor lua notă de apariţia şi de cuprinsul ei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cine doreşte să cunoască temeiurile biblice şi patristice, şubrede, pe care s'a clădit falşul edificiu al papalităţii şi să aibă în privinţa aceasta lămuriri critice şi obiective, şi cine doreşte să cunoască doctrina şi atitudinea creştină ortodoxă faţă de erezia primatului şi a infailibilităţii papale, lucrarea documentată a păr. asistent universitar H. Cojocaru îl serveşte integral şi în chip eminent.

Preot Dr. ILARION V. FELEA

Grigore Popa: EXISTENŢĂ ŞI ADEVĂR LA SÖREN KIERKEGAARD („Seria Teologică" nr. 19). Sibiu 1940. Tip. Arhidiecezană, 367 pagini, 140 Lei.

Tânărul poet şi promiţătorul eseist, dl prof. Dr. Grigore Popa, ne face o amplă şi sintetică prezentare a filosofiei sbuciumatului gânditor danez S. Kierkegaard (1813—1855). Deşi numele acestui filosof este destul de cunoscut, totuşi opera lui în limba română nu s'a bucurat până acum de un studiu mai temeinic (cele scrise despre el prin diferite reviste şi ziare sunt prea sumare şi parţiale).

„Existenţă şi adevăr la S. Kierkegaard", este o lucrare de psihologie religioasă şi filosofie creştină, care fără să fie ortodoxă ne dă o mulţime de sugestii tulburătoare a liniştei în care stau de regulă indiferenţii faţă de Dumnezeu, suflet şi nemurire.

Kierkegaard a fost un filosof al vieţii şi un poet al adevărului creştin. Opera lui poartă numele de „filosofie existenţială", pentru că nu se ocupă cu abstracţiunile şi speculaţiile filosofiei oficiale, ci se

plasează deadreptul în centrul şi misterul existenţei, în curentul vieţii trăite, cu frământările, pasiunile, contradicţiile şi aspiraţiile ei.

Viaţa are un sens divin şi se desfăşoară „sub steaua amintirii cereşti". Aşa după cum există în om o misterioasă amintire a paradisului „în destrămare", tot aşa există în om o nemulţumire faţă de sine şi faţă de mediul în care trăeşte, o sete de absolut, o nostalgie a nemuririi, un dor după Dumnezeu.

— „E un fapt de circulaţie curentă că omul, de când poartă un cap pe umeri, de când crede într'o ordine morală şi de când admiră bolta înstelată, n'a fost mulţumit cu ceea ce este dat, pentru că ceea ce este dat nu e cum ar trebui să fie. Omul, s'a simţit cumva strâmtorat, înspăimântat, a simţit că peste urzeala ontică a datului imediat, îi lipseşte ceva. A simţit nevoia arzătoare de întregire, de dobândire a părţii care îi lipseşte, îl ustura setea de a adora ceva mai presus de fire, cu care presimţea o vagă şi tainică înrudire" (p. 34).

Omul caută neliniştit faţa lui Dumnezeu; în adâncurile sufletului său răsună necontenit ecoul eternităţii. Dar cum poate el s'ajungă la Dumnezeu, când aspectul vieţii e atât de tragic şi când existenţa întreagă „este o împletitură de paradoxe": viaţă-moarte, graţie-păcat, lumină-întunerec, etc. un Janus Bifrons, cu o faţă care râde şi cu una care plânge?...

Din paradoxele vieţii nu se poate ieşi de cât prin salt, prin opţiune, prin repetiţie (să te întorci la puritatea în care simţi că ai mai fost), prin creştinism, prin convertire. „Tinereţea pierdută nu se poate recâştiga de cât prin ceea ce Kierkegaard numeşte a doua putere a conştiinţei şi prin renaştere. Numai convertirea totală la o viaţă nouă ne repune în scaunul inocenţei pierdute, ne redă paradisul pierdut, a cărui chemare persistă pururea în noi. Dar iniţiativa regăsirii, sus pe podişul repetiţiei, nu mai e în puterile noastre. Ea aparţine transcendenţei" (p. 132).

Mântuirea nu se obţine nici în stadiul sensibil sau estetic, nici în stadiul inteligibil sau etic al vieţii, ci în „ţara paradoxului", în religie. Prin religie facem legătura cu transcendenţa, cu Dumnezeul mântuirii noastre. Enigma şi neliniştea păcatului stârneşte în noi pasiunea pentru salvare şi sensul adâncimilor, care se pierde în noi deodată cu credinţa.

Păcatul fiind personal, mântuirea nu poate fi de cât operă individuală, şi nu există pentru om o lucrare mai însemnată de cât aceasta: să folosească momentul, clipa, pentru a cuceri eternitatea; să treacă prin suferinţe în transcendenţă; căci, spune Kierkegaard: „Este drumul nostru al tuturora: să trecem pe puntea suspinelor spre odihna eternităţii".

Interesant este la Kierkegaard filosofia adevărului. Omul, fiind o făptură nesuficientă sieşi, se sbate fără încetare „între adevărul raţiunii şi adevărul revelat". E un conflict continuu între paradoxul creştin şi între raţiune. Creştinismul contrazice şi depăşeşte raţiunea.

Important este ca raţiunea să-şi dea seama de ce poate şi de ce nu poate; să fie „reverenţioasă faţă de adevărurile care o depăşesc". Prin aceasta, ea „nu pierde nimic din suveranitatea prerogativelor sale".

Modelul adevărului este Iisus Hristos. Datoria ucenicilor Lui e să creadă în El şi să-L urmeze, pe calea cea îngustă, în şcoala suferinţelor până la moarte. Iisus nu cere să fie admirat, ci urmat. Imitându-l, ne edificăm şi devenim contimporani cu El. Drumul adevărului e drumul Crucii, pe care e chemat să meargă fiecare om, pentru a deveni creştin şi pentru a cuceri împărăţia lui Dumnezeu.

Nu putem deveni creştini fără să avem conştiinţa păcatului şi pasiunea spiritului. „Căci creştinismul este spirit, spiritul este interioritate, interioritatea este subiectivitate, subiectivitatea este esenţialmente pasiune, o pasiune infinit interesată de propria ei fericire veşnică" (p. 237).

Ne oprim aci cu prezentarea frânturilor de gânduri ce caracterizează „meditaţia kierkegaardiană". Ea nu poate fi deajuns înţeleasă şi cuprinsă, fără a ceti cartea în întregime.

Kierkegaard, fiind un adversar al Bisericii organizate şi al sfintelor taine, nu este integrat în doctrina creştinismului ortodox. E mai mult protestant de cât ortodox. Totuşi, poate fi considerat cu drept cuvânt un mare filosof al creştinismului; mare prin dialectica lui ingenioasă şi subtilă, mare prin pasiunea cu care militează pentru un creştinism apostolic, practic, adecă intens trăit; mare prin atitudinea gravă ce-o manifestă faţă de transcendenţă şi prin originalitatea cu care vorbeşte despre păcat, graţie, mântuire şi fericire; mare prin viziunea ce-o are asupra drumului ce duce prin Iisus Hristos la Dumnezeu.

Dl prof. Dr. Grigore Popa, aducând pe Kierkegaard în cercul filosofiei şi al teologiei române, a aruncat în vâltoarea vremii un explosibil care, ori cât de tulburător şi paradoxal s'ar părea, poate fi un element foarte preţios la limpezirea şi luminarea minţilor înfierbântate de dragostea adevărului creştin. După frumoasa dedicaţie a dsale, un element care aprinde „în vinul sângelui focul marilor pasiuni".

Preot Dr. ILARION V. FELEA

Prof. univ. *Onisifor Ghibu*: UN REPREZENTANT RUSTIC AL SPIRITUALITĂŢII ROMÂNEŞTI DE LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XIX-LEA: PICU PĂTRUŢ DIN SĂLIŞTE. Bucureşti 1940, p. 24.

Sub acest titlu, dl Prof. univ. Onisifor Ghibu ne înfăţişează figura unui reprezentant rustic al culturii poporului, a ţăranului Picu Pătruţ. Figură necunoscută, dar înzestrată cu alese şi deosebite însuşiri, Picu Pătruţ din Sălişte îşi câştigă astfel locul bine meritat în istoria culturii neamului nostru.

Plecând de la constatarea că neamul românesc este capabil de cultură creatoare şi nu numai de adaptabilitate la culturile străine, cum sunt înclinaţi să creadă mulţi, dl Prof. Ghibu ne zugrăveşte pe scurt chipul lui Picu Pătruţ, cărturarul din Săliştea Sibiului. Născut în 1818, avea deosebită înclinare spre viaţa religioasă, intrând de la 11 ani în slujba bisericii. Imbrăţişează monahismul, fiind tuns întru monah la schitul Cheia (jud. Vâlcea) în anul 1862, luându-şi numele de Procopie. Se pare că o concepţie deosebită şi personală despre călugărie şi viaţa religioasă l-a determinat să se reîntoarcă în satul natal, unde a trăit într'o severă viaţă călugărească până la moarte (1872).

Activitatea lui Picu Pătruţ s'a manifestat în mai multe domenii.

1. *Poetic.* Versurile lui — cuprinse în câteva volume mari — sunt caracterizate prin sinceritate şi credinţă religioasă. Au formă de imnuri şi psalmi, descriind praznicile de peste an, prin aşa zisele „versuri" şi cunoscutul mister religios de Paşti „Mironosiţele" (prelucrate de Victor Ion Popa în biblioteca „Cartea satului"). Ele sunt cântate şi azi de poporul din „mărginenime".

2. *Teologic.* Ii plăcea să citească îndeosebi cărţi despre cuvântul Domnului. Şi-a înfiripat o bibliotecă religioasă, care cuprindea — printre alte — toate ediţiile româneşti ale Bibliei, apărute până atunci. In operele lui — vreo 30 volume de versuri şi proză — tălmăceşte pe 'nţelesul tuturor cuvântul Scripturii, precum şi momente din vieţile sfinţilor.

Dragostea sa pentru biserică mai reiese din felul în care şi-a înţeles rostul vieţii: să îngrijească de rânduiala bisericească (era crâsnicul bisericii), să citească cărţi religioase, să zugrăvească icoane şi să facă fapte bune. Teologie populară puţin cunoscută.

3. *Pictural.* Toate volumele cu poezii şi proză, sunt însoţite de scene şi portrete religioase (aproape 2000). Se caracterizează printr'o imaginaţie foarte bogată, dar de compoziţie şi o desăvârşită realizare tehnică în armonia de culori, expresivitate şi prietenie.

A avut o viaţă de sfânt şi de înţelept, spune mai departe autorul, căci viaţa lui era rugăciune, cântare, post şi binefaceri. Creştinii din sat îi ascultau poveţele şi-l respectau. Era o desfătare pentru ei să le comenteze problemele vieţii după învăţătura dumnezeească şi dragostea creştină.

Este de apreciat creaţia culturală populară a lui Procopie Picu Pătruţ mai ales că el este reprezentantul rustic al unui centru românesc bine cunoscut intelectualilor noştri.

In studiul dlui Prof. O. Ghibu sunt redate icoane, zugrăvite în negru sau mai multe culori, din Biblia lui P. Pătruţ, ediţia St. Petersburg, care au darul să desfăteze ochii, mintea şi inima cititorului. La sfârşitul lucrării, ni se prezintă cuprinsul textului scris de mâna lui Picu şi intercalat în Biblia de la St. Petersburg, precum şi tabloul ilustraţiilor făcute în ea.

Lucrarea arată cititorului că poporul român are o cultură proprie, specifică, care poate servi ca isvor al tuturor preocupărilor.

Remarcăm totodată că dl Prof. O. Ghibu are o deosebită atenție și dragoste pentru cercetările în domeniul producției culturale populare, preocupare foarte rar întâlnită în elita noastră intelectuală. De sigur că dl Prof. O. Ghibu își dă seama că numai o întoarcere spre creațiile etnice poate aduce o renaștere culturală a neamului. Astăzi mai mult ca ori când, credem că e bine și trebue să ținem seamă de acest fapt.

Prof. SEPTIMIA P. GHERMAN

Dr. *Vasile Gheorghiu*, membru de onoare al Academiei Române: „CODEX ARGENTEUS UPSALIENSIS". Academia Română, Studii și Cercetări XXXIX; București 1939, p. 58+X reproduceri fotografice în afară de text. Lei 50.—

Chemat acum trei ani (1938) în rândurile „nemuritorilor", în temeiul unei covârșitoare activități științifice (vezi „Revista Teologică" 1938 p. 376—378), cel mai mare teolog biblic pe care l-a rodit Ortodoxia românească a dat curând dovezi strălucite că înțelege să-și onoreze în mod activ titlul onorific cu care l-a distins Academia Română. Cea dintâi mărturie a acestei vreri zace în lucrarea de față. Ea reprezintă o contribuție prețioasă la istoria textului cărților sfinte ale Testamentului Nou.

Codex Argenteus Upsaliensis — numit astfel după execuția sa luxoasă și după locul sălășluirii sale actuale (Biblioteca Universității din Upsala-Suedia) — conține cea mai mare parte — cunoscută — din traducerea sf. Scripturi făcută de Ulfilas în limba gotică, și anume cele patru Evanghelii. Este așa dar un *evangheliar*.

Despre nevoințele creștinești ale episcopului Ulfila sau Vulfila (341—381 [383?]) istoria ne-a păstrat știri număroase. Ca să mai domolească elanul răsboinic al neastâmpăraților săi credincioși, a tradus sf. Scriptură în limba gotică, după ce alcătuise în prealabil un alfabet adecvat, rezultat din combinarea runelor gotice cu literele mari ale grecilor. Dacă a isbutit să traducă întreaga Biblie — minus cărțile Regilor, despre cari se pretinde că le-ar fi ocolit intenționat, ca să nu ațâțe pornirile belicoase ale păstoriților săi — nu se poate ști până acum. Roadele sârguinței sale de traducător au rămas necunoscute vreme îndelungată.

In veacul XVI, a fost aflat însă în biblioteca mânăstirii Werthen (Ruhr) un evangheliar în limba gotică, față de care pălesc toate celelalte fragmente descoperite ulterior, atât ca vârstă și ca întindere, cât și ca execuție. Acesta este faimosul *Codex Argenteus*. Soarta lui, înainte de a fi descoperit în mânăstirea pomenită și după aceea, până să devină și *Upsaliensis*, e o adevărată odisee. Din Ravena — locul scrierii lui — trece la sfârșitul veacului VI în mânăstirea benedictină Monte Cassino. De acolo este ridicat de sf. Liudger și așezat în

mânăstirea Werthen, pe care a ctitorit-o la anul 795 cu ajutorul lui Carol cel Mare. Aici l-au descoperit învăţaţii Georgiu Cassandru († 1566) şi prietenul lui, canonicul din Bruxelles Cornelius Woulthers (sau Gualther). Descoperirea unui fragment din Scriptura gotică a făcut, cum era de aşteptat, o vâlvă extraordinară în cercurile ştiinţifice. Incep să se publice pericope evanghelice în l. gotică şi să apară studii asupra acestui codice. In scrierile lui Bonaventura Vulcanius († 1614), este numit pentru prima dată „Argenteus".

Din mânăstirea Werthen trece nu peste mult în posesiunea împăratului Rudolf II, care-l aşează în biblioteca palatului Hradcin din Praga. Abatele mânăstirii plătise cu această comoară impozitele restante faţă de visteria împărătească. In 1648 îl iau Suedezii ca pradă de răsboiu, făcându-l cadou reginei Christina. Nu rămâne mult nici aici. Bibliotecarul reginei, bavarezul Isaac Vossius, pune mâna pe el şi-l vinde bibliotecii Universităţii din Leida (Olanda), ca să-şi dobândească drepturile: visteria secătuită a reginei nu-i mai putuse plăti salarul pe câteva luni. La 1662, Cancelarul Suediei, Contele Magnus Gabr. De la Gardie îl răscumpără şi îl trimite la Universitatea din Upsala, pentru a fi studiat de învăţaţi. In Iulie 1663, Olaus Verellius îl transcrie cu litere latine şi îl traduce în l. suedeză. Codicele este îngrijit şi studiat de acum înainte cu cea mai mare atenţiune. A fost publicat în număroase ediţii. Cea mai nouă şi mai bună din toate punctele de vedere, este ediţia fototipică lucrată de *Theodor Svedberg* şi *Ivar Nordlund* (1925—1927).

In 5 Noemvrie 1937, Alteţa Sa Regală Gustav Adolf, Principele moştenitor al Suediei, a fost proclamat Doctor honoris causa de Universitatea din Cernăuţi. Cu acel prilej, A. Sa a dăruit bibliotecii universitare de acolo unul din aceste rare şi extrem de preţioase exemplare fototipice ale Codicelui Argenteu din Upsala. De acesta s'a folosit Părintele Profesor Dr. V. Gheorghiu la alcătuirea studiului pe care-l prezentăm aici.

O descriere amănunţită a caracterului paleografic al acestui codice, stabilirea datei alcătuirii lui — sub domnia lui Theodoric cel Mare, în Italia (veacul V—VI) — şi soarta lui, cu ediţiile critice de cari s'a împărtăşit, toate judecate şi cântărite cu excepţionala competenţă a unui savant consacrat, epuizează cuprinsul acestui studiu atât de nou şi de pretenţios. Admirabile reproduceri fotografice îi ilustrează concluziile.

Pentru cei ce doresc să treacă dincolo de puţinul pe care îl pot oferi în materie cărţile de Introducere în T. N., lectura lui este cel puţin recomandabilă.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

Dr. *Vasile Gheorghiu*, membru de onoare al Academiei Române: LECŢIONARUL EVANGELIC GRECESC DIN IAŞI (Ms. 194). Academia Română, Studii şi Cercetări XLI. Bucureşti 1940, p. 90+IX planşe în afară de text. Lei 90.—

Intre localitățile cari au privilegiul de a adăposti manuscrise de-ale Testamentului Nou — și a căror listă o oferă cartea *Eberhard Nestle's Einführung in das Griechische Neue Testament* (ediția IV, prelucrată de Ernst von Dobschütz; Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1923, p. 85) — figurează și Iașul nostru, cu un *lecționar* (= pericope evanghelice rânduite pentru citirile cultice din Duminecile și sărbătorile de peste an).

Sesizându-se de această notiță, Părintele Profesor Dr. Vasile Gheorghiu a purces la Iași, în 10 Noemvrie 1938, și a solicitat învoirea de a căuta și studia acest vechiu manuscris. L-a aflat înregistrat în catalogul msselor Bibliotecii Universității, sub nr. 194. Cercetările pe cari le-a făcut apoi pe răgaz, au dus la publicarea cărții de față, precedată de o conferință publică ținută la Cernăuți, în 9 Martie 1939, la care am avut bucuria să iau parte și eu. Cu acel prilej, am văzut și Lecționarul de care-i vorba.

El cuprinde 18 pericope evanghelice cari se citesc la sărbătorile cele mai mari de peste an. Inaintea fiecărei lecțiuni este arătată Evanghelia din care a fost luată și pentru care sărbătoare este destinată. Informațiunile acestea sunt încadrate în paralelograme cu figuri geometrice lucrate artistic în aur, albastru și verde. Scrierea este continuă. Accentele apar într'ânsul în forma lor cea mai veche și mai frumoasă. Iota subscriptum (resp. adscriptum) a dispărut din ortografia codicelui. Note muzicale, scrise frumos cu roșu, însoțesc textul. Nota generală a acestui codice este o luxoasă distincție, începând cu legătura în piele verde și cu pergamentul de calitate superioară care a fost folosit la confecționarea lui.

Părintele Profesor Gheorghiu a observat cu surprindere că lecționarul ieșan nu cuprinde nici un chip de om sfânt, „deși n'am putea spune, că scriitorul acestui lecționar, care știe desemna figuri geometrice de toată frumusețea, nu ar fi fost în stare să picteze vreun chip de om. Trebue să fi fost alte motive, care l-au oprit să facă acest lucru" (p. 18). Amănuntul acesta l-a condus pe distinsul autor la stabilirea vârstei codicelui ieșan. El trebue să fi fost *scris în epoca iconoclaștilor* (726—842). Mai precis — după cum pare a rezulta dintr'o notiță așezată la p. 2 a codicelui, în partea de sus a foii (: „Amintește, Doamne, sufletele servilor Tăi Constantin și soția sa, Maria"=Μνήσθητι Κύριε τὰς ψυχὰς τῶν δούλων σου Κοστανδίνου καὶ τῆς συμβίου αὐτοῦ Μαρίας; p. 22) — codicele ieșan va fi fost scris pe vremea împăratului Constantin VI Porfirogenitul, așa dar pe la sfârșitul veacului VIII sau cel mai târziu în primii ani ai veacului următor. Date fiind condițiunile îngrijite în cari a fost confecționat, Păr. Prof. Gheorghiu a ajuns la concluzia că lecționarul de la Iași trebue să fi fost scris la îndemnul și cu cheltuiala unei persoane sus puse. Mai mult! Poate că autorul lui va fi fost chiar împărăteasa Maria, nefericita soție a basileului Constantin VI Porfirogenitul, despre care se știe că după ce s'a retras în mânăstire, se ocupa cu caligrafierea de cărți. In acest caz, codicele poate să fi fost destinat, la origine, strălucitei biserici

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sfânta Sofia din Constantinopol. Notița amintită încurajază această presupunere.

Cum a ajuns la Iași acest codice prețios?

Păr. Prof. Dr. V. Gheorghiu încearcă să arate *cum a putut* ajunge acolo.

Un raport al dlui G. Onciul, directorul Conservatorului de muzică din Cernăuți, privitor la notele muzicale din Codicele ieșan, încheie studiul de care ne ocupăm (p. 31—32). Urmează apoi, în partea II (p. 35—87), textul grecesc al lecționarului și apoi planșele, cu minunate reproduceri, din cari ne putem face o idee clară despre valoarea deosebită a acestui codice cu o vechime de peste 1100 de ani.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

Silviu Dragomir: MORMÂNTUL LUI MIHAI VITEAZUL ȘI VECHEA CATEDRALĂ DE LA ALBA-IULIA (Analele Academiei Române, secția istorică, s. III, tom. XXI, mem. 17) București 1939, p. 16+1 hartă.

Studiind voluminoasa cronică a lui Gheorghe Brancovici — azi în biblioteca patriarhiei sârbești din Carloviț — dl Prof. Silviu Dragomir afirma încă din 1922—3 că în urma uciderii de către Basta, trupul lui Mihai Viteazul a fost adus și îngropat cu pompa cuvenită unui Voevod în Biserica Mitropoliei din Bălgradul Ardealului. Cronicarul sârb, care a petrecut atâția ani lângă fratele său Mitropolitul Sava, de sigur că a cules informații sigure, cu toate că în general Cronica sa trebue folosită numai cu mare precauție. Inscripția pietrii de mormânt din mânăstirea Dealu de la Târgoviște, unde a fost dus capul lui Mihai, spune că „cinstitul trup zace în câmpia Tordei". Sigur însă că evlavia românească n'a putut lăsa în țărâna de la Turda trupul marelui erou, cu toate că pătimașul cronicar ungur Szamosközy și o întreagă campanie de ponegrire ungurească mergea pân'acolo că profanau de multe ori pe an locul unde căzuse Mihai, declarând că s'a aflat și trupul lui cu care a început să se facă un nedemn comerț. Sigur curând după transportarea capului în mânăstirea Dealu, poate încă sub Basta, în orice caz în tăcere, într'o vreme cu spirite foarte agitate, trupul eroului a fost adus și înmormântat în ctitoria sa, catedrala mitropolitană din Alba-Iulia, unde împreună cu soția sa Stanca a fost pomenit totdeauna ca ctitor.

Ctitoria lui Mihai se înălța aproape de palatul principelui ardelean, pe colina din colțul S—V al cetății, lucru care-l supăra pe episcopul catolic Napragy, ci că din acest loc s'ar putea ușor spiona anturajul principelui. Harta întocmită în 18 Februarie 1711 de locot.-colonelul inginer Morando Visconti, care dă și măsurătorile exacte, ne arată 472, 5 m. între catedrala românească și palatul principelui așezat imediat în incintă pe partea sudică a patrulaterului cetății. Deci exagera Napragy. Harta lui Visconti arată pe colina ce continuă de la poarta sf. Gheorghe spre apus până la colțul cetății dea-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

supra drumului ce înconjoară pe aici cetatea spre cimitirul militar, un complex de clădiri între cari 2 biserici: Mitropolia, una mai mică, care existase şi înainte de Mihai şi una mai mare, care e ctitoria Voevodului. Alături de cele 2 biserici, harta — azi în Arhiva Ministerului de Răsboiu din Viena — arată şi 2 clădiri, cari nu pot fi de cât reşedinţa mitropolitană şi chiliile mânăstirii de care vorbeşte şi cronicarul G. Brancovici. După planurile lui Visconti, Comandamentul militar austriac a hotărît restaurarea cetăţii. Intru cât actele de reconstrucţie şi expropriere nu se mai păstrează şi întru cât în nici o hartă ulterioară nu se mai întâlneşte urmă de biserică românească lângă cetate — cele întâlnite în 1752 sunt jos, în cartierele româneşti — urmează că toate clădirile româneşti din faţa cetăţii au fost „rase" prin crearea unei terase de nivelare, acoperind poate până azi — dacă nivelarea n'a scormonit prea adânc — temeliile clădirilor româneşti: cele 2 biserici, mitropolia şi chiliile. E ceea ce ar putea constata sondarea exactă a terenului, dar care, pân'atunci, termină autorul, ar fi bine să fie străjuită de o cruce pe acel loc, în amintirea primului Domn al tuturor Românilor.

Nu putem îndeajuns mulţumi dlui S. Dragomir pentru luminoasa comunicare ce am avut cinstea să anunţăm prin aceste rânduri.

Preot Dr. TEODOR BODOGAE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Preotul *Petre Vintilescu*, profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti: „MILA PACII, JERTFA LAUDEI ÎN LITURGHIILE BIZANTINE".

Eruditul profesor de Liturgică de la Facultatea de Teologie din Bucureşti, în broşura cu titlul de mai sus ne lămureşte asupra sensului adevărat al propoziţiunii liturgice: *„Mila păcii, jertfa laudei"*. Aparatul ştiinţific utilizat pentru arătarea interpretării adevărate, vădeşte omul de ştiinţă pasionat pentru specialitatea sa.

După ce autorul arată, cu belşug de amănunte, interpretarea greşită din *„Theoria Mistică"* a patriarhului Gherman etc., expune interpretarea corectă a acestei propoziţiuni liturgice.

„Elementele de jertfă spirituală menţionate de popor în ambele părţi ale răspunsului său: *„Mila păcii, jertfa laudei"*, nu pot fi de cât de aceeaşi esenţă, adecă jertfe spirituale subiective. Este, deci limpede că *mila* şi *pacea* reprezintă două elemente de jertfă spirituală, pe care le oferă din parte-i poporul, ca subiect al cultului". Cu alte cuvinte, credincioşii mărturisesc că ei aduc drept sacrificiu: milă, pace, jertfă de laudă. Inţelesul acestui răspuns se găseşte subliniat şi în comerţul lui Teodor episcopul Andidelor (sec. XII). Deci, în această propoziţiune nu este vorba de jertfa obiectivă, de jertfa adusă de Mântuitorul pentru răscumpărarea neamului omenesc, ci este vorba de jertfa subiectivă, spirituală, pe care o aduc credincioşii.

Conţinutul lucrării este dat la sfârşit.

Preot Dr. SPIRIDON CÂNDEA

Preotul *Petre Vintilescu,* decanul Facultăţii de Teologie din Bucureşti: FACULTATEA DE TEOLOGIE DIN BUCUREŞTI ÎN ULTIMII ZECE ANI. Bucureşti 1940.

P. C. Sa Preot Petre Vintilescu face în lucrarea aceasta o sinteză a strădaniilor de adaptare la vremurile noui a Facultăţii de Teologie din Bucureşti. Ne arată cum în ultima decadă conducerea acestei instituţii de înaltă cultură teologică a fost intens preocupată de a da o organizare cât mai desăvârşită acestei Facultăţi. Tineri talentaţi au fost trimişi la studii în străinătate şi în special au fost îndrumaţi spre isvoarele clasice eline şi latine, spre a se adăpa astfel direct din isvorul curat al Teologiei. S'a înfiinţat catedra de *Istoria literaturii bisericeşti şi religioase,* care a fost ocupată de un gânditor, poet şi scriitor cu reputaţie stabilită în literatura noastră. S'a proiectat crearea unei catedre de *Apologetică,* dublarea catedrelor pentru studiul *Sfintei Scripturi,* înfiinţarea de conferinţe sau chiar catedre pentru: a) *Limba greacă şi latină biblică şi patristică;* b) *Istoria artei creştine şi antichităţi bisericeşti şi* c) *Pedagogia şi Metodica învăţământului religios.* S'a publicat an de an revista „Studii Teologice", s'a organizat şi Facultatea a participat cu preţioase contribuţii la *Primul congres de Teologie ortodoxă* ţinut la Atena în anul 1936. Biblioteca a fost organizată pe baze noui şi îmbogăţită, în cât cu cele 15.000 volume e cea mai aleasă bibliotecă din ţară de acest gen, etc. etc.

Toate aceste lucruri le arată documentat autorul acestei broşuri.

Preot Dr. SPIRIDON CÂNDEA

Preot *Ion Lascu:* DIN TRADIŢIA RELIGIOASĂ A RÂŞNOVULUI. Braşov, 1939, 22 p.

Localitate care în umbra groaselor ziduri ale cetăţii străvechi teutonice păstrează atâtea urme de viaţă românească, comercială şi bisericească, încă de pe vremea primilor Voevozi ai Ţării Româneşti cu cari îi lega şi trecătoarea spre Predeal şi peste Bran, Râşnovul a fost o puternică cetate de afirmare ortodoxă şi românească. Dac'am pomenì numai de figura popii Mihai, cărturarul de slavonie care l-a ajutat pe Coresi în traducerile sale sau de chipul dârz al popii Stoica, care a protestat în 1701 contra stricării legii străbune şi să nu mai scormonim din arhiva Bisericii şi a Braşovului întregi episoade de românism ortodox în sec. XVIII şi XIX — lucru care ar fi necesar — şi Râşnovul ar rămânea un important colţ de trecut şi vrednicie românească.

Din umbra acestui trecut, ca pilde vii de autentic suflet românesc şi creştinesc, păr. I. Lascu dă câteva creaţii populare: rugăciuni, colinde şi pluguşor, cari arată toată frumuseţea creştină şi vrednică a Râşnovenilor. Deasupra acestui suflet popular, într'o biserică, Maica Precistă stă la fereastră şi vede:

Doi sfinţi de la sf. Agură (Athos)
Cu ir, cu mir şi cu Precestanie.
Pe unde veneau, locul se'nverzea,
Holdele de grâu se făceau...

Par'că vezi prin aceste rânduri tot trecutul sbuciumat de altă dată, când astfel de emisari ai credinţii aduceau nădejdi creştine între Românii lipsiţi de păstori legiuiţi.

Dar neîntrecută e frumoasa variantă râşnoveană a rugăciunii de seara (p. 11):

Eu mă culc mă hodinesc
Şase îngeri mă păzesc
Doi la cap
Doi la picioare
Doi de laturile mele.
Toiagul lui Dumnezeu
La căpătâiul meu
Să mă ferească
Să mă păzească
Din zi şi până'n noapte
Până'n ceasul cel de moarte.
Cruce'n casă
Cuce'n masă
Cruce'n patru colţi de casă.
Dumnezeu cu noi la masă.
Cerul coperişul nostru
Dumnezeu nădejdea noastră.

Dr. TEODOR BODOGAE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prof. Dr. *Ioan Zugrav:* SLUJBA ŞI PATIMILE SFÂNTULUI MARE MUCENIC PROCOPIE, tălmăcite de pe slovenie de arhimandritul *Vartolomei Măzăreanu*, Cernăuţi 1940, p. 24.

E un studiu amănunţit, cu speciale referinţe liturgice, asupra unui manuscris găsit în comuna Bilca, jud. Rădăuţi. Data mss. e 1779, scris de V. Măzăreanu, la dorinţa şi cu cheltuiala Pr. Miron din Badeuţ. Studiul cuprinde descrierea mss.; anul şi destinatarul; motivul traducerii (nu există în româneşte); comparaţia traducerii mss. cu traducerea mineiului tipărit la Neamţ (1846) şi retipărit la Bucureşti 1910 (unul tradus din slavoneşte, celălalt din greceşte); identificarea isvorului după care s'a făcut traducerea vieţii sf. Procopie; diferitele versiuni ale martiriului mucenicului, date comparative, etc.

E o completare la bibliografia traducerilor de pe slovenie ale Arhim. Vartolomei Măzăreanu, prin cari — ca şi prin toată activitatea lui cărturărească — acesta a jucat un rol însemnat în literatura românească.

Diacon NICOLAE MLADIN

Arhim. *Athanasie Dincă:* CONCEPTE ALE CULTURII MONASTICE. Bucureşti, Tip. Cărţilor bisericeşti 1939, p. 15.

Scurtă prezentare a organizării seminariilor monahale, ca învăţământ. După o schiţă istorică, începând de la Paisie şi continuând cu seminariile de scurtă durată de la Mânăstirea Neamţ (1843—1848; 1855—1864; 1925—1928), autorul insistă asupra conceptului I. P. S. Tit

Simedrea, propus pentru Seminarul monahal Cernica. Meritul acestui Concept este că îmbină instrucţia cu duhovnicia, căci şcoala monahilor nu poate avea caracterul pur intelectualist al celorlalte şcoli de stat. Printr'un astfel de seminar, mânăstirile româneşti vor deveni iarăşi ceea ce au fost şi în trecut: centre de viaţă culturală şi de duhovnicească trăire sub luminile harului. Problema merită într'adevăr toată atenţia. Soluţionarea ei nu mai poate fi amânată. Ne întrebăm aşa dar: s'a realizat ceva din aceste sugestii?

Diacon NICOLAE MLADIN

Arhim. *Athanasie Dincă*, egumenul Mânăstirii Căldăruşani, exarhul Mânăstirilor din Arhiepiscopia Bucureşti: SFÂNTUL TEODOR STUDITUL. Viaţa, activitatea şi operile sale. Bucureşti 1940, p. 99. Lei 50.—

Cum drept mărturiseşte autorul, e „o sfednică icoană despre viaţa, activitatea şi operile sf. Teodor Studitul; prilej de cunoaştere pentru neştiutori şi îndemn pentru cei ce vor dori să facă mai mult" (p. 4). Totuşi o lucrare necesară; din ea se desprinde capacitatea de jertfă pentru dreapta credinţă a cinului monahal. Sf. Teodor Studitul este o icoană în acest sens, chiar numai schiţată, cum o avem în cartea I. P. C. Sale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Studiul cuprinde două părţi: 1. „Viaţa, formarea duhovnicească şi luptele sf. Teodor Studitul" (p. 7—70); 2. „Uneltele duhovniceşti şi de luptă ale sf. T. Studitul" (p. 73—93). Urmează o Bibliografie generală şi harta locurilor unde a petrecut Sfântul. Stil simplu, fără pretenţii literare.

Călugăr deplin, organizator neîntrecut, stareţul Mânăstirii Studion din Constantinopol, a mărturisit, cu preţul vieţii, suferinţii şi libertăţii, dreapta cinstire a icoanelor împotriva împăraţilor iconoclaşti.. Căci — zicea el — „a tăcea şi a nu da pe faţă adevărul, înseamnează a-l trăda" (p. 44). In jurul lui s'au concentrat în acea vreme toate nădejdile dreptcredincioşilor.

Cu tot sbuciumul vieţii lui (exilat de mai multe ori), a lăsat urmaşilor o mulţime de scrieri: „Contra ereticilor", „Cuvinte de învăţătură" (pentru monahi), imne bisericeşti şi multe scrisori. Studionul a devenit centrul culturii bisericeşti.

Sf. Teodor Studitul mărturiseşte şi azi în inima celor ce vor să păşească pe urmele vieţii Lui. Şi câtă lipsă e de astfel de mărturisitori!

Diacon NICOLAE MLADIN

Preot Dr. *Spiridon Cândea*, Consilier arhiepiscopesc: BOTEZUL DIN NECESITATE („Biblioteca Bunului Păstor" nr. 20), Sibiu, Editura „Revistei Teologice", 1940, p. 36. Lei 20.—

Botezul, ca cea dintâi taină prin care omul câştigă puterea de-a

străbate în calea de posibilitate a mântuirii sufletești — cu alte cuvinte ușa prin care i se deschide perspectiva cerului — prezintă o importanță capitală pentru ori cine se dorește sub streașina ocrotitoare a adevăratei Biserici. Și tocmai din această pricină s'au pronunțat atâtea păreri despre ființa tainei, despre materia și forma ei. Nu lipsesc precizările din nici o dogmatică. Pagini întregi i-au fost consacrate și de sfinții Părinți, iar sinoadele particulare și ecumenice — Tradiția pe bază de Scriptură — au statorit esențialul acestei taine și au trasat liniile de orientare pentru toate eventualitățile câte s'ar putea ivi întru săvârșirea cu temeiu creștin a acestei taine.

Studiul Părintelui Consilier Dr. Spiridon Cândea, deși după titlu s'ar părea că înfățișează numai un caz de obvenire al botezului — necesitatea — e mai de grabă un frumos studiu de ansamblu și pe cât e scris de accesibil pentru toți cititorii, pe atât e de cuprinzător, lămurit și concis prezentat. De aceea, ne luăm îngăduința de-al face cunoscut pe această cale, cu oarecari amănunte.

Studiul se începe cu câteva trăsături despre botez în general și importanța lui; se trece apoi la materia lui — apa naturală și forma lui — „Botează-se robul (roaba) lui Dumnezeu N. în numele Tatălui, Amin și al Fiului, Amin și al Sfântului Duh, Amin. Acum și pururea și în vecii vecilor, Amin".

Linia Tradiției ortodoxe arată că botezul trebuie să se săvârșească în sf. biserică, locul cel mai sfânt, și numai în cazuri de strictă necesitate, în altă parte. Iar forma de întrebuințare a apei să fie prin întreita afundare a celui ce se botează. In Ardeal — mai cu seamă — s'au strecurat influințe străine de această practică străveche și e bine ca acolo unde sunt să se renunțe la ele în favorul practicei ortodoxe. Săvârșitorul botezului e preotul, iar cazurile de necesitate sunt așa de bine prezentate în studiul despre care-i vorba. Interesante precizări sunt făcute și în legătură cu botezul condițional, cu persoanele cari pot primi botezul din necesitate, cu botezarea monștrilor, etc.

Se stăruie și asupra rolului important pe care-l au nașii la botez și, în deosebi, asupra pregătirii ce trebuie s'o facă preotul cu insistență nașilor, moașei și celor din preajma nou-născutului. Cu alte cuvinte, studiul Părintelui Dr. Spiridon Cândea, nu scapă nimic din ce-ar putea să intereseze pe cel care se inițiază în chestiuni dogmatice, sau pe cel care le aprofundează.

Preot NICHIFOR TODOR

⚜

Gh. Vrabie: GÂNDIRISMUL. Istoric, doctrină, realizări. București 1940, p. 359.

Intre ortodoxismul nostru creator și autohtonismul literar, reprezentat prin spiritul tradițional, revista „Gândirea", prin întreg curentul său, a realizat cea mai desăvârșită fuziune, repunând în adevărata lui valoare întreg noianul de cugetare și suflet românesc. După 19 ani de activitate — continuă ca spirit — revista „Gândirea" ră-

mâne singura publicație națională cu un capitol mare cât sufletul acestui neam, care și-a ridicat cupola de creație ideologică prin valorificarea elementelor fundamentale caracteristice spiritului nostru popular și a sentimentului religios. Au mai fost curente literare în țara aceasta, cari — pornite cu surle și trâmbițe — s'au prăbușit în curând în abisul uitării, fiind incapabile de fecundare colectivă și de realizare autohtonă. Nici unul din aceste curente însă — neavând afinitate cu spiritul național — nu s'au putut afirma, fiind depășite de linia — ca un fir roșu — a fenomenului creaționist autohton. Singură revista „Gândirea" a câștigat teren și s'a afirmat tocmai prin această proiectare pe coordonatele spirituale și naționale.

In paginile acestei reviste, Ortodoxia noastră și-a conturat întregul său suflu de viață, găsindu-și expresie în ideologia grupului gândirist. Incepând cu activitatea dlui Nichifor Crainic — adevăratul spiritus rector — și continuând cu întreaga pleiadă, toate creațiunile lui se aliniază pe acelaș plan de misionarism literar și artistic.

Despre această ideologie și despre realizările gândiriste ne vorbește dl Gh. Vrabie în studiul său de sinteză „Gândirismul", scris cu pricepere și mult suflet românesc. Intreaga atmosferă și linie artistică este privită sub toate aspectele și încadrată în capitole de realizare: poesie, proză, teatru, filosofie, esseu, critică, artă, muzică, ziaristică și politică, pentru ca astfel să avem o imagine cât mai plastică.

E o carte bună, plină de învățăminte, îndrumătoare și deschizătoare de drumuri în labirintul culturii și artei românești.

Găsim deasemenea și toată galeria de creatori, analizați în ceea ce au ei mai caracteristic în opera lor. Și astfel, din lectura acestei cărți, vedem că tot ce a avut și are de la răsboiu încoace mai bun literatura noastră, găsim trecut în rândurile gândiriștilor. De aceea cine nu a cunoscut încă duhul înnoitor al „Gândirii", poate afla din paginile acestei cărți tot ceea ce înseamnă spiritul gândirist în cultura noastră națională.

Preot MIRCEA MUNTEANU

V. Dudu: BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ DIN EMIGRAȚIE. Tip. Alexandru Țerek, Iași 1940, p. 30. Lei ?

Incepând cu anul 1917, al marei Revoluții, a dispărut liniștea și unirea de pe pământul țarilor de odinioară.

Pribegia continuă devine ultima scăpare a emigranților cari, fideli tradiționalismului țarist, nu mai aveau ce căuta sub oblăduirea noului regim de vrajbă și cruntă prigoană ce s'a instaurat. Și iată-i pe atâția fii vrednici ai Rusiei apucând pe drumul înstrăinării, având sufletele vârfuite de jale și amar și în inimi singura nădejde, a tradiției, pe care au luat-o cu ei ca mângâiere.

Astfel, numărul lor s'a ridicat la 1.500.000 de ruși ortodocși

şi au împânzit multe din ţările Europei. Era firesc deci ca să purceadă, pe acolo pe unde au ajuns, la organizarea lor eclesiastică, pentru ca — prin biserică — să se poată menţine pe mai departe ca fii ai Rusiei vechi şi pravoslavnici întru credinţă.

Aşa au ajuns Ruşii din diaspora, prin mitropolitul Antonie — orator renumit († 10 Aug. 1936) — la oare care organizare bisericească şi mai cu seamă cei din Iugoslavia, fără ca să se fi ajuns la o unitate deplină a tuturor refugiaţilor ruşi. Nu e mirare deci că deşi numărul lor nu e prea mare, se găsesc totuşi, în vremea de faţă, împărţiţi în trei părţi:

1. Mitropolia din Europa occidentală sau Exarhatul Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, având în frunte pe mitropolitul Evloghie, cu reşedinţa la Paris şi cu patru arhierei vicari: *a)* Vladimir (Nisa) — vicarul Franţei de sud şi Italiei; *b)* Alexandru (Bruxelles), vicarul Belgiei: *c)* Serghie (Praga), vicarul fostei Cehoslovacii; *d)* Ioan (Paris), vicarul Parisului.

Mitropolitul Evloghie s'a îngrijit ca să aibe un Institut teologic ortodox la Paris, un Institut pedagogic rus, Frăţia sf. Serghie, Acţiunea ortodoxă, Azilul Maicii Domnului din Pokrov, Azilul pentru bătrâni şi Societatea pentru fabricarea lumânărilor.

2. Eparhia mitropolitană din Europa Occidentală, ce avea în frunte pe mitropolitul Serafim, iar azi are pe arhiepiscopul Gherman. Mitropolia are trei eparhii:

a) Paris;

b) Cannes (Mitropolitul Grigorie);

c) Belgia (condusă provizoriu de prot. Şabaşev).

Această eparhie mitropolitană e mai puţin organizată de cât prima.

3. Bisericile ortodoxe ruse din Belgia şi Olanda, constituite în „Arhiepiscopia Bisericii orlodoxe ruse", ca exarhat al Patriarhului ecumenic din Constantinopol, pe baza canonică a „Certificatului" din 11 Decemvrie 1936 dat de Patriarhia ecumenică — deci pe cale de-a se organiza mai temeinic.

Studiul dlui V. Dudu e cât se poate de documentat şi e de mare interes pentru cine vrea să fie la curent cu starea emigranţilor din Rusia.

Preot NICHIFOR TODOR

I. Agârbiceanu: DESPRE MINUNI (Biblioteca poporală a Asociaţiunii „Astra" Nr. 260), Tip. „Dacia Traiană", Sibiu 1939, p. 32. Lei 5.—

Se pare că nici când nu putea fi mai actuală o carte de felul acesteia de cât astăzi, când se ridică iarăşi cu furie de vrajbă puterea necredinţei şi se deschide drum larg dictatelor raţiunii. Inălţimea la care s'a ridicat ascuţişul de minte omenească prin ultimele invenţii ale timpului de faţă, cari depăşesc aşteptările, a făcut să crească în-

crederea omului şi să neglijeze înţelegerea adevărurilor cari i-ar umbri rolul lui de „atotputernic" al pământului.

Minunile, adevăratele minuni, nu mai au din partea multora o înţelegere cuvenită şi aceasta pentru că se apropie de priceperea lor cu fierbinţeala raţiunii, iar nu cu smerenia credinţei.

Multe din faptele înregistrate de istorie, se ridică deasupra obicinuitului, au pecetea extraordinarului, a rarităţii, fiindcă nu se întâlnesc ori când. Sunt fapte cari uimesc, fapte cari schimbă pentru un timp oarecare cursul normal al vieţii. Sunt minunile. Săvârşirea lor nu aparţine puterii de rând a omului, ci sunt săvârşite de-o putere (Dumnezeu) din afara legilor firii. O putere care domină firea. Se săvârşesc în cadrele firii fie prin oameni (sfinţii), fie prin îngeri, fie direct de sus. Minunea nu frânge legile firii şi nici nu le suspendă, ci prin minune cele ale firii sunt covârşite de extraordinarul puterii divine.

Noi suntem încadraţi în compoziţia firii; ne mişcăm şi viem sub apăsul de veacuri al legilor ei. Nu ne putem ridica — prin personală putere — peste ceea ce e lege a firii, aşa cum cu alte cuvinte şi cu altă referire a zis-o un Miron Costin: „bietul om stă sub cârma vremii". Născocim lucruri cari ne pun în uimire şi ne zdrobesc aşteptările, dar toate acestea nu sunt minuni, ci numai salturi peste comun, apogeuri mintale, dar în natură, în cadrul firii, sub patronajul legilor ei şi cu elementele ei componente. Apogeuri cari impresionează momentan, dar cari se tocesc cu trecerea vremii; pe când minunea lasă cute adânci pe fruntea veacului şi cu cât vremea se trece, cu atât şi minunea câştigă mai mult răsunet şi devine mai vie.

Invenţia unui avion b. o., exemplu dat şi de autor, e după legile ascunse în rânduiala firii de la întemeierea ei, iar omul le-a descoperit combinarea şi a obţinut lucrul dorit. Nu tot aşa e cu minunea care se întâmplă peste legile firii, prin copleşirea lor, ca de ex. înmulţirea pânilor, etc.

Poziţiile interesante la cari se opreşte autorul, fac din acest studiu o cărtică interesantă care lămureşte bine pe toţi cari nu-s în clar cu problema minunilor.

Preot NICHIFOR TODOR

Myriam Harry: CULTUL SFINTEI FECIOARE LA MUSULMANI. Traducere din limba franceză de *V. Dudu.* Tipografia Alex. Ţerek, Iaşi 1940, p. 8. Lei ?

Popularitatea de care se bucură în cult sf. Fecioară Maria depăşeşte fruntariile religiunii creştine propriu zise şi aflăm pomenire despre aleasa între sfinţi, Mărita Fecioară, chiar şi în religiunile de îndepărtată înrudire cu Creştinismul. Aşa b. o. Musulmanii, cari se zoresc să-şi ţese în credinţa lor tot ce i-ar îndreptăţi să spună că păşesc pe un drum drept în materie de credinţă, n'au exclus din cultul lor nici pomenirea sf. Fecioare.

E drept că temeliile Coranului se sprijinesc pe margini de fantezie şi că toată doctrina Islamului se scaldă într'o mare de poezie. Drept aceea, nici cultul sf. Fecioare la Musulmani nu se putea să nu fie prezentat aproape ca o legendă. O legendă care-şi pierde începuturile, brodată fiind, de altfel, de toate elementele de resort luate din doctrina creştină, dar cu adaptări la islamism. Astfel, de la început au venerat pe *Sitti Mariam* a cărei viaţă e mult asemănătoare Fecioarei Maria şi ajung la un desnodământ al lui *Issa*, fiul Fecioarei, cu totul de altă natură de cât cel din credinţa noastră. Issa, nevoind să se căsătorească cu o fiică a iudeilor, a fost răstignit, dar nu el, ci un alter ego cu care a fost înlocuit de Arhanghelul Gavriil. E mult materialism în credinţa lor despre Fecioara Maria, cum de altfel e şi 'n Islamism în genere.

Preot NICHIFOR TODOR

Petru P. Ionescu: ONTOLOGIA UMANĂ ŞI CUNOAŞTEREA. Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1939, p. 168, Lei 60.

Iată o carte care la prima vedere pare a nu avea nimic comun cu Teologia. Totuşi ne-am înşela dacă am judeca-o aprioric după titlu, care nu ne prea lasă să bănuim cuprinsul ei de-o remarcabilă corespondenţă cu adevărurile creştine.

Nu vom încerca în aceste rânduri să rezumăm ideile de căpetenie ale acestei cărţi, pentru că ea însaş e o îndrăsneaţă incursiune în atâtea sisteme de gândire asupra fiinţei încă necunoscută deplin a omului şi o condensată prezentare a lor, cu remarcabile punţi de legătură între datele ultime ale ştiinţei şi ale filosofiei cu adevărul şi viziunea cosmologică şi antropologică a creştinismului.

Ne oprim însă asupra ei pentru că ea poate fi o armă puternică în mâna cateheţilor noştri împotriva unor învechite teorii ştiinţifice, al căror ecou răsună, din păcate, în şcoala secundară.

Cuvântul „creaţie" fusese scos de anumiţi profesori din uz şi înlocuit cu cel de generaţiune spontane, transformism, evoluţionism, mutaţionism. Un arbore simetric e desenat pe tablă, ca şi când ar explica întreagă apariţia vieţuitoarelor. Iar legea lui Haeckel: „ontogenia repetă filogenia" era teza a cărei argumentare se cerea numai prin găsirea de fiinţe intermediare, ipotetice, între încrângături, clase şi specii. Louis Vialeton, în documentata sa carte: „Les origines des êtres vivants", bazat pe cercetări paleontologice şi anatomice, spune despre acest vestit arbore filogenetic că este „arborele ipotetic", şi nici de cum filogenetic. De pe linia înălţimii rezultatelor acestei ştiinţe contimporane dl Petru Ionescu afirmă: „Creaţia se traduce istoric în etape, în forme ce se satisfac pe ele înşile, în contante biotice sau quante ontologice" (p. 10).

Ştiinţa nu cunoaşte specii care apar din altele. Variabilitatea

speciilor e ţinută în limitele aceleiaş specii de puterea centripetală a eredităţii, ori cât de puternică e forţa centrifugală a factorilor externi, mediu, luptă pentru existenţă, selecţiune naturală, etc. Când un exemplar depăşeşte în variaţia sa linia marcată de ereditate, dispare.

Prin structura şi prin funcţiunea lui, omul este o isbucnire quantică, unică în natură, independentă de orice alte forme. „Intre om şi animal nu poate exista o identitate ontologică" (p. 31). El este un datum finalizat, o matcă ontologică fără aderenţe cauzale cu masa biologicului (p. 21).

Linia cugetării dlui Petru P. Ionescu merge în aceeaşi direcţie şi în problema cunoaşterii, pe care o leagă de ontologie.

Ne oprim aici. Ori cât am continua, nu putem remarca toate afirmaţiile ei valoroase. O semnalăm ca pe încă o vestitoare despre „naşterea unei filosofii româneşti" guvernată de concepţia şi viziunea creştină a lumii, după cum o prezintă şi dl Nichifor Crainic.

Şi o recomandăm în special catehetilor, nu numai pentru bucuria ce ar avea-o citind-o, ci şi pentru folosul imediat ce l-ar avea din lectura ei în edificarea tineretului.

Preot Prof. VASILE COMAN

ANALELE ASOCIAŢIEI „ANDREIU ŞAGUNA" A CLERULUI ORTODOX ROMÂN DIN MITROPOLIA ARDEALULUI. Vol. XII-XVII. Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1940, p. 290.

Cuprinde desbaterile Congreselor preoţeşti de la Cluj (1933), Sibiu (1934), Caransebeş (1935), Turda (1936), Târgu-Murăş (1937) şi Timişoara (1938). Alături de cuvântări şi de obicinuitele date administrative, apar instructivele referate asupra problemelor cari au frământat preoţimea noastră. Iată câteva teme tratate: *Preotul în şcoală* (Prot. Gh. Maior), *Preotul şi societăţile religioase din parohie* (Preot Dr. Il. V. Felea), *Greutăţile zilei şi datoria clerului* (Prot. Florea Codreanu), *Ortodoxia şi năcazurile ceasului de acum* (Preot T. Ciuruş), *Importanţa chemării preoţeşti* (Preot Gh. Secaş), *Problema sectelor* (Diacon Dr. Gr. T. Marcu), *Primejdia evreiască în România* (Preot R. Grecu), *Cultivarea conştiinţei preoţeşti pentru zilele noastre* (Prot. Fl. Codreanu) ş. a.

GR. T. M.

CRONICA

MOMENTUL FESTIV AL „SERIEI TEOLOGICE". Puternica ofensivă culturală de la centrul Mitropoliei Ardealului, inițiată și diriguită cu o destoinicie unanim recunoscută de I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae*, înregistrează astăzi un succes remarcabil: *Seria Teologică*, după abia *opt ani* de la înființare, și-a rotunjit zestrea la *douăzeci de volume*.

Evenimentul acesta — ținând seamă de importanța covârșitoare a problemelor desbătute în cele 20 volume, de seriositatea cu care au fost muncite cărțile și de dimensiunile lor respectabile — depășește ori ce inițiativă similară de la noi și chiar din mediul cărturăresc atât de productiv al științei teologice occidentale romano-catolică și protestantă.

Incă înainte de a fi chemat la cârma moștenirii șaguniene, actualul mitropolit al Ardealului a recunoscut necesitatea urgentă a îndoctrinării clerului nostru, pe care-l voia ridicat la un cât mai înalt nivel cultural. Cei patru ani de studii teologice, în concepția Sa, reprezentau doar luarea contactului cu comorile de învățătură și viață creștină ale Ortodoxiei ecumenice. Contactul acesta avea să fie menținut, adâncit și fructificat apoi în parohie sau la catedră. Prin mijlocirea cărților, de sigur. Și cum n'aveam biblioteci parohiale corespunzătoare, I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* a purces la întemeierea lor. Paralel cu această inițiativă, a ales și sprijinit la studii în Țară și străinătate un mănunchiu de tineri talentați și sârguincioși, din rândurile cărora s'au recrutat teologii sibieni de astăzi. Când trupa lor sporise îndeajuns pentru a întreprinde o lucrare de proporții mai largi, luminatul Chiriarh a întemeiat colecțiile *Seria Teologică* și *Seria Didactică*, arătând într'un cuvânt magistral țelurile superioare urmărite prin ele (vezi Prefața cărții *Ortodoxia* de S. Bulgakoff, „Seria Teologică" nr. 1, Sibiu 1933).

Au trecut abia *opt ani* de atunci. Lucrul bun, pornit cu atâta însuflețire, a mers înainte fără poticniri, însoțit de aplauzele atâtor prețuitori sinceri ai cărții teologice sibiene.

In pragul primăverii acesteia, a apărut al 20-lea volum al „Seriei Teologice": lucrarea redactorului nostru, Păr. Prof. Dr. Grigorie T. Marcu, întitulată *Antropologia Paulină* (p. XXXVIII+336), cinstită cu o amplă și elogioasă prefață de cel mai mare teolog biblic al Ortodoxiei românești de azi și de altă dată, Păr. Prof. univ. Dr. *Vasile Gheorghiu*.

Copleșiți de măreția momentului, ostenitorii și cititorii „Seriei Teologice" din Sibiu și de aiurea, fac front sărbătoresc în fața luminatului izvoditor și diriguitor al acestei colecții, exprimându-i toată recunoștința lor.

REVISTA TEOLOGICĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INVESTIRI ŞI ÎNSCĂUNĂRI DE IERARHI. Din pricina frământărilor prin cari am trecut şi noi în rând cu toată lumea, învestirea Ierarhilor ortodocşi aleşi încă de acum e anul, a fost mereu amânată. Ea s'a făcut totuş Joi 13 Martie a. c., la Palatul Regal din Capitală, cu ceremonialul îndătinat. A fost prima ceremonie de acest fel săvârşită sub a doua domnie a iubitului nostru Suveran, Majestatea Sa Regele *Mihai I.*

La solemnitatea învestirii I. P. Sf. Mitropolit *Tit Simedrea* al Bucovinei şi a P. Sf. Episcopi Dr. *Vasile Lăzărescu* al Timişorii şi *Grigorie Leu* al Huşilor, a asistat şi dl General *Ion Antonescu,* Conducătorul Statului.

Intronizarea Chiriarhilor pomeniţi s'a făcut la praznicul Bunei-vestiri (25 Martie) a. c. Solemnitatea de la Timişoara a fost prezidată de I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, care a rostit cu acel prilej o impresionantă cuvântare despre însemnătatea bisericească şi naţională a actului săvârşit. La Suceava, dl Prof. *Ioan Sandu,* ministru subsecretar de stat al Cultelor şi Artelor, a vorbit cuceritor despre misiunea nobilă pe care este chemată s'o îndeplinească preoţimea în împrejurările actuale.

GR. T. M.

† TEODOR V. PĂCĂŢIANU s'a stins în Clujul suferinţelor româneşti de câteva săptămâni (11 Februarie a. c.), în vârstă de 89 de ani. Din culmea atâtor ani plini de frământări şi suferinţi pentru desrobirea Ardealului, bătrânul Păcăţianu a mai trebuit să înghită şi acest pahar amar: să moară într'un Cluj stăpânit de cei cari în viaţă l-au miluit cu trei întemniţări şi cu multe alte persecuţii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Născut în jurul Lipovei în 1852, Teodor V. Păcăţianu a făcut şcoala secundară în Lugoj şi Arad, urmând ca — cu atâta zestre de carte, sporită considerabil prin cercetări autodidactice — să iasă în viaţa publică a epocii Memorandului şi a grelei asupriri maghiare a Contelui Appony. După ce publică — cu puţin succes — poezii (1882), Păcăţianu s'avântă în ziaristică, rămânând un tipic reprezentant al ei. Înfiinţă ziarul „Timişana", devenit apoi „Gazeta Poporului", redactă „Tribuna" de la Sibiu, din 1901—1918 „Telegraful Român", când şi sufere condamnări pentru atitudine intransigent naţionalistă, iar în 1919 redactă Gazeta Oficială a Consiliului dirigent. Numele său va rămânea nepieritor prin monumentala „Cartea de aur" în 8 volume, (unele în 2 ediţii), premiată de Academia Română, operă care cuprinde o întreagă arhivă de documente privitoare la epopeia luptelor de redeşteptare politică şi naţională a Românilor ardeleni între 1850—1918. Ea va rămânea aşa cum a caracterizat-o A. D. Xenopol: „un steag de luptă românească". Dintre multe alte publicaţii — vioiciunea şi sufletul lui larg se dăruia aproape tuturor publicaţiilor din Ardeal — notăm frumoasa lucrare: „Istoriografi vechi şi istoriografi noi, studiu critic în chestia vechii mitropolii ortodoxe române", Sibiu 1904, în care, contrar părerilor lui Iorga şi Bunea, a susţinut — poste-

ritatea i-a dat dreptate — existența unei mitropolii ardelene înainte de Mihai Viteazul.

Domnul să-l odihnească cu drepții într'un pământ numai așa de românesc cum l-a visat!

Dr. TEODOR BODOGAE

FRĂȚIA TEOLOGILOR „ZOI". Așa se numește cea mai puternică mișcare religioasă din Biserica Greciei. Intemeiată în anul 1907 de Arhim. Eusebiu Matopoulos, frăția „Zoi" a desfășurat o activitate foarte bogată pe terenul propovăduirii Evangheliei. Azi cuprinde între membrii ei pe cei mai harnici și devotați teologi, cari și-au închinat viața lor Bisericii și Evangheliei. Membrii acestei frății sunt clerici și mireni, necăsătoriți, cari trăesc în comun, având o rânduială de viață asemănătoare unei mânăstiri chinoviale. Egumenul acestei frății este totdeauna un arhimandrit, azi Arhim. Serafim Papacosta, care o conduce ajutat de un sfat compus din patru membri dintre cei mai vechi.

Scopul frăției este cultura spirituală și prin aceasta renașterea morală pe cât este cu putință și a cât mai multor suflete. Spre ajungerea acestui scop, se folosesc următoarele mijloace: predica, catehizația copiilor de școală, mărturisirea și mai presus de toate exemplul bun. O deosebită importanță se dă sf. mărturisiri și sf. împărtășiri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru propovăduirea cuvântului Evangheliei, frăția are aproximativ 50 predicatori, cari țin predici nu numai în bisericile Atenei, dar și în alte orașe, și chiar în Cipru și Egipt.

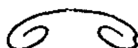
Catehizația copiilor de școală este la fel o lucrare frumoasă a frăției, având pentru aceasta peste 100 catiheți, cari fără vreo răsplată din afară de cât cea a frăției, împlinesc slujba lor de educatori în spirit creștin.

In cercul studenților universitari, frăția a înființat o uniune din care fac parte numai studenții cu viață morală curată, cari doresc să se cultive în spirit creștin. Pentru lămurirea diferitelor probleme de ordin moral și apologetic, se țin de două ori pe săptămână conferințe și discuții pe marginea lor, la cari iau parte studenții dela diferite științe. Conferințele cu subiecte morale sunt ținute de Arhim. Serafim Papacosta, iar cele apologetice de Prof. P. Trempela.

In afară de acestea, o însemnată lucrare săvârșește frăția „Zoi" prin tipărirea cărților religioase, pe cari le răspândește cu un preț scăzut. Pentru popor, publică o foaie săptămânală numită „Zoi", pentru care se plătește abonament numai 20 drahme anual.

Frăția teologilor „Zoi" este astăzi o puternică mișcare religioasă, care a adus și va aduce un folos real Bisericii grecești.

Preot DUMITRU POPESCU

NOTE ŞI INFORMAŢII

ATITUDINEA preoţimii noastre în mijlocul împrejurărilor de azi, o fixează magistral şi cu deamănuntul broşura: **„Mie a vieţui este Hristos"**; *Chemare către preoţime (Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1941 p. 42, Lei 12). In fruntea ei, figurează* **Comunicatul Sfântului Sinod** *din 3 Decemvrie 1940, care — cum ştie toată lumea — a fost* **alcătuit şi de astă dată de I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului.** *Şase articole interpretative, dintre cari trei sunt datorite Părintelui Diacon N. Mladin, celelalte având alt autor, acopăr restul paginilor.*

Cine n'a citit-o, s'o facă barem acum. Cu toată osârdia. Şi mai ales cu hotărîrea de-a i se conforma întru totul. Altcum, vinovat va fi nu numai faţă de sufletul său, ci şi de cel al Neamului, pe care este îndatorat să-l slujiască exclusiv „în Hristos".

✠

PESTE 99°/₀ din populaţia Ţării, întrunită în adunare plebiscitară Duminecă 2 Martie a. c., s'a rostit pentru politica pe care o duce dl General **Ion Antonescu,** *Conducătorul Statului. Domnia Sa ne-a dat un acont al nestrămutatei sale vreri de-a repara nedreptăţile pe cari le-a suferit România, în bărbătescul cuvânt rostit în ajunul* **Buneivestiri** *a. c.*

✠

PRIN purtarea de grije a I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae, Cartea de Rugăciuni* pentru trebuinţele iubiţilor noştri ostaşi şi pentru popor, a apărut în a II-a ediţie, simţitor sporită şi înzestrată cu încă o prefaţă a I. P. Sf. Sale. Costul unui exemplar e Lei 6. Comande, la Consiliul Arhiepiscopesc ort. rom. din Sibiu.

✠

CONSILIUL Arhiepiscopesc ort. rom. din Sibiu a început pregătirile în vederea inaugurării lucrărilor de construcţie a Casei călugărilor de la sf. mânăstire Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus. Clădirea spaţioasă ce urmează să se zidească, va cuprinde — pe lângă chiliile călugărilor — un număr suficient de încăperi pentru adăpostirea preoţilor bătrâni şi a absolvenţilor de Teologie, cari vor petrece acolo câte un an de exerciţii duhovniceşti.

✠

IN Guvernul format de dl General *Ion Antonescu* după dureroasele evenimente din Ianuarie a. c., a fost numit titular al departamentului Instrucţiunii publice, Educaţiei naţionale, Cultelor şi Artelor dl General *Radu Rosetti*, membru al Academiei Române, iar Subsecretar de Stat pentru Culte şi Arte dl Prof. *Ioan Sandu,* directorul Şcoalei normale de băeţi „A. Şaguna" din Sibiu.

Direcţiunea generală a Cultelor a fost încredinţată eminentului canonist Păr. Prot. Dr. *Nicolae Popovici,* rectorul Academiei teologice din Arad.

✠

MINISTERUL Instrucţiunii publice, Educaţiei naţionale, Cultelor şi Artelor, a dat o decizie prin care interzice membrilor clerului — fără deosebire de confesiune — ori ce activitate politică de partid, precum şi participarea ca membri în consiliile de administraţie sau altfel de afaceri împreunate cu câştig bănesc.

PENTRU acoperirea pagubelor pricinuite aşezămintelor ei de gloriosul răsboiu din anul trecut, biserica din Finlanda a primit din Suedia importanta sumă de 500.000 coroane suedeze, rezultată dintr'o colectă publică.

CONFRATELE „Legea Românească", organul oficial al Episcopiei Orăzii, şi-a reluat apariţia în Beiuş, reşedinţa vremelnică a strădalnicului vlădică P. Sf. Episcop *Nicolae Popoviciu.* Increzători în apropiata venire a ceasului în care *România va fi iarăşi cum a mai fost,* îi trimitem salutul nostru frăţesc şi-i urăm cât mai multe pagini de foc şi gând într'aripat.

UNIREA blăjană a împlinit 50 ani de apariţie. In tot acest răstimp, foaia numită s'a luat „de piept cu justiţia ungurească şi cu perfidia bizantină". Aţi băgat de seamă! ...Cât sunt de fini cu unii, şi cât de bădărani cu noi. Parcă *noi* am fi sfâşiat Ardealul... Ş'apoi să te mai îndeşi la felicitat? Felicite-i „justiţia ungurească", faţă de care *şi astăzi* sunt mai reverenţioşi de cât faţă de „perfizii" de „bizantini". Nici o bucurie deci. Sunt incorijibili!

REUNIUNEA de muzică „G. Dima" — a cărei redeşteptare am întâmpinat-o cu adâncă mulţumire acum e anul — a dat un concert deplin reuşit în seara zilei de 22 Febr. a. c., în sala teatrului municipal din Sibiu. La pupitru, aceeaş iscusită baghetă a maestrului Prof. *Petru Gherman.* In program, compoziţii de G. Gima, T. Popovici, P. Gherman, A. Stoia, ş. a. Succesul artistic al concertului îndreptăţeşte cele mai optimiste nădejdi în ce priveşte viitorul acestei instituţii de cultură muzicală şi de hrănire a mândriei simţămintelor noastre româneşti.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A fost o manifestaţie românească de cea mai aleasă factură.

PROTOIEREUL Ioan Imbroane, consilier eparhial al nouei Episcopii a Timişorii şi fruntaş al clerului bănăţean, s'a săvârşit din viaţă la 21 Februarie a. c., în vârstă de abia 51 ani.

Dumnezeu să-l odihnească în curţile Sale pe cel ce a luptat cu atâta energie şi folos pentru întărirea bisericii Banatului ortodox.

PROTOPOPUL Ioachim Munteanu s'a stins din viaţă în 22 Februarie a. c., la venerabila vârstă de 95 de ani. Născut în 1847 la Tilişca, lângă Săliştea Sibiului, a îndeplinit succesiv slujbele de învăţător confesional în satul natal şi în Sălişte, paroh în Gurarâului şi protopresbiter al tractului Agnita. A fost un

preot cult, treaz şi harnic.

Cu el dispare un martor al unor vremuri mari. Era, după câte ştim, ultimul supravieţuitor din ceata preoţilor hirotoniţi de Mitropolitul Şaguna.

EPISCOPUL bisericii evanghelice C. A. din România, D. Dr. *Victor Glondys*, a demisionat din motive de sănătate la 16 Dec. 1940. Demisia i-a fost primită cu data de 16 Febr. a. c., când a fost ales în locul său pastorul *Wilhelm Staedel*.

Noul episcop săsesc a depus jurământul de fidelitate înaintea Suveranului în 13 Martie a. c., iar în 23 Martie a. c. a fost aşezat în scaun.

INCRESTĂM la răboj, cu legitimă bucurie, încreştinarea progresivă a staţiunilor româneşti de emisiune radiofonică. Pe zi ce trece, dovezile unor cuminţi preocupări de educare a naţiunii în spirit tradiţional creştinesc şi românesc, se înmulţesc şi se reliefează tot mai clar.

CONFRATELE „Renaşterea" de la Alba-Iulia, anunţă într'un editorial recent că guvernul maghiar ar fi luat anumite dispoziţii, în vârtutea cărora Eparhia ortodoxă a Clujului ar urma să fie deposedată de toate bunurile dobândite după răsboiu.

Nu ne vine să credem. Vom reveni.

BISERICA Sfânta Sofia din Salonic a fost grav avariată în urma unui bombardament aerian executat de aviatorii italieni asupra instalaţiilor p o r t u a r e. Unul din turnurile ei, clădit în stil bizantin — care-i mai vechiu chiar de cât superba Sfânta Sofia din Constantinopol — a fost complect distrus.

Astea-s roadele răsboiului...

NOUILE Universităţi germane din Strassburg şi Posen, cari îşi deschid porţile la 1 Aprilie a. c., *nu* vor avea Facultăţi de Teologie. Cea din Strassburg avea înainte de anul 1918 două facultăţi de teologie: catolică şi protestantă.

VATICANUL ÎN RĂSBOIU. Nu e vorba de participarea statului papal la actualul conflict. Vaticanul n'a declarat răsboiu nici unuia dintre beligeranţi şi nici n'o va face. Actualul papă, Pius XII, e prea bun diplomat ca să facă vreun pas nechibzuit atâta vreme cât lucrurile încă nu s'au limpezit. Ca şef de biserică creştină, a intervenit — cum se ştie — în repetate rânduri pentru pace. Era datoria lui. Ca principe lumesc, a căutat — şi va mai căuta — să stoarcă maximum de profit din sângeroasa gâlceavă a ceasului de-acum, pentru ca monarhia-i planetară să crească şi să sporească. Şi asta-i de datoria lui... tradiţională. Mă 'ndoiesc dacă papa însuşi crede în consistenţa privilegiului lui de „vicar al lui Hristos" pe pământ. Sunt sigur însă că ţine cu tărie la privilegiul unic sub soare de-a putea vârî *două săbii într'o teacă*. Dibăcia aceasta îl face într'adevăr extraordinar.

A fost o vreme — şi nu-i prea mult de atunci — când Vaticanul

tuna şi fulgera în potriva naţional-socialismului german. Astăzi tace sau încurajază declaraţii favorabile nouei ordini europene, de la apropiatul praznic al căreia de ce ar lipsi când poate să fie de faţă, cu binecuvântările şi cu foloasele?

A venit răsboiul din Abisinia. Episcopii italieni, ca buni patrioţi ce erau, au pus maşinile la garaj ca să cruţe benzina. Luxoasele lor trăsuri cu cai străbăteau boiereşte oraşele Italiei, ca să arate plebei cât de sincer sprijinesc purpuraţii uriaşa sforţare a Ducelui întemeietor de imperiu. Papa tăcea. Cucerirea Abisiniei — care era sigură — făcea inoportună o cât de anemică declaraţie în potriva răsboiului. Era doar acolo atâta nat tuciuriu şi înapoiat care trebuia convertit la primaţie şi infailibilitate.

A'nceput răsboiul actual. Scâncetul Vaticanului îngrijorat de soarta Poloniei hiperfidele apostolicescului scaun, a amuţit curând.

A căzut Franţa. La Vatican, bucurie mare. „Fiul rătăcit" de peste Alpi avea să se'ntoarcă pocăit la sânul iertător al prinţului infailibil.

Şi apoi, Papa a tăcut. Şi tace mereu. De Crăciun, a făcut pom nepoatelor şi nepoţeilor lui şi a controlat rezistenţa confortabilului său adăpost antiaerian. Intre timp, ca să treacă vremea, face pregătiri pentru canonizarea lui Pius X, organizează pentru Septemvrie a. c. Congresul lui „Hristos-Rege" la Saragossa, înfiinţează o nouă Universitate — „papală", bine'nţeles — la Salamanca şi, fiindcă-i dă mâna, dictează un plan pentru anexarea bisericii coptice la monarhia sfântului Petru (vezi revista „Die Christliche Welt", a. c., nr. 6 şi premergătoarele).

In tot acest răstimp chinuitor, n'a găsit o vorbă bună pentru atât de cumplit încercaţii noştri fraţi de peste Feleac. Soarta lor nu l-a înduioşat o clipă. Au fost ucişi oameni, am avut preoţi martirizaţi, ne-au fost dărâmate şi arse atâtea biserici şi Vaticanul n'a trimis nici măcar o vorbă de dojană acolo unde trebuia, aşa barem... de formă. Căci „schismaticii" au fost scoşi din rândul oamenilor, iar vânarea lor agoniseşte merite de mântuire din dăsaga fără fund a unui anumit tezaur prefăcut în obiect de scandal.

Aşa a fost papalitatea în toată istoria ei. N'a cunoscut untdelemnul mângâierilor dăruite la timp, căci prea era ocupată cu întocmirea cununii de spini a pedepselor. Tot ce serveşte scopurilor ei aşa de puţin duhovniceşti, ad majorem Dei gloriam se săvârşeşte.

Şi'n vremea asta, Domnul din cer trebue să fie atât de mulţumit, în cât lacrimile-i vor curge şiroaie, ca sângele din împunsătura lăncii.

...Sau atunci nu l-am înţeles pe Hristos şi porunca sublimă pe care ne-a dat-o: *iubirea.*

Nu aţâţăm! Constatăm. Ca năpăstuiţii noştri fraţi de dincolo de vremelnicul hotar, cari sătui de caznele obedienţiale ale papalităţii, îşi caută alinare, în număr tot mai mare, la sânul unicei biserici româneşti care le-a mai rămas reazim în nevoi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj